

SPRAWOZDANIE
IZBY RZEMIEŚLNICZEJ
w WŁOCŁAWKU

ZA ROK 1934

NAKŁADEM IZBY RZEMIEŚLNICZEJ w WŁOCŁAWKU
1935

ZAKŁADY GRAFICZNE
PIOTROWICZY
WŁOCŁAWEK

09911

W. 1666/26

I.

OGÓLNE POŁOŻENIE RZEMIOSŁA.

Obecna konjunktura gospodarcza do jakiej należy zaliczyć rok 1934 wywołana kryzysem lat ubiegłych zmusza rzemiosło do poddania rewizji organizację swoich warsztatów pracy i wytwórczości.

Zdawałoby się, że drobne warsztaty rzemieślnicze najbardziej zdolne są do szybkiej reorganizacji, jednak ze względu na swój konserwatyzm i inne wpływy jak: zakup surowca, brak umiejętnej organizacji zbytu i wreszcie brak odpowiedniej i planowej propagandy swojej wytwórczości, tylko w bardzo małym procencie przystosowały się do obecnych możliwości gospodarczych

Oczywiste przeszkody te ze względu na charakter warsztatów rzemieślniczych łatwo mogą być usunięte wysiłkiem zbiorowym, przez organizowanie składnic surowcowych, spółdzielni wytwórczych i wspólnych sklepów sprzedaży.

Należy podkreślić, że w roku sprawozdawczym, prace nad uświadamianiem rzemiosła w kierunku spółdzielczym dały pożądane rezultaty i coraz częściej rzemiosło przejawia zainteresowanie tem zagadnieniem.

Chcąc omówić przynajmniej pobieżnie ogólne położenie gospodarcze rzemiosła woj. Warszawskiego w 1934 r. i uzasadnić, że mimo zdawałoby się wszelkich znamion lekkiego odprężenia gospodarczego w całym Państwie i stabilizowania się nowych form ekonomicznych, stan ten nie odbił się korzystnie na warsztatach rzemieślniczych okręgu Izby, należałoby scharakteryzować warunki w których warsztaty te pracują i przyczyny które nie pozwalają na ich podźwignięcie się.

Biorąc ogólnie, stan gospodarczy warsztatów rzemieślniczych nie uległ pogłębieniu, w niektórych ośrodkach i zawodach dawało się odczuć nawet lekkie polepszenie konjunktury, natomiast w innych, stan pogorszył się.

Na niejednolite kształtowanie się sytuacji gospodarczej woj. Warszawskiego ma wpływ rozległy jego obszar oraz odmienne warunki terytorjalne i wina samego rzemiosła.

Wpływ na polepszenie lub pogłębienie się sytuacji poszczególnych ośrodków, ma stan materialny rolnictwa, przemysłowienie, warunki komunikacji, warunki zbytu produkcji i t. d. to też bliżsi będziemy prawdy jeżeli sytuację gospodarczą rozpatrywać będziemy w pierwszym rzędzie z punktu widzenia warunków lokalnych.

W ośrodkach w których rolnictwo, ze względu na posiadaną żyzną glebę i wyższy stopień kultury rolnej, jest najmocniejsze, rzemieślnicy tego obwodu są w najlepszej sytuacji w porównaniu z rzemiosłem całego województwa.

Do ośrodków tych należałoby zaliczyć Kujawy i część Mazowsza w dorzeczu Wisły od Wyszogrodu w dół, z wyłączeniem m. Włocławka, m. Przedcza, m. Aleksandrowa Kuj. i os. Służewo w pow. Nieszawskim.

Rzemiosło zaś Włocławka, Kutna i powiatów: Łowickiego, Warszawskiego, Mińsko-Maz. i Radzyńskiego, jest w sytuacji gorszej, jednak z przyczyn indywidualnych, sytuacja jego albo utrzymała się na poziomie 1933 roku, względnie polepszyła się w zależności od zawodów.

W powiatach zaś słabszych rolniczo na terenach pogranicza Prus i woj. Białostockiego sytuacja gospodarcza przedstawia się znacznie gorzej.

Najgorsze zaś warunki gospodarcze są w ośrodkach większego skupienia pewnych rodzajów rzemiosł, które niezorganizowane, nie znajdują zbytu dla swojej produkcji, a której w danym ośrodku jest nadmiar, jak np.: m. Przedecz (skupienie szewców), Aleksandrów Kuj. (skupienie szewców i krawców), os. Służewo (skupienie szewców), Maków Maz. (skupienie szewców), Przasnysz (skupienie stolarzy) i t. d.

Na całym jednak terenie daje się zauważyć duża ilość bezrobotnych rzemieślników, powstała wskutek likwidacji większych warsztatów, oraz wskutek stałego zmniejszania

przez samoistne warsztaty rzemieślnicze ilości zatrudnionych pracowników. Ci bezrobotni pracownicy rzemieślniczy z konieczności utrzymania siebie i swoich rodzin zakładają bądź to własne warsztaty, które w większości wypadków prowadzą nielegalnie nie uzyskując karty rzemieślniczej i z reguły nie wykupują świadectwa przemysłowego, bądź to zresztą w większości przechodzą na pracę chałupniczą. Jak to Izba stwierdziła na podstawie zebranych materiałów, naogół liczba nielegalnych warsztatów nie wzrosła. Wzrosła natomiast niepomiarowo liczba warsztatów chałupniczych i to w zawodach w których w latach ubiegłych chałupnictwo wogóle nie istniało.

Warsztaty nielegalne i chałupnicze poza konkurencją stwarzaną warsztatom legalnym bezpośrednio, a której zasady, przyczyny i skutki tylokrotnie zostały omawiane, stwarzają pośrednio poprzez nakładców dla których pracują, w osobach tych ostatnich po stokroć gorszą konkurencję i niebezpieczeństwo. Bo o ile warsztat nielegalny można w taki czy inny sposób zalegalizować i nagiąć do pewnych form i przepisów, a tem samem pociągnąć do opłacania świadczeń jakie normalny warsztat opłaca, i w ten sposób uniknąć wielkich rozpiętości cen, o tyle nakładca-kupiec, kalkulujący niższe ceny kosztem pracy chałupniczej i ze względu na posiadany kapitał, mogący należycie zorganizować nabycie surowca i sprzedaż gotowych wyrobów, — staje się groźny dla warsztatów rzemieślniczych — legalnych.

Nielegalne warsztaty, chałupnictwo, pozatem konkurencja wyrobów fabrycznych, konkurencja legalnych warsztatów przejawiająca się w nieracjonalnem obniżeniu cen, to wszystko poważne momenty, które w dotkliwy sposób hamują podźwignięcie stanu gospodarczego rzemiosła. Cóż, że na pewnym terenie czy to z wyjątkowych sprzyjających okoliczności, udało się w maleńkim stopniu ożywić ruch budowlany, czy wykonać pewne dostawy?, tego nie można poczytywać za przejaw trwałego polepszenia się sytuacji i postawienia stanu rzemiosła na odpowiednim poziomie.

Podniesienie stanu kilkudziesięciu czy kilkuset warsztatów nie mówi o stanie ogółu, który sięga prawie 36 tysięcy. To są lokalne przejawy i raczej tych należałoby nie brać pod uwagę.

Powszechnie jest utarta opinia, że produkcja rzemieślnicza jest droga i że nie dostosowuje się ona do wymagań życia. Obowiązkiem naszym jest stwierdzić, że tak nie jest, że aczkolwiek są pewne firmy, które tkwią w tradycjach i na swoje wyroby stawiają ceny wysokie, to jednak produkt przez nich dostarczany jest wysokiej jakości, starannie wykonany i z dobrych surowców. Natomiast inne warsztaty, które zrozumiały potrzeby obecnej chwili, produkcję swoją wykonują stosownie do wymogów i kalkulują w ten sposób taniej. To jest przyczyną znacznej rozpiętości cen jaką można stwierdzić w terenie.

Rzemieślnicy, którzy zrozumieli, że powodem taniości produkcji fabrycznej nie jest wliczanie minimum zysku, lecz odpowiednie zorganizowanie pracy — przeprowadzili reorganizację pracy i wytwórczości i dostarczają wyroby w cenie wyrobów fabrycznych, a nieraz taniej.

Nabywanie taniego surowca, aczkolwiek należycie przez rzemiosło doceniane, napotyka na szereg trudności, które jednak przez zorganizowanie odpowiednich składnic spółdzielczych zostaną rozwiązane.

Jedyną sprawą, która jeszcze przez warsztaty rzemieślnicze niektórych zawodów zupełnie nie jest doceniana, to estetyczny wygląd przedmiotów produkowanych. Rzemiosło winno zrozumieć, że społeczeństwo obecnie mniej może zwraca uwagi na trwałość, jak na estetyczny wygląd przedmiotu, czego w 100% dostarczają niektóre wyroby fabryczne. Najwięcej zainteresowanym w tym zakresie jest zawód szewcki i stolarski, winne więc one podjąć wysiłek w kierunku nadania swojej produkcji estetycznego wyglądu.

Zdaniem Izby jakością produkcji można łatwiej konkurować niż ceną, oczywiście o ile rozpiętość nie będzie tak znaczna, że stanowić będzie poważną różnicę w bardzo ograniczonych obecnie budżetach ogółu społeczeństwa.

Naogół ceny wyrobów rzemieślniczych kalkulowane są b. nisko, gdyż w kalkulacji zarobek samoistnego rzemieślnika sprowadzony bywa często do minimum, byleby otrzymać pracę i egzystować — wegetując. Atutem rzemiosła w możliwości taniej kalkulacji, to tania siła robocza (wykonanie przez samego właściciela) coprawda chałupnicy to jeszcze tańsza siła na usługach nakładcy, to jednak nakładca stawia sobie znacznie

wyższe zyski od rzemieślnika i przeto po uzyskaniu taniego surowca rzemieślnik śmiało będzie mógł konkurować.

Następnie bardzo poważnym czynnikiem wpływającym ujemnie na stan gospodarczy warsztatów rzemieślniczych jest niewypłacalność klientów, szczególnie jeżeli chodzi o zawody budowlane. Zainteresowane przeto rzemiosła wysuwają projekt by uzyskać prawo t. zw. „zabezpieczenia natychmiastowego”, mocą którego należności za wykonane prace byłyby uprzywilejowane i byłaby możliwość szybkiego ściągnięcia tych należności. W wypadku gdyby nawet od danego dłużnika należności nie można było ściągnąć, ze względu na zbycie przez niego obiektu wykonanego, prawo to winno przewidywać, że obciążenie z tego tytułu nie przepada, lecz że nowy właściciel odpowiada za zobowiązania pierwszego, gdyż nie właściciel jest obdłużony, a sam obiekt.

Przechodząc do omówienia zagadnień podatkowych należy stwierdzić, że aczkolwiek większość warsztatów rzemieślniczych opłaca podatek przemysłowy w formie zryczałtowanej, a ze względu na małą ilość zatrudnionych w warsztacie opłaca przeważnie w wysokości zł. 20 —, to jednak w praktyce nasuwa się cały szereg zastrzeżeń i niedociągnięć.

Najbardziej żywotnym zagadnieniem rzemiosła w dziedzinie podatkowej, to:

a) uzyskanie zarządzenia zwalniającego warsztaty rzemieślnicze posiadające świadectwa przemysłowe VIII-ej kat. od obowiązku wykupywania świadectw IV-ej kat. handlowej na sprzedaż wyrobów własnych warsztatów w dniu targowe na rynkach i jarmarkach.

b) uzyskanie zarządzenia, zwalniającego od obowiązku opłacania podatku lokalowego od wszystkich lokali zajętych wyłącznie na warsztaty rzemieślnicze, bez względu na rodzaj budynków, w których się znajdują. Opodatkowanie lokalu zajętego wyłącznie na warsztat rzemieślniczy, rzemiosło uważa za krzywdzące i analogicznie do warsztatów większych, które mają siedzibę w budynku przeznaczonym wyłącznie na cele przemysłowe, winny być także zwolnione od opłacania tego podatku:

W związku z wprowadzeniem nowej ordynacji podatkowej rzemiosło oczekuje poprawy stosunków i wierzy, że wymiar oparty na nowych zasadach będzie zgodny ze stanem faktycznym.

Niemniej ważną sprawą, która wymaga zrealizowania, a która w pewnej mierze także hamująco wpływa na rozwój gospodarczy warsztatów, jest obciążenie z tytułu opłat pobieranych na targowiskach. Naogół obciążenia te są wysokie, niejednolicie stosowane, a jeżeli chodzi o teren województwa, stwierdzić można znaczną rozpiętość i nieprzystosowanie do warunków gospodarczych poszczególnych rzemiosł.

W załączeniu umieszczona tabelka wykazuje, że np. opłata placowa we Włocławku wynosi za mtr² od 10 do 16 groszy, bez względu na to, czy handlującymi jest ludność miejscowa, czy przyjezdni, w Rypinie za 1 mtr² pobiera się w dniu targowe 10 gr., w dniu jarmarczne 50 groszy, a od przyjezdnych po 2 zł., w Lipnie od miejscowych 50 gr. od przyjezdnych 5 zł. każdorazowo, a w Pułtusku pobiera się za 1 mtr² 1.— zł. bez względu na osobę handlującego.

Należy więc stwierdzić, że niektóre Zarządy Miejskie w trosce o rozwój gospodarczy miejscowej ludności, wprowadziły znacznie niższe opłaty dla stałych mieszkańców.

W innych miejscowościach jak np. w Płońsku opłata jest pobierana rocznie, w innych znów kwartalnie, czy miesięcznie, w innych znów każdorazowo lecz z uwzględnieniem możliwości zarobkowych poszczególnych rzemiosł. Ta forma poboru opłat placowych jest zdaniem rzemiosła najodpowiedniejsza.

Rozpiętość opłat jest znaczna i całkowicie niezależna od kategorii danego miasta, bo jeżeli weźmiemy pod uwagę np. Grodzisk Maz., gdzie opłata od miejscowych wynosi kwartalnie zł. 4.— za 3 mtr² placu, w Ciechanowie 39.— zł. rocznie za 9 mtr² placu, w Mławie jednorazowo od 5 do 20 groszy za mtr², a w Płocku jednorazowo od 75 gr. do 1,50 za tenże mtr.² placu.

Pozatem omawiana tabela zawiera jedynie dane miast powiatowych, gdyż ze względu na ramy sprawozdania trudno było wymienić wszystkie miejscowości, w których odbywają się targi. Jednak z posiadanych materiałów Izba stwierdza, że na terenie Gmin wiejskich opłaty te są prawie w równej wysokości, rzadko niższe.

Również dziedzina ubezpieczeń społecznych jeżeli chodzi o rzemiosło wymaga całkowitej reorganizacji zarówno ubezpieczeń społecznych, jako też i od wypadków.

O P Ł A T Y O D S T R A G A N Ó W

Miejscowość	małych		dużych		krawców		szewców		piekarzy		kożusznik.		czapnic.		rynarsk.		powroźnicz.		bednarsk.		koszykar.		stolarskich		rzeźnickich		blacharsk.		garncarsk.		U W A G I				
	miej- scowi	za- miejsc.	miej.	zam.	miej.	zam.	miej.	zam.	miej.	zam.	miej.	zam.	miej.	zam.	miej.	zam.	miej.	zam.	miej.	zam.	miej.	zam.	miej.	zam.	miej.	zam.	miej.	zam.	miej.	zam.					
Żyrardów	0,30	0,60	0,50	1,—	—	—	—	—	0,50	1,—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
Grodzisk Maz.	za m ² placu dla zamiejscowych pobierane jest zł. 1,— dla miejscowych za 3 m ² — zł. 4,— kwartalnie.																																		
Ciechanów	—	—	—	—	39 zł.	5 zł.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	39 zł.	5 zł.	—	—	39 zł.	5 zł.	39 zł.	5 zł.	—	—	—	—	—	—	za place 9 m ² .		
Gostynin	po zł. 1,80 za wszystkie place od zamiejscowych																																		
Grójec	—	—	—	—	0,75	1,50	0,30	0,60	0,25	0,50	—	—	0,50	1,—	0,50	1,—	0,50	1,—	0,50	1,—	—	—	—	—	1,—	2,—	0,50	1,—	0,50	1,—					
Lipno	0,50	5 zł.	od zł. 1 do zł. 2 mies.		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—					
Łowicz	0,30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—					
Maków Maz.	0,20	3,—	0,20	4,—	0,30	3,—	0,30	3,—	0,30	3,—	—	—	0,30	3,—	0,30	3,—	0,30	3,—	0,50	3,—	—	—	0,30	3,—	1 lub 6 mies. jeżeli handl. stale		3,—	—	—	—					
Mińsk Maz.	opłaty podzielono na 3 kat.: I-sza za 1 m ² od strag. miejsc. 0,30, I-sza za 1 m ² od strag. zamiej. 0,90. II-ga za 1 m ² od strag.: miejsc. 0,25, II-ga za 1 m ² od strag. zamiej. 0,75, III-cia za 1 m ² od strag. miejsc. 0,20. III-cia za 1 m ² od strag. zamiejsc. 0,60.																																		
Mława	—	—	—	—	za m ² 0,20	—	za m ² 0,20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	za m ² 0,05	—	za m ² 0,10	—	za 1 m ² 0,10	—	za 1 m ² 0,05	—	—	—	—	—	—	za 1 m ² 0,10	—	Zamiejscowi opłacają do 2 m ² zł. 3.— od 2 m ² zł. 5.—.	
Nieszawa	—	—	—	—	za 5 m ² 1,—	za 5 m ² 1,—	za 5 m ² 1,—	za 5 m ² 1,—	za 5 m ² 1,—	za 5 m ² 1,—	za 5 m ² 1,—	za 5 m ² 1,—	za 5 m ² 1,—	za 5 m ² 1,—	—	—	—	—	—	—	—	—	za 5 m ² 0,50	za 5 m ² 0,50	za 5 m ² 1,—	za 5 m ² 1,—	—	—	—	—	—	—	za 5 m ² 0,50	za 5 m ² 0,50	
Radziejów pow. Nieszawski	—	—	—	—	za 5 m ² 2,—	za 5 m ² 2,—	za 5 m ² 2,—	za 5 m ² 2,—	za 5 m ² 2,—	za 5 m ² 2,—	za 5 m ² 2,—	za 5 m ² 2,—	za 5 m ² 2,—	za 5 m ² 2,—	za 5 m ² 2,—	—	—	—	—	—	—	—	—	za 5 m ² 1,—	za 5 m ² 1,—	za 5 m ² 2,—	za 5 m ² 2,—	—	—	—	—	—	—	za 5 m ² 1,—	za 5 m ² 1,—
Płock	—	—	—	—	za 1 m ² 1,50	za 1 m ² 1,50	za 1 m ² 1,50	za 1 m ² 1,50	za 1 m ² 0,75	za 1 m ² 0,75	za 1 m ² 1,50	za 1 m ² 1,50	za 1 m ² 1,50	za 1 m ² 1,50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Płońsk	—	—	—	—	rocznie 22 zł.				rocznie 12 zł.				—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Przasnysz	do 2 m ² 1,—	do 2 m ² 3,—	od 2 m ² 2,—	od 2 m ² 5,—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pułtusk	za 1 m ² pobiera się zł. 1,—																																		
Rawa Mazow.	rzeźnicy sprzedający wyroby własne płacą kwartal. 9 zł. lub jednorazowo 2 zł. sprzedawcy wyrob. obcych kwart. 3 zł. lub 50 gr. jednorazowo.																																		
Rypin	za 1 m ² placu od miejscowych w dniu targowe 0,10, za 1 m ² placu od miejscowych w dniu jarmarczne 0,50 za 1 m ² placu przyjezdnych w dniu jarmarczne 2,— zł.																																		
Radzymin	—	—	—	—	od 0,70 do 1,20	od 0,70 do 1,20	od 0,70 do 1,20	od 0,70 do 1,20	0,50	0,50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sierpc	po zł. 3,— za m ² od zajętego placu za stolik lub budę po zł. 5,— za m ² od każdego wozu wyrobów rzem. po zł. 2,— za m ² od placu zajętego sprzedażą, wyr. wprost z bruku														od budy dużej 0,75 " " małej 0,40 od grządki z obuwem 0,30																				
Skierniewice	—	—	—	—	0,50	1,—	0,50	1,—	0,25	0,50	0,50	1,—	0,50	1,—	0,50	1,—	0,50	1,—	0,50	1,—	0,50	1,—	0,50	1,—	0,25	0,50	—	—	0,50	1,—	—	—	—	—	
Sochaczew	opłaty w dniu targowe: 0,40 1,60 0,40 1,60 0,20 0,80 0,40 1,60 0,40 1,60 0,40 1,60 0,40 1,60 0,40 1,60 0,40 1,60 0,40 1,60 0,40 1,60 0,40 1,60 0,20 0,80 0,40 1,60 0,40 1,60 " " " jarmarcz: 1,— 3,— 1,— 3,— 0,40 1,60 1,— 2,— 1,— 2,— 1,— 2,— 1,— 2,— 1,— 2,— 1,— 2,— 1,— 2,— 1,— 2,— 1,— 2,— 1,— 2,— 0,40 1,60 0,40 1,60																																		
Włocławek	za 1 m ² — 0,16 od wszystkich straganów																																		

Pozatem z uwagi na to, że rzemieślnicy w początkach swojej pracy ponoszą ciężary na ubezpieczenie na wypadek braku pracy i emerytalne, a z chwilą usamodzielnienia się tracą i wpłacone przez siebie sumy i wogóle możliwość jakiegokolwiek zabezpieczenia swojej starości, rzemiosło woj. Warszawskiego wysuwa jako konieczną potrzebę, wprowadzenia nie tylko dobrowolnego ubezpieczenia samoistnych rzemieślników, ale drogą ustawy obowiązku ubezpieczenia się tychże na wypadek braku pracy i emerytalne.

W zakończeniu należy zaznaczyć, że dążeniem rzemiosła woj. Warszawskiego jest opanowanie sytuacji i przystosowanie się do nowych form gospodarczych. Jednak w tych zagadnieniach liczy na pomoc Rządu, który, jak wiadomo, ze względu na indywidualność potrzeb rzemiosła napotyka na trudności w znalezieniu odpowiedniej formy pomocy. Najprostszą jednak formą pomocy Rządu dla rzemiosła byłyby kredyty, które odpowiednio wykorzystane dałyby pożądane wyniki.

II.

STAN GOSPODARCZY POSZCZEGÓLNYCH GRUP RZEMIEŚLNICZYCH.

GRUPA BUDOWLANA.

Na terenie woj. Warszawskiego grupa budowlana liczy **3189** zarejestrowanych warsztatów rzemieślniczych. Wziąwszy pod uwagę zawód ciesielski, który aczkolwiek należy do grupy drzewnej, jednak z natury swej produkcji jest zawodem budowlanym i liczy 1202 warsztaty, to właściwie grupa budowlana liczyć będzie 4391 zarejestrowanych warsztatów.

Oczywiście są to warsztaty zarejestrowane t.j. warsztaty, właściciele których posiadają karty rzemieślnicze, w tem warsztatów mularskich i ciesielskich odpowiadających przepisom art. 145 ust. 4 Prawa Przemysłowego, na terenie woj. Warszawskiego istnieje 845. Należy więc uważać, że uprawnionych warsztatów mularskich do wykonania wszelkich robót istnieje 542, ciesielskich 303, pozostałe warsztaty ciesielskie i mularskie mają tylko częściowe uprawnienie. Biorąc także pod uwagę duży odsetek rzemieślników, którzy wogóle kart rzemieślniczych nie posiadają stwierdzić musimy, że najbardziej odpowiedzialne zawody, którym Ustawa Przemysłowa chciała zapewnić większy napływ wykwalifikowanych jednostek, w rzeczywistości mają bodaj największą stosunkowo liczbę warsztatów nieuprawnionych.

Naogół biorąc w 1934 roku ruch budowlany na terenie woj. Warszawskiego w większych ośrodkach wzmógł się. Roboty te należałoby podzielić na dwie kategorie: na prowadzone przez samorządy, instytucje państwowe i większe budowy prywatne, oraz na drobne prywatne budownictwo.

Jeżeli chodzi o kategorię pierwszą to ilość w roku 1934 była znacznie większa od liczby w ostatnich latach poprzednich. Prace te były wykonane z reguły przez rzemieślników uprawnionych. Jednak nie zawsze były one korzystne dla rzemiosła ze względu na niedotrzymanie zobowiązań przez odbiorców. Pociągało to za sobą niemożność dotrzymania terminów ze strony rzemieślników, częste prolongaty weksli, a zatem podniesienia kosztów kredytu, zaciągniętego dla wykonania tych robót.

Roboty kategorii drugiej t. j. drobne budownictwo, ilościowo utrzymało się na poziomie roku 1933. W większości wypadków roboty te były wykonywane przez nieuprawnionych rzemieślników, a więc wpłynęło to ujemnie na stan warsztatów uprawnionych, zmniejszając ich produkcję.

Biorąc powyższe pod uwagę, należy stwierdzić, że mimo zwiększonej ilości robót, stan uprawnionych warsztatów w roku sprawozdawczym w pewnych tylko ośrodkach nieznacznie się polepszył

Jak już Izba wspomniała w sprawozdaniach z lat poprzednich, rzemiosła grupy budowlanej stale uskarżają się na brak zrozumienia przez ogół społeczeństwa, a nawet, co jest najbardziej zadziwiające przez ludzi stojących na stanowiskach kierowniczych większych przedsiębiorstw budowlanych, którzy powierzają prace do wykonania rzemieślnikom nieuprawnionym.

Należy także podkreślić brak uświadomienia w społeczeństwie, które często nieodróżnia co jest właściwym dowodem uzdolnienia; dyplom mistrzowski, karta rzemieślnicza, czy wreszcie zwykłe zaświadczenie o pracy, powierzając odpowiedzialne roboty, nieraz niepowołanym do tego ludziom.

Niemniej ważnem jest wydanie przez Władze miejscowe lokalnych przepisów, które utrudniłyby omijanie obowiązujących ustaw i spowodowały ściśle przestrzeganie oddawania robót uprawnionym rzemieślnikom.

By zapobiec temu stanowi rzeczy, rzemiosła grupy budowlanej na wszystkich konferencjach miejscowych i Zjazdach wysuwają postulaty:

- 1) wprowadzenie na całym terenie przymusowego podpisywania przez uprawnionych rzemieślników - wykonawców t. zw. deklaracji, które dotychczas obowiązują tylko kierownika budowy.

2) by właściwe Władze ściśle kontrolowały czy podpisujący deklarację istotnie wykonuje roboty, gdyż niestety zdarzają się nawet dość liczne wypadki, że mistrzowie za nieduże wynagrodzenie podpisują w swoim imieniu deklarację nieuprawnionym nie licząc się z tem, że szkodzą ogółowi legalnego rzemiosła budowlanego.

3) by w wypadku stwierdzenia, że roboty prowadzone są przez nieuprawnionych, były one natychmiast zawieszane przez właściwe Władze, a winni pociągani do surowej odpowiedzialności.

Stan zatrudnienia w tych zawodach uzależniony był od ilości robót wykonanych w danym okręgu, jest zmienny i naogół ze względu na konieczność kalkulowania niskich cen rzemieślnicy starają się wykonać prace przy jak najmniej liczonym personelu.

Napływ uczeni minimalny, ponieważ mistrzowie wstrzymują się od przyjmowania na naukę, biorąc pod uwagę, brak odpowiednich i stałych warunków nauczania, jak również konieczność uczęszczania terminatorów do szkół zawodowo-dokształcających, co jest niemożliwe ze względu na to, że charakter pracy zmusza ich często do przenoszenia się do różnych miejscowości. Wysuwa się zatem konieczność uruchomienia dla tych zawodów specjalnych klas, czynnych wyłącznie w okresie zimowym.

Zagadnienie kredytowe dla tych zawodów jest bardzo żywotne, gdyż otrzymanie długoterminowych kredytów, uprzyściplniłoby podejmowanie robót z własnych materiałów, co oczywiście podnosi stopę zarobku.

Nie można pominąć faktu, że wszystkie zawody tej grupy przeważnie korzystają z kredytów prywatnych (niebankowych), które choć są kosztowniejsze, jednak uzyskanie ich nie związane jest z formalnościami wymaganymi przez Banki i Kasy Komunalne (3 żyrantów, kosztowne prolongowanie weksli).

Sprawy podatkowe w zawodach tej grupy są nieuporządkowane i rzemiosło stale uskarża się, że Urzędy Skarbowe przy wymiarze nie biorą za podstawę faktycznych sum dokonanego obrotu, lecz wymierzają podatek często przekraczający możliwości płatnicze najbardziej lojalnych płatników. Ważnym dalej zagadnieniem jest sprawa wykupywania dla tych zawodów świadectw przemysłowych sezonowych, gdyż sezon budo-

wlany trwa maksimum 6 miesięcy w okresach nieodpowiadających półrocznym świadectwom i przeto zachodzi konieczność wykupywania świadectw całorocznych, aczkolwiek prace przez cały rok nie są prowadzone. Pozatem możliwość nabywania sezonowych świadectw przemysłowych, które byłyby tańsze od całorocznych dałaby możność rzemieślnikowi wykupienia wyższej kategorii świadectw, a tem samem swobodnego operowania większą ilością pracowników.

Wysiłek Izby w kierunku zorganizowania uprawnionych rzemieślników grupy budowlanej do podejmowania przynajmniej większych robót zbiorowo w formie spółdzielni, czy spółek nie dał pożądaných rezultatów, jeżeli chodzi o ruch spółdzielczy.

Natomiast na całym terenie powstało b. dużo spółek w zawodzie mularskim, ciesielskim i malarskim. W skład spółki wchodzi przeważnie 2 czy 3 rzemieślników, rzadko więcej, bądź to jednego zawodu, bądź też kilku pokrewnych zawodów budowlanych. Część tych spółek jest o charakterze stałym i oparte są one przeważnie na rejentalnych umowach. Mniejszy $\% \%$ spółek zawiązywano w celu wykonania ściśle określonych robót, z reguły opierając je na obustronnem pisemnem zobowiązaniu.

Działalność spółek stałych i czasowych w roku sprawozdawczym była b. ożywiona i prawie wszystkie większe roboty zostały przez nie wykonane. Spółki te są finansowo silniejsze od pojedynczych warsztatów, to też stało się dla nich dostępne wykonanie większych obiektów.

Brukarstwo 17 warsztatów. W porównaniu z rokiem ubiegłym liczba ta znacznie wzrosła, jednak należy to przypisać przymusowi zalegalizowania tych warsztatów, tembardziej, że zawód ten dopiero w 1933 roku został zaliczony do rzemiosł.

Bliższych danych o położeniu tego zawodu brak. Biorąc pod uwagę, że prace jego są związane z budową dróg, naprawą i budową ulic w miastach, stan brukarstwa w roku sprawozdawczym nie uległ poprawie, ze względu na nieznaczną ilość tych robót.

Dekarstwo liczące **68** warsztatów w roku 1934 powiększyło liczbę zarejestrowanych warsztatów o **3**. Nie może to być dowodem pomyślnej konjunktury tego zawodu, lecz zwyk-

łym nieznacznym przyrostem, spowodowanym zarejestrowaniem się już istniejących warsztatów.

Produkcja tego zawodu mimo rozszerzenia w 1933 roku jego kompetencji w roku sprawozdawczym uległa zmniejszeniu z uwagi na to, że cały szereg warsztatów blacharskich dawniej wyłącznie galanteryjnych z braku pracy w tym dziale przerzucił się na blacharstwo budowlane t. j. w pierwszym rzędzie krycie dachów blachą.

Stan zatrudnienia b. nieznaczny. Rzemieślnicy wykonują prace przeważnie samodzielnie, angażując pomoc w nielicznych tylko wypadkach.

Warsztatów **Garncarskich** istnieje 75. Ze względu na mały zbyt na wyroby tych warsztatów, właściciele ich znajdują się w bardzo trudnych warunkach gospodarczych. Większego znaczenia w układzie gospodarczym woj. Warszawskiego nie mają.

Kamieniarstwo, oraz rzeźba w kamieniu, które w rozumieniu Ustawy Przemysłowej stanowią dwa oddzielne zawody, będziemy omawiać łącznie, gdyż na tut. terenie Starostwa przy rejestracji nazywały kamieniarstwem i rzeźb w kamieniu, tak, że ogólna liczba warsztatów kamieniarskich i rzeźbiarskich w sumie 49 stanowi liczbę wyłącznie zakładów rzeźbiarskich. Stan ich w roku sprawozdawczym, nie uległ poprawie, ze względu na charakter ich produkcji, gdyż są to wyroby luksusowe i nie mające cech przedmiotów pierwszej potrzeby.

Produkcja tych warsztatów ogranicza się do wykonywania obiektów tańszych, mniej luksusowych, na których siłą rzeczy jest mniejszy zysk.

Zasadniczym i najliczniejszym zawodem grupy budowlanej jest **Mularstwo** i wszystkie okoliczności omówione na wstępie, do tej grupy w pierwszym rzędzie dotyczą tego zawodu. Należy tylko dodać, że płace czeladnicze uległy podwyżce i wynoszą od zł. 4,80 do 6.—, gdy w 1933 r. wynosiły od 3,50 do 5,50 przy ośmiogodzinnym dniu pracy. Natomiast ceny za wykonanie prac podniosły się w znacznie mniejszym stopniu, co wpłynęło na zmniejszenie się zysków uprawnionych warsztatów. Za wykonanie 1 m³ muru pobierano w 1934 r. od zł. 4,50 do 5,50.

Klijentela poza instytucjami samorządowymi i rządowymi rekrutuje się przeważnie ze sfer małorolnych i reemigrantów, a w niewielkim procencie urzędniczych. Małorolni i urzędnicy budują przeważnie domki na własny użytek, reemigranci domy mieszkalne o charakterze przedsiębiorstw dochodowych. Naogół wypłacalność prywatnej klienteli jest dobra.

Na terenie województwa wykonano 1359 budynków z czego niewielki odsetek wykonały przedsiębiorstwa budowlane i to objekty większe, jak np. Papiernię fabryki „Celułoz” w Włocławku i tp. Niemniej jednak i wielkie roboty wykonywali rzemieślnicy, bądź to podejmując je bezpośrednio, bądź też otrzymując wykonanie robót od przedsiębiorstw np. gmach Urzędu Poczтового w Włocławku.

Większość budynków wykonanych przez rzemieślników to przeważnie domy parterowe lub 1-no piętrowe, jak np. na terenie m. Lipna wykonano w 1934 r. 42 domki parterowe, wraz z przybudówkami i przebudówkami. Są i takie ośrodki jak np. Grójec, gdzie ruch budowlany przejawia się w formie przebudówek, nowych zaś budowli w roku sprawozdawczym wzniesiono do 70% mniej w porównaniu z latami ubiegłymi.

Jeżeli chodzi o stosunek uprawnionych wykonawców do nieuprawnionych, to układał się on różnorodnie i tak np:

1) w pow. Skierniewickim zatwierdzono 51 planów, zostały wykonane wszystkie, w tem 6 budynków zostało wykonanych przez mistrzów, 35 przez posiadaczy kart rzemieślniczych i 10 przez nielegalnych rzemieślników nie posiadających kart rzemieślniczych.

2) na terenie m. Przasnysza wydano pozwoleń na budowę nowych i naprawę starych budynków w 1933 r. 47, w 1934 r. 36. Budowle te wykonali: w 1934 r. — 5 mistrzowie, a 31 rzemieślnicy posiadający karty rzemieślnicze.

3) na terenie pow. Łowickiego zatwierdzono 48 planów; wykonali budynków — mistrzowie 28, posiadający karty rzemieślnicze 12, i nie posiadający kart 8.

4) w pow. Sochaczewskim zatwierdzono 31 planów budowlanych z czego 15 wykonali mistrzowie, 12 rzemieślnicy posiadający jedynie karty rzemieślnicze i 4 rzemieślnicy nielegalni.

5) w 1934 roku na terenie m. Sierpca zatwierdzono 18 planów na wykonanie budowli nowych i 3 na wykonanie przebudówek. Z powyższej łącznej liczby 21 zatwierdzonych planów 19 budowli wykonano, z czego 17 przez mistrzów i 2 przez posiadaczy kart rzemieślniczych. Na tym terenie daje się zauważyć pożądaný objaw, gdyż w większości budowle zostały wykonane przez mistrzów.

Na terenie woj. Warszawskiego istnieje 548 zarejestrowanych warsztatów **Malarskich**. Stan tego zawodu uległby polepszeniu, ze względu na zwiększony ruch budowlany, jednak podstawowy zarobek malarzy — remonty w mieszkaniach prywatnych zostały w $\frac{3}{4}$ wykonane przez rzemieślników nielegalnych. Prace tego zawodu są sezonowe i w roku sprawozdawczym trwały maksimum 3 miesiące.

Z uwagi na konieczność jak najniższego kalkulowania cen, spowodowaną konkurencją zarówno warsztatów nielegalnych jak i legalnych, stan zatrudnienia osłabł, rzemieślnicy starają się wykonać prace sami, podnosząc w ten sposób zysk, który z reguły nie przekracza 10 do 15%.

Place czeladnicze utrzymały się na poziomie roku 1933 z niewielkimi odchyleniami i wynoszą od 50 do 65 gr. za godzinę.

W zawodzie tym rzemieślnicy wykonują prace z surowców własnych i przeto zachodzi konieczność uzyskania tanich i dogodnych kredytów, które umożliwiłyby zakup surowca po cenie niższej, co da możność tańszego kalkulowania cen.

Mimo znacznej obniżki cen za wykonanie robót jaka nastąpiła już w okresie do 1933 r., w roku sprawozdawczym zanotowano dalszy spadek w granicach od 25 do 30%. Ceny zaś niektórych surowców, jak farby olejne i suche zwykowały t. zw. farby ziemne pozostały w tej samej cenie.

Na zmniejszenie się zyskowności tego zawodu ma także niemalý wpływ zła wypłacalność klientów. Zaznaczyć należy, że w roku sprawozdawczym większość robót wykonana była albo na r-k bieżący, albo za weksle, nieznaczna część za gotówkę.

Lakiernictwo liczące na terenie woj. Warszawskiego 18 warsztatów jest zawodem skazanym na zanik. Głównymi czynnościami były prace przy wyrobie bryczek, powozów i t. d., a wobec tego, że konsumcja w/w przedmiotów z roz-

maitych przyczyn zmniejszyła się do minimum, lakiernictwo utraciło ten dział produkcji i prace ograniczają się do nielicznych remontów pojazdów.

Warsztatów **Zduńskich** istnieje **175**. Zawód ten odczuwa silną konkurencję ze strony nielegalnych warsztatów, rekrutujących się ze zwolnionych pracowników zduńskich oraz ze strony nieuprawnionych do wykonywania robót budowlanych rzemieślników mularzy, posiadających karty rzemieślnicze na mularstwo.

Stan zatrudnienia utrzymał się na tym samym poziomie i naogół jest słaby. Place czeladników zależnie od ośrodków wahają się od 3 do 5 zł. dziennie.

Przeciętny zysk osiągnięty przez samoistnego rzemieślnika odpowiada w przybliżeniu dziennemu zarobkowi czeladnika.

Surowce używane w tym zawodzie potaniały, jak również cena za wykonane prace obniżyła się. W roku sprawozdawczym za postawienie średniego rozmiaru zwykłego pieca pobierano od zł. 15 do 20.—, za piec luksusowy od 30 do 50.— zł.

Także w tym zawodzie sprzedaż odbywa się ratami i za gotówkę, a w związku z tem sprawa wypłacalności klienteli jest także niezadawalniająca.

W zawodzie **Szklarskim** liczącym na tut. terenie **200** zarejestrowanych rzemieślników sytuacja gospodarcza nie uległa poprawie, gdyż warsztaty ich są przeważnie bardzo drobne, wykonują pracę systemem domokrażnym, a niewielki tylko odsetek znalazł zatrudnienie przy nowowznoszonych budowlach.

Zyski są minimalne, zatrudnienia z reguły nie ma.

Do zawodów grupy budowlanej należy jeszcze **Studniarstwo** liczące **15** warsztatów i **Sztukatorstwo** liczące **2** warsztaty. Rzemiosła te ze względu na swoją liczebność nie mają znaczenia gospodarczego na tut. terenie.

Dla zawodu **Ciesielskiego** (**1202** zarej. warsztaty, **303** rzemieśl. posiada dyplomy mistrzowskie), rok sprawozdawczy także nie przyniósł należytego polepszenia, nastąpiło tylko lekkie odprężenie spowodowane jak już zaznaczono na wstępie bardziej ożywionym niż w roku 1933 ruchem budowlanym z którym ciesielstwo jest organicznie związane.

Z cyfr podanych wyżej widać, że uprawnionych do wykonywania wszelkich robót tego zawodu jest zaledwie **303**

rzemieślników. Reszta czyli **899** warsztatów częściowo tylko uprawnionych stwarza niesłychaną konkurencję uprawnionym rzemieślnikom, przyjmując roboty za ceny niskie, nie uwzględniając w swej kalkulacji, zarówno podatków, jak świadczeń, ani żadnych innych ciężarów, któremi normalny warsztat jest obciążony.

Stan zatrudnienia w tym zawodzie uzależniony jest od ilości wykonanej pracy, jednak został ograniczony do minimum, ponieważ mistrzowie przez zatrudnienie mniejszej ilości pracowników starają się podnieść zyskowność wykonywanej roboty.

Płace czeladnicze zwykowały i wynoszą od 50 do 60, a nawet 70 groszy na godzinę, gdy w 1933 roku wynosiły od 30 do 50 maksimum.

Ze względu na znaczne podniesienie się płac czeladniczych koszt wykonania robót uległ niewielkiej podwyżce.

GRUPA DRZEWNA.

Grupa drzewna obejmująca 5079 warsztatów w omówieniu naszym liczyć będzie tylko 3877 warsztatów, ze względu, że zawód ciesielski (1202 warszt.) został omówiony w grupie budowlanej.

Położenie gospodarcze zawodów tej grupy naogół nie uległo poprawie. Poprawę zaledwie nieznaczną i to też w zależności od ośrodków, odczuł tylko zawód stolarski. Pozostałe zawody znajdują się w niezmiernie trudnym położeniu gospodarczym.

Napływ uczni naogół znikomy, albo wogóle nie istnieje. Stan zatrudnienia minimalny. Płace czeladników utrzymały się na poziomie roku ubiegłego.

Konjunktura zawodu **Stolarskiego** najliczniejszego z zawodów grupy drzewnej liczącego **2339** zarejestrowanych warsztatów, w roku sprawozdawczym kształtowała się różnorodnie w zależności od warunków danego terenu, a w szczególności od racjonalnie prowadzonej walki z nielegalnym rzemiosłem.

Woj. Warszawskie jako b. rozległe jest terenem niejednakowych przejawów życia gospodarczego i dlatego w wielu zawodach, a w szczególności w stolarstwie daje się zauważyć rozbieżność w warunkach gospodarczych warsztatów.

Pozatem jak już zaznaczono w sprawozdaniu za rok 1933. zawód ten dzieli się na 2 działy t. j. stolarstwo budowlane i stolarstwo meblowe.

Stan produkcji w zawodzie stolarskim zarówno budowlanym, jak i meblowym w roku sprawozdawczym zwiększył się znacznie, spodziewane jednak polepszenie nie nastąpiło, a przynajmniej nie w tym zakresie, gdyż choć ilość zamówień wzrosła, jednak w niewielkiej tylko liczbie trafiły one do legalnych warsztatów rzemieślniczych.

Należy bowiem stwierdzić, że w obu tych działach odczuwa się silną konkurencję warsztatów nieuprawnionych.

Najpoważniejszy wpływ na zmniejszenie się robót w legalnych warsztatach stolarstwa budowlanego, ma szeroko rozpowszechnione wykonywanie robót t. zw. sposobem gospodarczym. Sposób ten polega na wykonywaniu wszelkich robót stolarstwa budowlanego w zaimprovizowanych, tymczasowych warsztatach należących do właścicieli budujących się domów, przez pracowników z reguły nie posiadających ustawowych kwalifikacyj zawodowych. Poza systemem prowadzenia robót sposobem gospodarczym niemniej dotkliwie odczuwa konkurencję ten dział stolarstwa ze strony nielegalnych rzemieślników, którzy wykonali gros drobniejszych robót. Natomiast w niektórych ośrodkach, jak np. w Łowiczu, dzięki umiejętnej organizacji rzemiosła jak również poparciu miejscowych Władz tylko nieznaczna część robót przypadła na rzemieślników niewykwalifikowanych.

Jeżeli chodzi o dział stolarstwa meblowego, to należy stwierdzić, że ilość warsztatów nielegalnych raczej się zmniejszyła, natomiast zanotowano znaczny wzrost ilości warsztatów chałupniczych, których działalność jest niemniej szkodliwa.

W stolarstwie meblowym istnieją dwa zasadnicze działy: meble ludowe i meble wykwintne.

Od szeregu lat produkcja stolarstwa ludowego przeszła do warsztatów wiejskich, a tylko biedniejsza ludność miejska zaopatruje się w nieliczne tego rodzaju sprzęty pochodzące z warsztatów miejskich. Pozatem silną konkurencję stwarzają tym warsztatom rzemieślnicy nielegalni, którzy w bardzo prymitywnych warsztatach wyrabiają jak najtańsze sprzęty i rzucają na rynek w ilościach przekraczających jego pojemność.

W dziale meblarstwa wykwińskiego, odczuwa się konkurencję t. zw. składników, którzy przez chałupników stwarzają niezmiernie trudne warunki gospodarcze legalnym samoistnym warsztatom rzemieślniczym.

Ruch chałupniczy, który w stolarstwie zapoczątkowany został na tut. terenie około roku 1930, w roku sprawozdawczym doszedł już do groźnych rozmiarów.

Wszyscy prawie zwolnieni czeladnicy i dawniejsi nielegalni rzemieślnicy przeszli na pracę chałupniczą, która z tych czy innych względów jest dla nich korzystniejsza. Na terenie miasta Włocławka, opierając się właśnie na produkcji tych warsztatów jako tańszej, powstały w 1934 roku nowe 3 składy mebli, które nie tylko, że zabierają cały przyrost zapotrzebowania miejscowego, ale przez odpowiednio zorganizowane przez siebie chałupnictwo mogą produkować meble po cenie znacznie niższej niż na Pomorzu i właśnie z Włocławka zostają wywożone meble, które o ile chodzi o cenę stały się na Pomorzu bezkonkurencyjne.

Chałupnictwo jest groźne dla przyszłego poziomu uzdolnienia w tym zawodzie. Jak stwierdzono na całym terenie napływu uczeni do tego zawodu niema. Młodzież kształci się w warsztatach nielegalnych i chałupniczych, w których po roku czy nawet prędzej może już otrzymać pewne wynagrodzenie, gdyż w tych warsztatach traktowana jest raczej jako tańsza siła pomocnicza, a nie element, któremu należy dać podstawowe wiadomości zawodowe.

Stan zatrudnienia utrzymał się w tym zawodzie na poziomie roku 1933, t. j. większość warsztatów nie zatrudnia wcale pracowników, reszta pracuje z jedną siłą najemną, najwyżej z 2-ma. Płace czeladnicze również w wysokości roku 1933 wynoszą od 2 do 4 zł. dziennie, przy ośmiogodzinnym dniu pracy. W zasadzie warsztaty stolarskie pracują od 3 do 4 dni w tygodniu, a w niektórych ośrodkach od 2 do 3-ch dni.

Ceny surowca pozostały prawie bez zmian, prócz dykty, której cena wynosi około 20% więcej niż w 1933 roku.

Ceny wyrobów zaś utrzymały się na poziomie roku 1933, a w niektórych ośrodkach nawet obniżyły się i wynoszą np. szafa średnia dwudrzwiowa fornirowana od zł. 80 do 100,—, stół ludowy od 8 — 10.— zł.

Zamówienia przyjmowane są bezpośrednio od klientów i prawie żaden samoistny warsztat nie wykonuje prac dla składów mebli, chyba w wyjątkowych wypadkach zbywa sklepom gotowe meble za cenę oczywiście znacznie niższą od właściwej ich wartości.

Klijentela rekrutuje się przeważnie, ze sfer wojskowych i urzędniczych, której warsztaty udzielają kredytu, albo w pokryciu wekslowem lub też na r-k otwarty t. zn. na raty. Wypłacalność jest prawie dobra, gdyż kredytu udziela się tylko ludziom odpowiedzialnym finansowo.

Jak to już omówiono, groźną konkurencję stanowią dla warsztatów rzemieślniczych składy mebli, które posiadając znaczny wybór gotowych sprzętów, łatwiej mogą zdobyć klienta. Poza to mając większe możliwości kredytowe udzielają znacznych ulg w sprzedaży w formie udzielania nieraz bardzo długich kredytów. Z tego też względu w dziale stolarstwa meblowego odczuwa się silny brak kredytów, które pozwoliłyby na magazynowanie gotowych wyrobów.

Zagadnienie spółdzielczości w zawodzie tym, jest już dostatecznie zrozumiane, jednak ze względu na brak zasobów gotówkowych, ostateczna organizacja idzie opornie.

Położenie gospodarcze warsztatów **Bednarskich (162)** woj. Warszawskiego w dalszym ciągu nie uległo poprawie ze względów wskazanych w sprawozdaniu za rok ubiegły. Żadnych prac eksportowych nie podejmowano, produkcja dla browarów nie wzmogła się, a drobna sprzedaż na targach jest minimalna ze względu na zastępowanie wyrobów tych warsztatów przedmiotami fabrycznymi z blachy, emaljowanymi i t. d.

127 warsztatów **Koszykarskich**, przeżywa w dalszym ciągu ciężką sytuację gospodarczą, gdyż w strukturalnym ich układzie nie zaszły żadne zmiany.

Kołodziejstwo — liczące **1181** zarejestrowanych warsztatów mimo wzrostu liczebnego, a może raczej dlatego, dalej pracuje w nader trudnych warunkach gospodarczych.

Produkcja tego zawodu ograniczająca się jedynie do wykonywania drobnych lub większych reperacji utrzymała się na poziomie 1933 roku, została jednak rozdrobniona, a wartość jej w porównaniu do roku ubiegłego obniżyła się od 30 do 33%. Wóz zwykły, lekki t. zw. rolniczy, jak to wynika

ze sprawozdań lat ubiegłych w roku 1932 kosztował od 130 do 140 zł., w 1933 roku od 90 do 100 zł., a w roku sprawozdawczym do 70.— zł. Sprzedaż wyrobów odbywa się za gotówkę, klientela jest przeważnie miejscowa t. j. woźnice, furmani, dorożkarze i t. d. oraz właściciele samochodów ciężarowych. Klientela wiejska zaspakaja swoje potrzeby bądź to w legalnych warsztatach wiejskich, częściej jednak nielegalnych, których po wsiach jest znaczna liczba.

Zatrudnienia w tym zawodzie prawie brak. Jeżeli zaś jakimś rzemieślnikowi bezwzględnie potrzebna jest pomoc, to oczywiście czasowa, najczęściej jednak rzemieślnicy wspólnie sobie pomagają.

Maksymalne płace czeladnicze wynoszą 3 zł. dziennie. Napływ uczni zupełnie mały, ze względu na brak źródeł zarobku w tym zawodzie.

Tokarstwo drzewa, 62 zarejestrowane warsztaty czasowo zupełnie nieaktualne na naszym terenie, przeżywają pogłębienie się sytuacji. W zawodzie tym odczuwa się zupełny brak pracy, z uwagi na zmianę mody mebli, które nie są ozdobione żadnymi wyrobami tokarskimi. Natomiast na inne działy tokarstwa, warsztaty woj. Warszawskiego przetrwać się nie mogą, ze względu na brak funduszy choćby na częściowe zmechanizowanie swoich warsztatów i produkowanie przedmiotów, na których możnaby osiągnąć jakikolwiek zysk.

Rzeźba w drzewie — 2 warsztaty i **Wyrób instrumentów muzycznych — 4** warsztaty, to pozostałe zawody grupy drzewnej. Warsztaty zawodu pierwszego nie przejawiają prawie żadnej działalności, drugiego ograniczają się przeważnie do przeprowadzania reparacyj i remontów.

GRUPA WŁÓKIENNICZA.

Grupa włókiennicza licząca **5580** zarejestrowanych warsztatów w roku sprawozdawczym za wyjątkiem niektórych tylko zawodów odczuła dalsze pogłębienie się sytuacji gospodarczej. Wpływ na ten stan ma zmniejszenie się produkcji, jak również zmniejszenie się jej wartości.

Ilość zatrudnionych pracowników zmalała lub utrzymała się na poziomie roku 1933, jednak przy zmniejszeniu liczby dni roboczych. W przeważnej części rzemieślnicy pracują

sami bez sił pomocniczych. Konkurencję w zawodach tej grupy stwarzają nielegalne warsztaty, sklepy z gotowymi wyrobami, chałupnicy, nakładcy, oraz samoistni rzemieślnicy między sobą z chęci zdobycia większego rynku dla swej produkcji.

Dla zawodów tej grupy wskazaniem i koniecznym byłoby zorganizowanie składnic surowcowych, jednak ze względu na brak kapitałów, zamierzenie to z trudem daje się zrealizować.

Dla **Krawiectwa** — 4779 zarejestrowanych warsztatów rok sprawozdawczy zaznaczył się dalszym pogłębieniem stanu gospodarczego, który na terenie całego województwa jest zły. Krawiectwo dzieli się na krawiectwo męskie i damskie. W jednym jak w drugim dziale tego zawodu istnieje do 50% nielegalnych warsztatów, które w pierwszym rzędzie powodują pogorszenie się sytuacji warsztatów legalnych. Wytworzył się ponadto specjalny typ nakładcy-pośrednika, który prowadzi swoje przedsiębiorstwo w ten sposób, że nie będąc krawcem ani kupcem ze stałą siedzibą przyjmuje zamówienia w dziale ubiorów męskich jak również i okryć damskich na swój rachunek. Kupuje w sklepie materiał i dodatki i daje do wykonania chałupnikowi. Chałupnictwo i w tym zawodzie przez wykonanie prac dla nakładców-kupców i pośredników przyczynia się do zmniejszenia zyskowności legalnych warsztatów.

Na dalsze zmniejszenie ilości produkcji wpływa także znacznie przywóz gotowych ubiorów z terenów innych województw, w które w przeważającej części zaopatrują się sklepy woj. Warszawskiego.

Wobec zmniejszenia się ilości produkcji, stan zatrudnienia uległ proporcjonalnemu zmniejszeniu, a w warsztatach, w których już stanu tego zmniejszyć nie było można ze względu na osiągnięte minimum, zredukowano liczbę dni roboczych. Płace czeladnicze utrzymały się na poziomie roku ubiegłego i wynoszą od 5 do 6 zł. dziennie, jednak są ośrodki jak np. pow. Lipnowski, Sierpecki i t. d., w których płaca wynosi od 2,50 maksimum do 5 zł. dziennie. Przeciętnie warsztaty krawieckie działy męskiego pracowały od 2 do 3 dni w tygodniu. Działy zaś damskiego od 3 do 4 dni w tygodniu. Jeżeli zaś chodzi o krawiectwo damskie wykonywujące suknie, a nie okrycia, to ilość prac nie zmniejszyła się, ale wartość osiągnięta za ich wykonanie była znacznie niższa.

Rzemieślnicy tuż. terenu z reguły wykonują obstalunki z powierzonych materiałów i tylko nieznaczny odsetek wykonuje je z własnych surowców.

Przyczyną tego jest brak kapitałów na sprowadzenie surowca. Aby dać rzemieślnikowi możliwość przeciwstawienia się nakładcom-pośrednikom, którzy mając kapitał i udzielając dogodnego kredytu odciągają klienta i zabierają cały zysk możliwy do osiągnięcia, koniecznym jest uzyskanie kredytów na zakup surowca.

W razie przyjęcia przez krawca obstalunku z własnym materiałem i dodatkami, zmuszony on jest surowiec ten nabywać u kupców, często z 5-ej, albo z 4-ej ręki, co znacznie podnosi jego koszt i zmniejsza zysk do minimum. Jedyne radykalne przeciwdziałaniem byłoby zorganizowanie składnic surowcowych dla tego zawodu, a w pierwszym rzędzie składnic dodatków krawieckich.

Izba i w tym zawodzie popularyzowała ideę spółdzielczości, jednak rezultaty tych poczynań są niewielkie.

Na terenie województwa nie udało się dotychczas zorganizować ani jednej składnicy surowcowej, mimo, że ogół rzemiosła krawieckiego zagadnienie to należyście docenia. Złożyło się na to szereg przyczyn, a między innymi brak kapitałów, których wysokość musi być w tym wypadku znaczna, tembardziej, że z uwagi na różnorodność surowca, który podlega zmianom mody i sezonów, może być pewne ryzyko w lokowaniu kapitałów.

Jeżeli chodzi o spółdzielnie wytwórcze to oprócz jednej założonej w Skierniewicach, na innych terenach nie powstały z braku zapewnionego przynajmniej na jakiś okres stałego rynku zbytu dla swojej produkcji.

Przy mocno skurczonym rynku zbytu, rzemieślnicy chcąc zdobyć klientelę, konkurują między sobą, obniżając ceny za wykonanie robót tak, że ogółem cena za wykonanie wyrobów krawieckich spadła od 10 do 15%. Obecnie za uszycie ubrania męskiego wraz z dodatkami pobiera się od 30 do 50 zł., a w niektórych ośrodkach od 20 do 30 zł. Za uszycie średniego garnituru męskiego wraz z materiałem i dodatkami pobiera się zł. 70—90. Za uszycie średniej sukienki od 4 do 10 zł. Ten dział krawiectwa wykonuje robotę wyłącznie z materiałów powierzonych.

Należność za wykonanie robót krawczy obu działów otrzymują ratami lub gotówką.

Stan gospodarczy zakładów krawieckich woj. Warszawskiego uległby poprawie, gdyby miano możliwość uzyskania kredytów na uruchomienie składnic surowcowych oraz spółdzielni wytórczych, bez których podejmowanie dostaw jest niemożliwe.

Zawód **Czapniczy** — 344 warsztaty. Produkcja tego zawodu utrzymała się na wysokości roku poprzedniego, jednak z uwagi na przyrost warsztatów chałupniczych, produkcja warsztatów uprawnionych spadła, przeto i stan gospodarczy pogorszył się.

Kapelusznictwo — 127 warsztatów, nie odczuwa konkurencji warsztatów chałupniczych, jak również zbyt ostrej warsztatów nielegalnych, lecz z powodu znacznie skurczonego rynku zbytu produkcja tych warsztatów zmniejszyła się około 30%. Ceny roku 1933 utrzymały się z małymi odchyleniami, jednak są naogół bardzo niskie. Kapelusz damski filcowy czy słomkowy można nabyć od zł. 3 i taniej. Męski nieco drożej za zł. 4 czy 5.

122 warsztaty **Powroźnicze** woj. Warszawskiego nie odczuły w roku 1934 pogorszenia się sytuacji. Stan ich nie zmienił się. Rzemieślnicy tego zawodu nie uskarżają się na specjalnie ostrą konkurencję warsztatów nielegalnych, lecz raczej wyrobów fabrycznych, których ceny ze względu na ostrą wewnętrzną konkurencję są niższe od wyrobów rzemieślniczych. Rzemiosło przeto zmuszone jest swoje ceny dostosować do cen wyrobów fabrycznych.

Przeciętna cena 1 kg. sznura w 1933 r. wynosiła od zł. 3 do 3,20, w 1934 r. od 2,80 do 3. —

Ceny surowców, a przede wszystkim konopie w roku sprawozdawczym uległy podwyżce i wynoszą od zł. 1,55 do 1,60 za kg., gdy w 1933 r. wynosiły do zł. 1,40.

Zawód ten odczuwa silnie brak kredytów na zakup surowca, który aczkolwiek zakupywany jest w pierwszym źródle, jednak już w czasie trwania sezonu i w ilościach niewielkich, wówczas zaś ceny są wyższe od 20 do 25%. Kredyty więc czy to indywidualne czy też na zorganizowanie składnicy, ułatwiłyby sprowadzanie surowca w okresie przedsezonowym po

cenach niższych, powodując powiększenie zyskowności tych warsztatów.

Pozatem przy posiadaniu w zawodzie tym składnic czy spółdzielni, zaistniałaby większa możliwość uzyskania przydziału na przywóz z zagranicy surowca t. zw. „sisalu“ przez posiadanie, którego stworzyłby się nowy dział produkcji dla rzemieślniczych warsztatów powroźniczych.

Warsztaty powroźnicze uskarżają się na niawłaściwe opłacanie składek ubezpieczeniowych do Ubezpieczalni Społecznej od ubezpieczonych pracowników, gdyż składki te są jednakowe dla pracowników, warsztatów ręcznych jak i zmechanizowanych, a zdolność produkcyjna tych pracowników jest niewspółmierna.

Kuśnierstwo na terenie woj. Warszawskiego liczy 122 zarejestrowane warsztaty. Stan tego zawodu jest gorszy jak w roku 1933. Wpływ na to ma szeroko rozpowszechnione chałupnictwo liczące około 30% warsztatów zarejestrowanych. Chałupnictwo produkuje w większości dla składów futer. Pozatem warsztaty krawieckie przekraczają swoje kompetencje podejmując się całkowitego wykonania płaszczy futrzanych. W najlepszych tylko wypadkach, powierzając zestawienie futra chałupnikowi, rzadko legalnemu rzemieślnikowi, co także zmniejsza ilość produkcji legalnego kuśnierstwa.

Ze względu na brak pracy, kuśnierze obniżają ceny za wykonanie robót i w stosunku do roku 1933 spadek cen za robociznę wynosi do 20%.

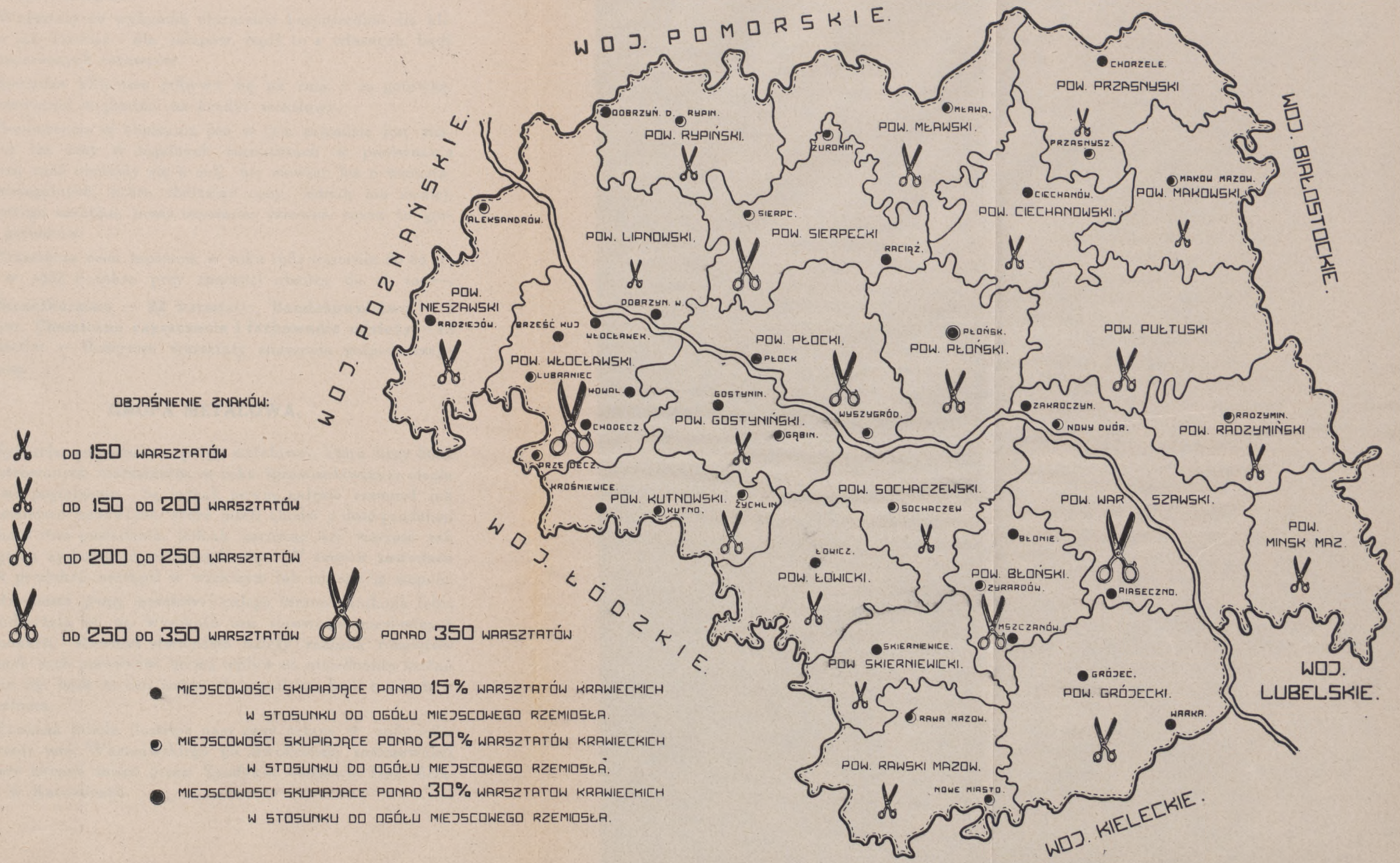
Obstalunki w zawodzie tym wykonywane są z własnych i powierzonych materiałów. Gros produkcji stanowią przeróbki i wyrób okryć damskich z futer gatunkowo tańszych, a w Kaluszyńce wyrób kozuchów baranich (23 zarej. warszt.).

Sprzedaż odbywa się na raty i za gotówkę. Wyplacalność klientów prawie dobra, ze względu na ostrożność w udzielaniu kredytu.

Tapicerstwo — 83 zarejestrowane warsztaty. W zawodzie tym charakterem swojej produkcji zbliżonym do stolarstwa meblowego, mniej więcej w tym samym zakresie kształtuje się stan gospodarczy.

Naogół należałoby stwierdzić, że produkcja tego zawodu wzrosła, jednak przez rozpowszechnienie się warsztatów cha-

ROZMIESZCZENIE WARSZTATÓW KRAWIECKICH WOJ. WARSZAWSKIEGO
Z OZNACZENIEM MIEJSCOWOŚCI WIĘKSZEGO ICH SKUPIENIA.

OBJAŚNIENIE ZNAKÓW:

- OD 150 WARSZTATÓW
- OD 150 OD 200 WARSZTATÓW
- OD 200 OD 250 WARSZTATÓW
- OD 250 OD 350 WARSZTATÓW
- PONAD 350 WARSZTATÓW

- MIEJSCOWOŚCI SKUPIAJĄCE PONAD 15% WARSZTATÓW KRAWIECKICH W STOSUNKU DO OGÓŁU MIEJSCOWEGO RZEMIOSŁA.
- MIEJSCOWOŚCI SKUPIAJĄCE PONAD 20% WARSZTATÓW KRAWIECKICH W STOSUNKU DO OGÓŁU MIEJSCOWEGO RZEMIOSŁA.
- MIEJSCOWOŚCI SKUPIAJĄCE PONAD 30% WARSZTATÓW KRAWIECKICH W STOSUNKU DO OGÓŁU MIEJSCOWEGO RZEMIOSŁA.

łupniczych i nielegalnych, produkcja ta przeszła do warsztatów nieuprawnionych.

Warsztaty te wykonują obstalunki bezpośrednio dla klientów jak również i dla sklepów, bądź to z własnych, bądź też powierzonych surowców.

Sprzedaż klientom odbywa się na raty i za gotówkę. W przeważnej większości na kredyt wekslowy.

Konkurencja w obniżaniu cen w tym zawodzie jest znaczna, to też ceny w legalnych warsztatach w porównaniu z rokiem 1933 obniżyły się o 20%, nie mówiąc już o warsztatach nielegalnych, które obniżając ceny, jednak nie zmniejszają swego zarobku, przez używanie surowca coraz to gorszych gatunków.

Przeciętna cena tapczana w roku 1934 wynosiła do 85 zł., kiedy w 1933 r. także przy znacznej obniżce do zł. 100.—.

Szczotkarstwo — 22 warsztaty, **Bandażownictwo** — 1 warsztat, **Chemiczne czyszczenie i farbowanie odzieży** — 13 warsztatów. — Powyższe warsztaty znaczenia gospodarczego nie mają.

GRUPA METALOWA.

Sytuacja gospodarcza grupy metalowej, która liczy 5052 zarejestrowanych warsztatów, w roku sprawozdawczym uległa dalszemu pogłębieniu. Są jednak pewne gałęzie rzemiosł jak np. ślusarstwo budowlane, które jeżeli chodzi o ilość produkcji utrzymało stan posiadania, jednak zarówno jej wartość jak i osiągalna zyskowność zmniejszyła się. W innych zawodach spadek produkcji nastąpił w większym lub mniejszym stopniu.

Rzemiosła grupy metalowej całego terenu działania Izby, stale uskarżają się na wysokość cen surowców niezbędnych do produkcji. Również stwierdzić należy znaczną rozpiętość w cenach tych surowców, co ma wpływ na niejednolite kształtowanie się, bądź to cen gotowych wyrobów, bądź też zysków rzemieślnika.

Poniższa tabela ilustruje nam ceny żelaza w 1934 roku na terenie woj. Warszawskiego po dwukrotnie zastosowanej w tymże okresie zniżce przez Syndykat Polskich Hut Żelaznych w Katowicach.

Miejscowość	Żelazo sztabowe			blacha żelazna 0,5 mm. grubości		
	cena za kilogram			cena za kilogram		
	w 1933 r.	I-półr. 1934 r.	II-półr. 1934 r.	w 1933 r.	I-półr. 1934 r.	II-półr. 1934 r.
Grodzisk	0.40	0.40	0.40	brak danych	brak danych	brak danych
Ciechanów	0.41	0.38	0.35	0.90	0.90	0.80
Gostynin	0.35	0.35	0.33	0.80	0.80	0.70
Kutno	0.36	0.38	0.34	brak danych	brak danych	brak danych
Lipno	0.40	0.40	0.38	1.20	1.20	1.—
Łowicz	0.38	0.35	0.32	0.85	0.85	0.75
Maków	0.34	0.34	0.34	brak danych	brak danych	brak danych
Mińsk-Maz.	0.38	0.36	0.33	brak danych	brak danych	brak danych
Mława	0.40	0.40	0.36	0.80	0.80	0.76
Aleksandrów	0.45	0.40	0.40	0.85	0.80	0.80
Płock	0.37	0.35	0.35	0.70	0.75	0.70
Płońsk	0.40	0.40	0.38	1.—	0.75	0.75
Przasnysz	0.40	0.40	0.36	0.90	0.90	0.60
Pułtusk	0.32	0.34	0.34	brak danych	brak danych	brak danych
Rawa Maz.	0.38	0.38	0.38	0.50	0.50	0.50
Rypin	0.40	0.40	0.38	0.80	0.65	0.60
Sierpc	0.38	0.38	0.36	0.90	0.90	0.80
Skierniewice	0.37	0.37	0.32	0.80	0.80	0.70
Sochaczew	0.39	0.39	0.33	0.90	0.90	0.75
Piaseczno	0.45	0.40	0.40	brak danych	brak danych	brak danych
Włocławek	0.42	0.38	0.33	0.75	0.70	0.70

Z tabeli tej widać, że w 1933 r. najwyższe ceny za żelazo płacili rzemieślnicy Aleksandrowa Kuj. i Piaseczna (45 gr. za kg.) najtańsze rzemieślnicy Pułtуска (32 gr. za kg.). W roku zaś 1934 po dwukrotnej obniżce najniższe ceny żelaza są w Łowiczu i Skierniewicach (32 gr. za kg.) najwyższe w Aleksandrowie Kuj., Grodzisku, Piasecznie (40 gr. za kg.). Wogóle cena w 1934 r. waha się od 32 do 40 gr. za kg.

Nierównomierna cena żelaza spowodowana jest nabywaniem go od miejscowych kupców składników, nie hurtowników, którzy sprowadzając surowiec nieraz z odległych miejscowości także nie z pierwszego źródła i nie w ilościach w ja-

kich mogliby nabyć z Syndykatu, przeprowadzają niejednorodną kalkulację, bezsprzecznie wpływającą na podniesienie kosztów surowca.

Założenie zatem składnic surowcowych dla zawodów metalowych wg. planu opracowanego przez Izbę w latach ubiegłych, a który Izba szczegółowo omówiła w sprawozdaniu za rok 1933 (Dział „Spółdzielczość” str. 85 i 86) jest konieczne. Natomiast wykonanie tego planu w roku sprawozdawczym, nie mogło być zrealizowane, gdyż rzemieślnicy własnych kapitałów w potrzebnej ilości nie posiadają, a Syndykat na żadne ustępstwa w stosunku do składnic rzemieślniczych iść nie chce. Izba jednak uważa, że sprawa składnic tak dojrzała, że rzemieślnicy w krótkim czasie zrealizują to zamierzenie mimo wszystkie trudności.

Z przytoczonej tabeli należy stwierdzić, że cena surowców na całym terenie województwa w mniejszym lub większym procencie spadła, jednak wpływu na potaniecie produkcji mieć nie może, gdyż wobec ostatecznego cofnięcia przez Syndykat kredytów hurtownikom, którzy przedtem kredyt ten mogli otrzymać, cofnęli oni ze swej strony kredyty składnikom zaopatrujących w surowiec rzemieślników tuż terenu. Siłą rzeczy składnicy sprzedają surowiec wyłącznie za gotówkę, a wobec braku kapitałów rzemieślnik zmuszony jest szukać kredytów gotówkowych, których oprocentowanie znacznie przewyższa obniżkę cen surowca, powodując właściwie jego podrożenie.

Należy przypuszczać, że cofnięcie przez Syndykat kredytów hurtownikom i składnikom nastąpiło z przyczyny niewypłacalności tych ostatnich, a rzemieślnicy którzy w 100% wywiązywali się z zobowiązań, ponieśli całkowicie konsekwencje finansowe.

Pozatem w latach poprzednich Syndykat sprzedawał hurtownikom pewne rodzaje blachy, mające niewielkie uszkodzenia czy niedokładności wykonania, jako drugi gatunek ustępując 10% z ceny zasadniczej. Hurtownik czy składnik, gatunki te sprzedawał łącznie z pierwszym gatunkiem surowców za cenę jednakową, ale od ogólnego r-ku odstępował pewien rabat. W roku sprawozdawczym Syndykaty zaprzestały gatunkowania i rzemieślnik znów pozbawiony jest możliwości otrzymania jakiegokolwiek opustu.

Te okoliczności przekonywują coraz bardziej, że utworzenie składnic surowcowych dla tego zawodu jest konieczne. W związku więc z tem niezbędne jest uzyskanie kredytów, które ułatwiłyby zrealizowanie tego zamierzenia.

Na pogłębienie sytuacji gospodarczej tej grupy wpływa także wzrost warsztatów nielegalnych, jak również chałupniczych, oraz konkurencja samoistnych rzemieślników przez obniżanie cen z chęci uzyskania jak największego zbytu, a z obawy przed utratą klienta bonifikują pewne sumy z już ustalonych rachunków.

Blacharstwo reprezentujące na terenie woj. Warszawskiego 480 zarejestrowanych warsztatów, odczuło dalsze pogłębienie się sytuacji gospodarczej. Zawód ten dzieli się na dwa działy: blacharstwo budowlane i blacharstwo galanteryjne.

W dziale blacharstwa budowlanego nastąpił wzrost rzemiosła nielegalnego i trudniejszego do zwalczenia, ze względu na brak stałych warsztatów. Warsztaty te konkurencją swoją spowodowały, że mimo ożywienia ruchu budowlanego, produkcja nie ulega zwiększeniu, tembardziej, że w ostatnich czasach ze względu na szukanie coraz tańszych surowców zastępczych ilość krycia dachów blachą zmniejszyła się.

W dziale zaś galanteryjnym oprócz znacznej liczby warsztatów nielegalnych jest także wiele warsztatów chałupniczych, których produkcja w niektórych wypadkach kalkuluje się taniej od wyrobów fabrycznych. Konkurencja produkcji tych warsztatów, oraz fabryk spowodowała spadek produkcji legalnych warsztatów do 50%, a co za tem idzie spadek zatrudnienia mniej więcej w tym samym stopniu.

Płace czeladnicze w obu tych działach wynoszą od 3 do 4 zł. dziennie w rzadkich wypadkach czeladnik bardzo wykwalifikowany, których na tut. terenie odczuwa się brak, otrzymuje do 6 zł. dziennie.

W zawodzie tym napływu uczni brak, jak również mistrzowie niechętnie przyjmują, posługując się raczej niewykwalifikowanymi pracownikami. Nie liczą się oni z tem, że pomocnicy ci po wyjściu z warsztatów tworzą przyszłe szeregi nielegalnych warsztatów.

Spadek cen za robociznę jest znaczny, za niektóre czynności około 50% np. za krycie 1 m.² dachu blachą w 1933 roku

pobierano zł. 1.50, w 1934 r. zł. 0,80 (cena za robociznę bez materiału).

Zawód **Kowalski 3283** warsztatów. Warsztaty tego zawodu w przeważającej części bo w liczbie **2551** rozrzucone są po wsiach, a ze względu, że gros odbiorców produkcji tego zawodu stanowi wieś, położenie gospodarcze należy omówić poszczególnie w odniesieniu do warsztatów wiejskich, oraz miejskich.

Obie kategorie w roku sprawozdawczym odczuły pogorszenie sytuacji. O ile jednak rzemieślnicy miejscy z braku robót znajdują się w warunkach nierzadko graniczących z nędzą, o tyle rzemieślnicy wiejscy są w warunkach lepszych z uwagi na to, że prawie każdy z nich jest jednocześnie małorolnym posiadaczem, gospodarstwo daje zaś mu pewne możliwości na utrzymanie rodziny.

Jeżeli weźmiemy pod uwagę warsztaty miejskie, to produkcja ich w roku sprawozdawczym zmniejszyła się znacznie, a w dziale produkcji pojazdów około 50%. Kliwentelę tych warsztatów przeważnie stanowi ludność miejscowa, rzadko wiejska lub przyjezdna.

Praca w warsztatach miejskich i wiejskich nie jest ciągła, są dni, że pracuje się najwyżej 4 do 5 godzin i to w sezonie, natomiast w porze zimowej daje się odczuć zupełny brak pracy. Stan zatrudnienia jednak utrzymał się na tym samym poziomie ze względu na charakter pracy do wykonania której jest niezbędna pomoc. Rzemieślnicy ograniczają zapotrzebowanie na personel do minimum i najczęściej pracę wykonują przy pomocy co najwyżej jednego pomocnika, ucznia czy członka rodziny. Płace czeladnicze wynoszą od 1,50 do 3 zł dziennie.

Napływu uczeni w zawodzie tym brak, mistrzowie także wstrzymują się od przyjmowania terminatorów.

Na zmniejszenie się produkcji warsztatów wiejskich bodajże jedyny i decydujący wpływ ma konkurencja warsztatów t. zw. kowali gromadzkich i folwarcznych, którzy mogą konkurować cenami z samoistnymi legalnymi rzemieślnikami, z uwagi na to, że nie tylko nie ponoszą oni żadnych ciężarów podatkowych lub społecznych, ale otrzymują jeszcze t. zw. ordynarje i zarobki z zawodu kowalskiego traktują jako wpływy poboczne.

To też ze względów konkurencyjnych, legalne warsztaty zarówno miejskie jak i wiejskie musiały obniżyć koszty goto-

wych wyrobów w stosunku niewspółmiernym do spadku cen surowców, które jak to wskazano w omówieniu do tej grupy właściwie nie uległy obniżce. Spadek cen za robociznę waha się od 30 do 45% np. koszt podkowy w 1933 r. wynosił od zł. 1.20 do zł. 1.50 w 1934 r. od 60 do 80 groszy, koszt całkowitej bryczki w 1933 r. wynosił od 500 do 600 zł., w 1934 r. od 200 do 300 zł.

Okucie wozu średniego bez materiału w 1933 r. dochodziło zł. 100.— w 1934 maksimum zł. 50.—.

Surowce rzemieślnik zmuszony jest nabywać od razu za gotówkę, wpłacając nieraz zgóry należność za tego rodzaju surowce, które składnik musi sprowadzić wyłącznie na potrzeby danego rzemieślnika. Natomiast sprzedaż odbywa się w zasadzie także za gotówkę, ale w rzeczywistości na t. zw. otwarty r-k, do uregulowania w jak najkrótszym okresie. W rezultacie jednak okres ten znacznie się przedłuża.

Stan zawodu **Ślusarskiego** liczącego **795** zarejestrowanych warsztatów w roku sprawozdawczym pogorszył się. Jeżeli chodzi o dział ślusarstwa budowlanego to ze względu na bardziej ożywiony ruch budowlany ilość produkcji wzrosła. Z uwagi jednak na spadek cen gotowych wyrobów nadmiernie obniżonych na skutek konkurencji zarówno warsztatów legalnych, wartość i rentowność zmniejszyła się znacznie.

Jeżeli zaś chodzi o produkcję działu ślusarstwa t. zw. mechanicznego, to zmniejszyła się ona około 40%.

W zawodzie ślusarskim jest duża liczba warsztatów nielegalnych właściciele, których rekrutują się z bezrobotnych czeladników i niewykwalifikowanych młodocianych pracowników, gdyż w tym zawodzie stan zatrudnienia stale się zmniejsza.

W roku sprawozdawczym nastąpiła dalsza redukcja personelu w warsztatach ślusarskich obu działów. Jeżeli zaś nie nastąpiła redukcja ilościowa to zastosowano zmniejszenie ilości godzin roboczych do 5 dziennie. Wynagrodzenie wypłacane jest za godzinę w wysokości maksimum 75 groszy czyli, że nastąpił spadek płac w stosunku do roku ubiegłego.

Napływu uczeni w tym zawodzie brak, ze względu na ustaloną już niechęć mistrzów do ich przyjmowania.

Oprócz konkurencji nielegalnych warsztatów konkurencję stwarzają także fabryki, które przyjmują teraz nawet drobne roboty, czego poprzednio nie stwierdzono.

W zawodzie tym spadek cen gotowych wyrobów wynosi przeciętnie około 30 do 35% np. młockarnia 2 konna w 1933 r. kosztowała od zł. 250 do 320.— w 1934 r. od zł. 200 do 250.— W niektórych ośrodkach ta sama młockarnia jest sprzedawana za zł. 150.— ze względu na ostrą konkurencję, jaką prowadzą legalni samoistni rzemieślnicy między sobą.

Klijentela zawodu ślusarskiego rekrutuje się z właścicieli nowowznoszonych budowli i ludności wiejskiej — wypłacalność jednej i drugiej naogół słaba.

Kotlarstwo — 16 warsztatów i **Tokarstwo** w metalu 85 warsztatów, w roku sprawozdawczym nie odczuły zmiany sytuacji gospodarczej i momenty wskazane w sprawozdaniu roku poprzedniego są nadal aktualne.

W **Zegarmistrzostwie** liczącym 344 zarejestrowane warsztaty, stan gospodarczy pogłębił się znacznie. Praca tych warsztatów ograniczająca się wyłącznie do reperacji, zmniejszyła się w stosunku do 1933 roku około 40%, a zatem wszystkie okoliczności związane z ilością wykonanej w warsztacie pracy proporcjonalnie uległy zmniejszeniu.

Jubilerstwo 20 warsztatów — produkcję swoją ogranicza przeważnie do przeróbek, a i te w roku sprawozdawczym zmniejszyły się około 40%.

Grawerstwo — reprezentuje 8 warsztatów. Zyskowność, tego zawodu jest niezmiernie niska. Pracy jest niewiele i ogranicza się do wykonywania prostych nieskomplikowanych ozdób, napisów i monogramów, które są nisko płatne, gdyż najczęściej przekazywane do wykonania przez sklepy jubilerskie.

Bronzownictwo — 1 warsztat, **Mosiężnictwo** — 3 warsztaty, **Pilnikarstwo** — 5 warsztatów, **Pozłotnictwo** — 2 warsztaty i **wyrób narzędzi Optycznych** — 1 warsztat, nie mają wpływu na całokształt sytuacji gospodarczej okręgu.

GRUPA SPOŻYWCZA.

Grupa Spożywcza liczy 6704 zarejestrowanych warsztatów. W skład tej grupy wchodzi zawody produkujące przedmioty pierwszej potrzeby i wobec tego zdawałoby się, że produkcja ich osiągnąwszy już w latach poprzednich pewne minimum winna się utrzymać na jednym poziomie. Niestety tak nie jest. We wszystkich zawodach zaliczających się do tej grupy

należy stwierdzić zmniejszenie się konsumpcji i bardzo poważne zmniejszenie się zyskowności oraz wszelkie objawy mające wpływ na pogłębienie sytuacji gospodarczej.

Dla zawodu **Cukierniczego** liczącego **243** zarejestrowanych warsztatów, rok sprawozdawczy przyniósł dalsze pogorszenie sytuacji gospodarczej. Produkcja tych warsztatów o charakterze luksusowym nie może w obecnych czasach, hasła oszczędności, znaleźć odpowiedniej ilości konsumentów, przeto z roku na rok zmniejsza się. W roku sprawozdawczym zarówno w dziale wyrobu ciastek jak i wyrobu czekolady produkcja zmniejszyła się około 50% w stosunku do roku 1933. Przyczyny jakie to spowodowały prócz wyżej wspomnianego charakteru produkcji, to konkurencja warsztatów nielegalnych, konkurencja warsztatów piekarskich oraz strata sezonu zimowego roku 1934, ze względu na przydzielone kontyngenty pomarańcz, które znajdowały chętnych nabywców, przyciągając swoją niecodziennością.

Należy zaznaczyć, że cukiernicy tuż. terenu mówią nawet o miastach powiatowych, nie mogą powiększyć swoich zysków przez prowadzenie przy sklepach kawiarni, gdyż nawet prowadzenie takiego przedsięwzięcia, ze względu na stosunki miast prowincjonalnych nie przynosi zysków, powiększa tylko koszty.

Wraz ze zmniejszeniem się konsumpcji nastąpił około 15% spadek cen niektórych gatunków gotowych wyrobów. Natomiast spadek cen surowców zaznaczył się znacznie niższym odsetkiem. Podstawowy produkt cukiernictwa — cukier, obniżył się o 10% pozostałe surowce, prócz masła i jajek utrzymały cenę roku 1933.

Surowce, cukiernicy otrzymują na kredyt, oprócz cukru. Sprzedaż zaś odbywa się prawie wyłącznie za gotówkę.

Stan zatrudnienia uległ dalszemu zmniejszeniu, natomiast płace czeladników utrzymały się na poziomie roku 1933 i wynoszą od 20 do 25 zł. tygodniowo i pełne utrzymanie.

Klijentela zawodu cukierniczego, aczkolwiek brzmi to paradoksalnie, rekrutuje się przeważnie ze sfer mniej zamożnych, oczywiście stąd i produkcja ogranicza się do wyrobów tańszych. Zamożniejsze bowiem mieszczaństwo i sfery urzędnicze nie czynią w cukierniach większych zakupów, zastępując je t. zw. domowym wypiekami.

Rzemieślnicy zawodu cukierniczego uskarżają się na zbyt wysokie obciążenie z tytułu podatku przemysłowego, który opłacają prawie z reguły w wysokości $2\frac{1}{2}\%$, gdyż ze względu na konieczność sprzedaży wyrobów w godzinach wieczorowych, zmuszeni są do urządzenia sklepów w charakterze kawiarni. Wprawdzie konsumpcja na miejscu jest minimalna, jednak sklepy te traktowane są jako kawiarnie od których stawka podatkowa wynosi $2\frac{1}{2}\%$.

W zawodzie **Rzeźnickim** (3645 warsztatów) i **Wędliniarskim** (1239 warsztatów) aczkolwiek stanowiącym nierozdzielną całość, w roku sprawozdawczym na tut. terenie sytuacja gospodarcza kształtowała się niejednolicie. Z tego też względu oraz uwagi na stan prawny zawody te omówione zostaną oddzielnie.

Zawód rzeźnicki w roku sprawozdawczym w zależności od ośrodków, albo utrzymał stan posiadania roku 1933, albo nieznacznie zmniejszył.

Poniższa tabela wykazuje, że ilość rogacizny ubitej w rzeźniach miejskich w roku sprawozdawczym zmniejszyła się bardzo znacznie, natomiast nierogacizna wykazuje wzrost ilości ubitych sztuk. Należy jednak zaznaczyć, że aczkolwiek ilość sztuk wzrosła, to waga ogólna uboju zależnie od ośrodków równa się wadze roku ubiegłego, albo nawet jest niższa. Okoliczność tą ustalono na podstawie wykazów niektórych rzeźni. Wpływ na to ma, że w roku sprawozdawczym na rynkach woj. Warszawskiego jako powszechny typ surowca były sztuki o przeciętnej wadze od 80 do 100 kg., gdyż ze względu na politykę eksportową, rolnictwo hoduje wieprze nie przekraczające tej wagi, jako przeciętnie wymaganej przy kontyngentach zagranicznych.

Nazwa zwierząt	u b ó j		Spadek (—) lub wzrost (+) w liczbach szczegół.	Spadek (—) lub wzrost (+) w procent
	w 1933 r.	w 1934 r.		
	ilość sztuk	ilość sztuk		
buhaje i woły	1243	1007	— 236	— 19%
krowy	42977	35652	— 7325	— 17%
jałowizna	38496	28038	— 10458	— 21,9%
cielęta	97467	87197	— 270	— 0,3%
owce	5139	4901	— 238	— 4,5%
świnie	121082	133494	+ 12412	+ 10,2%

Następna tabela wykazuje, że tylko na terenie 5 rzeźni jak w Grójcu, Warce, Dobrzyniu n/W., Łowiczu i Aleksandrowie Kuj. ogólna ilość ubitych zwierząt, bez względu na rodzaj — wzrosła. Wpływ na to mają rozmaite miejscowe względy. Np. w Łowiczu ogólne ożywienie ruchu budowlanego, które spowodowało jeżeli już nie powiększenie zysków to przynajmniej obrót pieniężny i zwiększenie konsumpcji, w Grójcu dostawy dla wojska i t. d.

Natomiast bezwzględny spadek uboju wszystkich rodzajów zwierząt wykazują tereny następujących 10 rzeźni miejskich: w Gąbinie, Żychlinie, Lipnie, Ciechocinku, Płocku, Chorzela, Rawie Maz., Dobrzyniu n/Drw., Wołominie i Skierniewicach:

W pozostałych, wzrosła liczba uboju zwierząt drobniejszych — przeważnie cieląt i świń, jak to już omówiono wagą mniejszych.

Aczkolwiek ilość sztuk ubitych wzrosła, jednak nie przeszła ona całkowicie do warsztatów legalnych, lecz duży jej odsetek zabrały warsztaty nielegalne. Plagą bowiem rzeźnictwa poza ubojem potajmnym, który w groźny sposób szerzy się po wsiach i dostarcza mięso nawet do miast, gdzie w sposób domokrażny zostaje ono sprzedane, są warsztaty nielegalne, które ubijają w rzeźni, by później sprzedawać sposobem domokrażnym. Należy dodać, że warsztaty nielegalne ubijając w rzeźni, podają, że uboju dokonano na użytek własny. Ciekawe są dane o tem, gdy niekiedy wysokość uboju dokonanego, na to samo nazwisko jakoby na użytek własny przekracza 2 sztuki tygodniowo.

Należałoby zatem, zdaniem rzemiosła uzyskać zarządzenie by z reguły ubijający dla własnego użytku, otrzymywali jedynie pisemne poświadczenie organów badających, że sztuka jest zdrowa i nadaje się do spożycia, natomiast by sztuk takich nie opatrywano pieczęcią rzeźni. Rzemiosło wychodzi z założenia, że jeżeli ktoś ubija dla własnego użytku to wystarczy, że będzie przekonany o nadawaniu się wieprza do użytku i stemplowanie byłoby zbyteczne. — Nieostemplowanego mięsa nie mógłby wówczas sprzedawać domokrażnie, gdyż wzbudziłoby podejrzenie konsumentów i Władz.

Przechodząc do omówienia cen żywca należy zaznaczyć, że ceny na rogaciznę znacznie wzrosły, natomiast na nierogaciznę spadły i wynoszą:

Ilość ubitych zwierząt poszczególnych rodzajów w poszczególnych rzeźniach miejskich.

Miejscowość	r o k 1 9 3 3						r o k 1 9 3 4					
	buhai i wołów	krów	jało- wizny	cieląt	owiec	świń	buhai i wołów	krów	jało- wizny	cieląt	owiec	świń
Mszczonów	—	736	375	754	98	1733	—	573	265	840	84	1415
Grodzisk Maz.	—	2041	990	4788	90	5746	—	1702	762	4790	54	7925
Błonie	—	662	462	1004	15	2921	—	571	319	646	10	3149
Żyrardów (koni 105)	—	1616	772	2557	—	8084	(koni 51)	1206	538	2392	—	8554
Ciechanów	—	1337	736	1222	12	2192	—	1104	348	1645	34	2581
Gostynin	—	208	648	782	—	2318	—	130	458	636	—	2470
Gąbin	—	257	719	1033	łącznie cieląt	1296	—	175	556	1024	łącznie cieląt	1457
Grójec	166	910	309	2848	66	2620	95	956	566	2712	53	2343
Góra Kalwarja.	—	1016	648	1461	46	2481	—	827	538	1615	33	3046
Mogielnica	10	412	737	1444	101	1434	7	394	531	1364	68	1921
Warka.	—	36	800	981	335	1104	—	61	587	1135	282	1462
Kutno	13	445	2490	1426	47	4326	18	700	1408	1855	153	4746
Krośniewice	—	75	415	252	3	1997	—	81	278	359	3	2214
Żychlin	—	463	895	626	26	1780	—	441	571	418	28	1430
Lipno	—	424	866	362	83	1956	—	348	512	478	100	1744
Dobrzyń n/W.	4	77	340	195	11	743	1	105	323	418	22	889
Łowicz.	50	414	1726	1433	808	4159	81	548	1296	3791	580	4809
Maków Maz.	173	674	434	473	4	1011	117	624	260	854	10	1405
Rożan n/N (buhai)	330	450	552	960	85	393	283	297	311	1095	165	422
Mińsk Maz.	25	1877	734	3725	176	3176	22	1626	338	3428	234	3878
Kałużyn	—	—	b r	a	k	d	a	n	y	c	h	—
Mława.	—	2001	1251	2175	—	3165	—	1382	986	3467	—	3641
Radziejów	—	—	b r	a	k	d	a	n	y	c	h	—
Aleksandrów Kuj.	—	235	146	356	33	1215	—	243	156	437	35	1236
Ciechocinek	—	310	451	1256	29	941	—	248	299	1003	8	759
Nieszawa.	1	51	342	55	9	398	3	35	192	22	8	410
Płock	—	2599	2952	8035	411	7740	—	2306	1299	6845	414	9151
Wyszogród	—	45	665	1073	34	616	—	66	514	840	19	651
Płońsk	—	—	b r	a	k	d	a	n	y	c	h	—
Przasnysz.	—	882	—	2427	4	1233	—	654	—	1134	22	1252
Chorzele	—	24	206	529	—	669	—	6	84	428	—	655
Pułtusk	—	1497	1609	1539	łącznie cieląt	2110	—	845	1228	1725	łącznie cieląt	2452
Serock	—	177	888	389	3	444	—	68	807	455	3	544
Wyszków.	123	1117	968	3942	109	1548	60	951	851	1497	15	1786
Nasielsk	—	—	b r	a	k	d	a	n	y	c	h	—
Rawa Mazow.	—	484	902	1222	664	1806	—	374	583	1326	595	1785
Nowe Miasto n/Pil.	—	—	b r	a	k	d	a	n	y	c	h	—
Rypin	—	1453	144	683	—	1248	—	1558	9	759	—	1116
Dobrzyń n/Drw.	12	212	1111	452	42	1165	5	140	921	335	40	1143
Radzymin.	—	861	410	1453	10	1214	—	941	169	1730	14	1530
Wolomin	—	1112	692	3163	9	1661	—	1021	391	2917	6	1605
Sierpc	b r	a	k	d	a	n	y	c	h	—	—	—
Żuromin	18	144	1013	262	35	1036	17	186	686	460	35	976
Raciąż	—	341	114	1426	78	1860	—	382	250	1102	89	1767
Skierniewice.	56	2052	2345	4156	1087	7583	72	1760	1693	3864	1099	8205
Sochaczew	184	932	888	1772	62	3014	152	819	560	1208	51	2456
Zakroczym	—	828	503	2056	51	1626	—	743	415	2080	59	1629
Otwock	—	2313	224	9782	—	1907	—	2018	184	9141	—	2471
Nowy Dwór.	—	3100	2110	2582	22	9310	—	1566	2087	2329	44	9599
Piaseczno	—	2008	473	3530	36	5424	—	1412	262	4947	70	5277
Pruszków	—	—	b r	a	k	d	a	n	y	c	h	—
Włocławek	74	3946	1930	4648	394	9450	70	3382	1399	4234	240	9546
Brześć Kuj.	4	123	511	178	11	1229	4	77	278	107	1	1400
Kowal	—	—	b r	a	k	d	a	n	y	c	h	—
R a z e m .	1243	42977	38496	87467	5139	121082	1007	35652	28038	87197	4901	133494

wieprze: cena żywca za 1 kg. w r. 1933 — od 0,80 do zł. 1.—
 " " " " 1934 — od 0,50 do zł. 0.60
krowy i woły: " " " " 1933 — od 0,35 do zł. 0.40
 " " " " 1934 — od 0,50 do zł. 0,60

Niezmiernie ważną kwestją, która ma bezsprzeczny wpływ na podniesienie cen mięsa jest sprawa opłat od uboju.

Oplaty jak wykazuje poniższa tabela są bardzo wysokie, a rozpiętość ich jest znaczna

Siedziba Rzeźni	Opłata pobierana za ubój				U W A G I
	krowy, buhaja, wołu zł.	jało- wizny zł.	świń zł.	cieląt, kozy, owiec i baranów zł.	
Grodzisk Maz.	9.—	5—7.— w zależności ści od wie- ku zwie- rząt	4 — 8 w zależno- ści od wagi zwierząt	2—2.50 w zależno- ści od wie- ku zwie- rzęcia	a) Pozatem opla- cają 20 gr. odsztu- ki nierogac. na ubezp. trychin. a otrzymaną sumę rzemieśl. sami dy- sponują. b) rzeźnicy żydzi opłac. od zł. 2 do 5 na rzecz Gminy Wyznan. i od zł. 1 do 2,50 na rzecz rzeźni za ubój no- cny w sobotę
Mszczonów . .	5.—	3.—	5.—	2.—	Pozatem oplatą 10% wysokości o- platy za ubój na bezrob., oraz za plombowanie skór, (cielę) od 10 gr. (krów) do 25 gr. za sztukę.
Żyrardów . .	10.—	6.—	6.—	3.—	
Blonie	9.—	5.50	5—7	1 — 2	
Ciechanów . .	5.—	3.—	4.—	1.—	
Gąbin	5.—	3.50	6.—	1.—	
Gostynin . . .	4.—	3.—	3 — 6	1.50	
Grójec	4.—	3.—	3.—	1.—	
Warka	4.—	3.—	4.—	1.50	
Mogielnica . .	3.—	2.50	1.50	1.50	
Góra Kalw. . .	4.—	3.—	3.—	1.50	
Żychlin	4.50	4.—	5.—	2.—	

Siedziba Rzeźni	Opłata pobierana za ubój				UWAGI
	krowy, buhaja, wołu	jało- wizny	świń	cieląt, kozy, owiec i baranów	
	zł.	zł.	zł.	zł.	
Lipno	—	—	—	—	
Dobrzyń n/W.	4.—	—	4.—	1.25	
Łowicz	6.—	5.—	5.—	2.—	
Maków Maz.	4.50	4.—	4.50	2.—	
Różan n/W. . .	9.—	8.40	9.20	2.05	
Kałuszyn . . .	5.20	5.20	5.20	1.70	
Mińsk Mazow.	5.—	5.—	5.—	1.50	
Mława	6.50	5.—	5.—	1.50—3	Ponadto za oplom- bowanie każdej skóry zwierzęcej pobiera się gr. 25.
Nieszawa . . .	4.50	4.50	4.50	1.—	
Aleksandrów K.	4.50	4.50	4.50	1.—	Ponadto 10% na bezrobocie i za plombowanie skó- ry gr. 10
Ciechocinek . .	6.—	4.25	6.—	2.25	
Radziejów . . .	4.50	1.50	4.50	1.50	
Wyszogród . . .	7.—	—	8.—	2.90	
Płock	5.50	4.—	5.50	2.—	
Płońsk	3.60	3.60	3.60	1.20	Ponadto za plom- bowanie skór po gr. 20 od szt. jak również opłaty ry- tualne na rzecz Gminy żyd. od 3 do 7 zł.
Przasnysz . . .	6.—	4.—	5.—	1.—	
Chorzele	3.60	3.60	4.—	0.80	
Serock	4.80	4.80	4.80	2.40	
Pułtusk	6.—	4.—	5.00	2.—	
Nasielsk.	5.—	5.—	5.—	1.50	
Wyszaków n/B.	5.—	4.—	4—5.50	1.50	
Rawa Mazow.	5.—	3.50	5.50	2.—	
Nowe Miasto n/P.	4.50	4.—	4.50	2.—	
Rypin.	10.—	6.—	5—7	1.—	
Dobrzyń n/Drw.	8.—	3,75—6	5—6	1.75	

Siedziba Rzeźni	Opłata pobierana za ubój				UWAGI
	krowy, buhaja, wołu zł.	jało- wizny zł.	świń zł.	cieląt, kozy, owiec i baranów zł.	
Radzymin . . .	6.—	6.—	7.—	2.30	Ponadto rzeźnicy żydzi opłacają na rzecz Gminy żydowsk. od bydła po zł. 7.— za sztukę i od cieląt po zł. 2.— za sztuk. Do tych opłat dolicza 10% na konserwację wozów rzeźnych. Pozatem pobierana jest opłata na rzecz Dyrekcji rzeźni Miejskiej W-wie w sumie zł. 4,50 manipul. w związku z zezwolen. znakowania stempl. warsz. zł. 1.— na wypadek trychin. zł. 1.—.
Wołomin . . .	6.50	6.50	4.50	1.50	
Sierpc . . .	3.—	3.—	3.40	0.75	
Żuromin . . .	4.—	4.—	3.20	1.—	
Raciąż . . .	4.—	4.—	3.—	1.—	
Skierniewice . . .	6.—	6.—	6.—	2.50	
Sochaczew . . .	6.—	4.—	5.—	2.—	
Otwock . . .	5.—	5.—	4.—	1.50	
Nowy Dwór . . .	7.—	5.50	5.—	2.—	
Zakroczym . . .	7.—	7.—	6.—	1.75	
Piaseczno . . .	6.—	3.—	5.—	1.50	
Pruszków . . .	6.40	5.50	6.40	2.50	Ponadto rzem, żydzi płacą od 2 do 5 zł. za szt. Rzeźn. trzody chlew. na kasę ubezp. przeciw trychin. po 50 gr. od szt.
Włocławek . . .	7.—	5.—	6.50	2.50	Dodatkowych opłat prócz państw. podat w wysokości zł. 1.— i opłatę na wypadek trychin Rzeźnia nie pobiera.

Siedziba Rzeźni	Opłata pobierana za ubój				UWAGI
	krowy, buhaja, wołu zł.	jało- wizny zł.	świń zł.	cieląt kozy, owiec i baranów zł.	
Brześć Kuj. .	4.50	3.—	4.50	2.50	Opłata na wy- padek trychin i innych chorób u zwierząt po zł. 1. — od szt. od cieląt po 25 gr.
Kowal . . .	6.—	4.50	5.—	1.75	

Pozatem jeżeli weźmiemy pod uwagę, że rzemiosło rzeźnicze, ze względu na dostosowanie się do wymagań miejscowego rynku, bije w większości sztuki drobne, wysoki koszt uboju podnosi znacznie cenę mięsa i powoduje zmniejszenie osiągalnego zysku. Na zmniejszenie się zysku ma także wpływ sprawa wysokich opłat pobieranych przez Gminy Wyznaniowe od t. zw. rytualnego uboju. Ze względu na zdobycie konsumenta, rzemieślnicy obniżając ceny prowadzą nieraz bardzo ostrą konkurencję i aczkolwiek mięso z uboju rytualnego winno być droższe (wpływ — dodatkowe opłaty) prawie wszędzie sprzedawane jest w jednej cenie z mięsem uboju zwykłego.

Cena mięsa wołowego na całym terenie woj. Warszawskiego w roku sprawozdawczym wynosiła od 0,80 do zł. 1, wieprzowego od 0,90 do 1.— zł., cielęciny zł. 1,20.

Należy jednak zaznaczyć, że ceny powyższe w ciągu roku 1934 ulegały wahaniom i ostatecznie w porównaniu z cenami roku 1933 znacznie spadły.

Nadto w tych samych miejscowościach dają się zauważyć niejednolite ceny i rozpiętość ich nieraz dochodzi od 10 do 30 groszy za kg.

Poniższa tabelka ilustruje przeciętne ceny mięsa jakie kształtowały się w 1934 r. na terenie m. Włocławka, opracowana na podstawie danych Komisji Cennikowej przy tut. Cechu Rzeźników i Wędliniarzy.

Nazwa mięsa lub przetworu	Rok 1933	Cena za kg. sprzedaż detaliczna				U w a g i
		r o k 1934				
		o k r e s				
		od 12.V	od 7.VII	od 1.X	od 1.XII	
wieprzowina I gat.	1,40	1,30	1,20	1,—	0,90	Wołowina i cielęcina ko- szerna mimo cen. zł. 1,20 za kg. sprze- dawana jest po 1.— zł. i i niżej.
„ II „	1,—	1,—	0,90	0,80	0,80	
wołowina zwykła	1,—	1,—	1,—	1,—	1,—	
„ koszerna	1,20	1,20	1,20	1,20	1,20	
cielęcina I gat.	1,20	1,—	1,—	1,—	1,—	
„ koszerna	1,20	1,20	1,20	1,20	1,20	
ślonina	2,—	1,80	1,60	1,60	1,20	

Poważny wpływ na zmniejszenie się zyskowności warsztatów rzeźnickich miały poniesione w roku sprawozdawczym straty na tłuszczach zmagazynowanych w 1933 r. kiedy cena była wyższa o 80 gr. na kg. (40%). Tłuszcze te były zmagazynowane z przyczyny nadmiaru produkcji na tuł. rynkach i braku zbytu (tłuszcze zastępowano masłem jako obecnie dostępnem i rozmaitemi tłuszczami roślinnemi, jak również skurczyło się zapotrzebowanie ludności wiejskiej).

W roku sprawozdawczym zanotowano, że ludność wiejska, która w latach ubiegłych była głównym odbiorcą tłuszczów, w pewnej mierze ograniczyła konsumpcję, względnie zaspakała swe potrzeby ubijając żywiec na miejscu z uwagi na niską jego cenę sprzedażną.

Stan zatrudnienia utrzymał się w ilości roku 1933. Płace czeladnicze utrzymały się również z niewielkimi odchyleniami i wynoszą od 15 do 20 zł. tygodniowo i utrzymanie.

Rzeźnictwo, surowiec nabywa płacąc wyłącznie gotówką, sprzedając również częściowo za gotówkę, w części na kredyt na t. zw. książki, wydawane drobnym konsumentom. Wyplacalność klientów jest naogół niezadawalająca, to też przeprowadzana jest staranna selekcja, by zapobiec ponoszeniu większych strat.

Jak z powyższych zestawień oraz wywodów wynika zyskowność, która w pierwszym rządzie ma wpływ na zmianę konjunktury gospodarczej danego zawodu, w rzeźnictwie nie

zwiększyła się, a raczej się zmniejszyła, a tem samem stan rzemiosła uległ pogorszeniu.

Ważnem także zagadnieniem dla zawodu rzeźnickiego jest sprawa poboru podatku przemysłowego od obrotu.

Rzemiosło wysuwa konieczność poddania przez Władze Skarbowe rewizji dotychczasowego sposobu pobierania podatku przemysłowego i jako postulat do zrealizowania, wysuwa pobieranie tegoż podatku w rzeźni od wagi każdej sztuki ubijanej. Rzemiosło jest zdania, że podobny sposób poboru podatku nie tylko nie stawia Władz Skarbowych przed ewentualnością jakiegokolwiek ryzyka, ale wprost przeciwnie, zapewnia natychmiastową ściągalsność, nie nasuwa konieczności egzekwowania zaległych podatków, które dzisiaj w wielu wypadkach są nieściągalne. Rzemiosłu zaś ułatwiłoby to uwzględnienie w kalkulacji właściwych swoich kosztów, co usunęłoby możliwość konkurowania cenami i obniżania ich niepomierne.

Dotychczasowy system pobierania podatku w formie ryczałtowej, był bardzo krzywdzący dla omawianego zawodu, dlatego też rzemiosło rzeźnicze i wędliniarskie na wszystkich swoich zjazdach i zebraniach domagało się wyłączenia ich z pod wymiaru podatku w formie ryczałtu.

Również wymiar podatku dochodowego, dla zawodu rzeźnickiego jest zbyt wysoki, gdyż wobec tego, że gros warsztatów rzeźniczych woj. Warszawskiego jest drobnych i z tych względów nieprzygotowanych do prowadzenia ksiąg handlowych, podatek ten zostaje im wymierzany wg. norm średniej dochodowości w wysokości 8% sumy obrotu. Jest to norma zbyt wysoka, a pozatem obliczana często od obrotów nieistotnych. Natomiast warsztaty prowadzące księgi handlowe wykazują maksimum 5% dochodu. Przez to zdaniem rzemiosła najwyższa norma dochodowości winna wynosić 5%.

Na podniesienie stanu gospodarczego rzemiosła rzeźnickiego w pierwszym rzędzie miałyby wpływ zorganizowanie składnicy skór surowych i odpadków poubojowych, gdyż produkty te posiadają dla ogólnokrajowej gospodarki ważne znaczenie i oprócz podniesienia stanu warsztatów rzeźniczych, przyczynić się mogą do rozbudowy wielu naszych gałęzi przemysłu, bowiem w handlu światowym partycypują poważnymi cyframi.

Należy zaznaczyć, że sprawa zorganizowania składnicy skór surowych znalazła całkowite zrozumienie zainteresowa-

nego rzemiosła, nie można natomiast przewidzieć w jak długim czasie zostanie ona zrealizowana ze względu na cały szereg przeszkód na jakie rzemiosło napotyka w swych zamierzeniach.

Zawód **Wędliniarski**, nierozzerwalnie związany z zawodem rzeźnickim przeżywa w roku sprawozdawczym te same momenty destrukcyjne, jakie wskazane zostały i dokładnie omówione w zawodzie rzeźnickim. Jedną z poważniejszych przyczyn pogłębienia się stanu gospodarczego jest zmniejszenie się konsumpcji spowodowane spożywaniem przez społeczeństwo w większej ilości nabiału i drobiu, których cena w roku sprawozdawczym była niska i przez to produkty te były dostępne dla szerszych warstw konsumentów.

Ceny za wyroby wędliniarskie w roku sprawozdawczym zaznaczyły się dalszym spadkiem i wynosiły przeciętnie: kielbasa zwyczajna od 1,20 do 1,40 za kg., szynka gotowana od 2,20 do 2,60 za kg. W porównaniu zatem z rokiem 1933 ceny spadły, gdyż wynosiły — kielbasa zwyczajna od 1,80 do 2 zł. za kg., szynka od 3 do 4 zł. za kg. W procentach spadek wyraża się od 30 do 35%.

Poniższa tabelka ustalona na podstawie cenników Cechu Rzeźników i Wędliniarzy w Włocławku wykaże wahanie się cen rozmaitych gatunków wędlin w roku 1934 i różnicę z cenami roku 1933.

Nazwa przetworu	Cena w kilogramach, sprzedaż detal.				
	IV kw. 1933 r.	w czasie od 12. V. 1934 r.	w czasie od 7. VII.	w czasie od 1. X.	w czasie od 1. XII.
Boczek wędz. gotow.	2.—	2.—	2.—	1.80	1.60
Szynka wędz. gotow.	4.—	3.60	3.20	3.—	2.80
Polędwica wędzona	4.—	3.80	3.80	3.60	3.40
Salcesony i roladki	2.—	1.80	1.80	1.60	1.60
Kielbasa zwyczajna	2.—	1.80	1.70	1.60	1.40
Kielbasa węgierska	2.60	2.40	2.30	2.20	2.—
Serdelki	2.80	2.60	2.40	2.20	2.—
Kaszanka jęczmien.	0.50	0.50	0.50	0.50	0.40
Kaszanka gryczana	0.80	0.80	0.80	0.80	0.80

Oczywiste, że w każdej miejscowości mimo ustalonych cen, rzemieślnicy konkurują między sobą cenami.

W zawodzie tym silną konkurencję stwarzają nielegalne warsztaty, których produkcja w pierwszym rzędzie znajduje

zbyt w drobnych sklepikach i na targach na rozmaitego rodzaju straganach, często urągającym wszelkim przepisom higieny.

Mimo, że rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 30.VI.1932 r. o dozorze nad mięsem i przetworami mięsnymi, zabrania sprzedaży na straganach, targach i jarmarkach, jak również każe przestrzegać by wędliny niewyrabiane przez osobnika je sprzedającego, zaopatrywane były w plomby warsztatu wytwórczego, przepisy te, przez odpowiednie Władze ściśle przestrzegane nie są, co ułatwia zbywanie produkcji rzemiosła nielegalnego.

Rzemiosło wędliniarskie stoi w przededniu rozwiązania zagadnienia zasadniczej wagi, od którego uzależnione jest istnienie wielu warsztatów, a mianowicie domaga się ewentualnego znowelizowania wyżej omawianego Rozporządzenia, wysuwając w pierwszym rzędzie:

- 1) zniesienia postanowienia zakazującego łącznej sprzedaży mięsa i wędlin, przy zachowaniu odpowiednich warunków higienicznych,
- 2) zmianę przepisów, które utrudniają lub uniemożliwiają pracę i rozwój istniejących warsztatów.

Rzemiosło rzeźnicze i wędliniarskie woj. Warszawskiego w roku sprawozdawczym na Zjeździe zwołanym przez Izbę, uchwaliło cały szereg rezolucyj, których zrealizowanie przyniosłoby pożądane polepszenie sytuacji.

Jednym z najważniejszych to:

- a) połączenie rzemiosł rzeźnictwo i wędliniarstwo, i uznanie ich za jeden zawód rzeźniczo-wędliniarski, gdyż w życiu podział taki nie istnieje,
- b) zabronienie sprzedaży wędlin w sklepach kolonjalno-spożywczych,
- c) przestrzeganie zakazu sprzedaży mięsa i jego przetworów na targach, odpustach, placach, straganach i ulicach oraz w handlu domokrażnym;
- d) by w Komisjach sanitarnych lustrujących warsztaty rzeźniczo-wędliniarskie, brał udział lekarz weterynarii i lekarz medycyny oraz przedstawiciel zawodu rzeźniczo-wędliniarskiego.

Zagadnienie podatkowe w tym zawodzie wymaga także pewnego rodzaju uporządkowania, a mianowicie w pierwszym

rzędzie w sprawie wykupywania świadectw handlowych przy posiadaniu świadectw przemysłowych. Obciążenie z tytułu konieczności wykupywania 2 świadectw, często nawet w wypadkach znajdowania się sklepu w obrębie posesji, w której znajduje się warsztat, pociąga za sobą nadmierne podniesienie ceny produkcji co siłą rzeczy obniża zysk rzemieślnika.

W zawodzie **Piekarskim** liczącym na terenie woj. Warszawskiego **1557** zarejestrowanych warsztatów w roku sprawozdawczym zaznaczyło się dalsze pogorszenie stanu gospodarczego.

Konsumpcja, a tem samem i produkcja we wszystkich ośrodkach zmniejszyła się około 30% w stosunku do roku 1933. Wpływ na to jak zresztą i w latach poprzednich ma w pierwszym rzędzie coraz bardziej stosowane wypłacanie zasiłków bezrobotnym kuponami żywnościowymi. Konkurencję z tego tytułu odczuwa się silniej lub słabiej w zależności od terenów więcej lub mniej uprzemysłowionych, na których liczba bezrobotnych jest proporcjonalnie wysoka.

Pozatem silną konkurencję stwarza t. zw. pieczywo wiejskie w szczególności razowe, pochodzące z wypieku nielegalnego znajdujące w miastach chętnych nabywców wśród mniej zamożnych sfer społeczeństwa, które tym rodzajem pieczywa w przeważającej części zaspakaja swoje potrzeby.

Nielegalnych warsztatów miejskich w zawodzie tym jest b. niewiele, ze względu na trudność ukrycia takiego warsztatu jakim jest piekarnia.

Naogół w zawodzie piekarskim jest silnie rozwinięty handel domokrażny pieczywem, ostateczne więc zakazanie tegoż jest jedną z żywotniejszych potrzeb i żądań rzemiosła piekarskiego. Pieczywo sprzedawane domokrażnie pochodzi przeważnie z nielegalnych wiejskich piekarń.

Nie licząc spadku produkcji ceny pieczywa niewspółmiernie spadły w stosunku do cen mąki i innych surowców.

Jak to już omówiono w sprawozdaniu roku ubiegłego od czasu zniesienia reglamentacji cen i ze względu na pozyskanie rynku zbytu dla swoich wyrobów, piekarze obniżają ceny wprost niepoczytalnie, nie wliczając do kalkulacji nawet właściwych kosztów produkcji.

W ten sposób zmniejszając stale stopień zyskowności doprowadzili do stanu prawie zupełnego zubożenia i znaczna część warsztatów opiera cały swój byt na kredycie towaro-

wym udzielanym im przez kupców. Nie trzeba zatem zaznaczać, że mąka przez nich nabywana jest znacznie droższa od możliwej do nabycia za gotówkę w pierwszych źródłach zakupu. Całą więc winę nieutrzymywania cen w właściwej wysokości ponoszą sami piekarze. Należy także zaznaczyć, że Izba w swoim programie prac na rok 1933 przewidziała podniesienie jakości pieczywa, co też w całej rozciągłości udało się przeprowadzić, szczególnie jeśli chodzi o większe ośrodki. Przeprowadzając propagandę w tym kierunku, Izba powodowała się chęcią wzbudzenia w rzemieślnikach dobrze zrozumianego współzawodnictwa,

Mówiąc o obniżaniu cen pieczywa przez legalne warsztaty piekarskie, przytoczymy tabelkę, w której uwzględniono ceny, niektórych ośrodków woj. Warszawskiego. Z tabelki tej widać, że na całym terenie cena zarówno mąki jak i gotowego pieczywa jest niejednolita, i że w stosunku do roku 1933 spadła. Należy przytem zaznaczyć, że z cen podanych w tabelce, poszczególne warsztaty odstępowaly nieraz 10 do 15% w handlu nawet detalicznym, co należy zawsze mieć na uwadze przy analizowaniu cen zawartych w tabelce.

Miejscowość	Cena mąki za 1 kg.				Cena pieczywa za 1 kg.			
	żytniej		pszennej		chleb żytni		bułki	
	w II półr. 1933 r.	w II półr. 1934 r.	w II półr. 1933 r.	w II półr. 1934 r.	w II półr. 1933 r.	w II półr. 1934 r.	w II półr. 1933 r.	w II półr. 1934 r.
Grodzisk Maz.	25	25	30	30	30	28	70	70
Gąbin	26	20	45	36	28	20	65	45
Lipno	23	22	32	29	28	26	70	60
Łowicz	23	23	—	—	23	23	—	—
Aleksandrów K.	24	24	32	28	28	28	80	80
Płońsk	30	23	43	33	30	23	55	45
Przasnysz	20	20	33	25	27	25	55	50
Pułtusk	24	22	45	28	26	25	60	45
Wołomin	26	23	35	30	30	28	70	50
Sierpc	21	21	25	25	25	25	40	40
Skierniewice	21	21	—	—	23	23	—	—
Włocławek	20	21	32	29	30	28	70	63

Jeżeli chodzi o zagadnienia podatkowe i ubezpieczeń społecznych to w roku sprawozdawczym nie nastąpiła żadna zmiana na lepsze i prawie wszystkie momenty omówione w sprawozdaniu roku ubiegłego nie straciły na aktualności.

Stan zatrudnienia w zawodzie tym zmniejszył się znacznie, natomiast płace czeladnicze utrzymały się na poziomie roku ubiegłego i wynoszą przeciętnie od 20 do 30 zł. tygodniowo, plus dodatek 2 kg. chleba dziennie. Oczywiście są ośrodki, w których płace powyższe są znacznie niższe, jak np.: w Skierniewicach, Lipnie i t. d., gdzie wynoszą od 2 do 2.50 zł. dziennie.

W końcu należy nadmienić, że piekarze produkty swoje dostarczają w przeważającej części t. zw. gospodom, którym z reguły udzielają kredytów, a wobec tego, że sklepy trzymające pieczywo zazwyczaj są b. biedne, wypłacalność ich jest niezadawalniająca i także przyczynia się do pogorszenia stanu rzemiosła piekarskiego.

Kuchmistrzostwo (13 zarejestrowanych warsztatów) i **Piernikarstwo** (7 zarejestrowanych warsztatów) ze względu na ich liczebność i rozmieszczenie po całym terenie działania Izby nie mają wpływu na kształtowanie się stosunków gospodarczych rzemiosła.

GRUPA SKÓRZANA.

Grupa skórzana, która liczy 8434 zarejestrowanych warsztatów w roku sprawozdawczym w porównaniu do innych zawodów odczuła pogorszenie się sytuacji w stopniu najsilniejszy. Aczkolwiek w pewnych zawodach tej grupy, jak np.: szewctwie i cholewkarstwie ilość produkcji wzrosła, to ze względu na wzrost liczby warsztatów chałupniczych nie zasiłowała ona legalnych warsztatów, lecz przeszła całkowicie do warsztatów chałupniczych bądź nielegalnych.

Rymarstwo (561 warsztatów) produkcja którego obliczona jest przeważnie na klientelę rolniczą, w roku sprawozdawczym wobec niezmiennych warunków rolnictwa nie odczuła poprawy sytuacji gospodarczej, wprost przeciwnie stan jego dalej się pogłębił. W zawodzie tym, szczególnie po wsiach, nastąpił wzrost ilości warsztatów nielegalnych, które pokrywają prawie w całości niewielkie zresztą potrzeby rol-

nictwa, ograniczające się w przeważnej części do reperacji. Niewielki tylko odsetek zaopatruje się w uprząż i inne przybory w warsztatach miejskich.

Z tej więc przyczyny warsztaty miejskie w wielu wypadkach zmuszone są szukać innych źródeł dochodu i przerzucają się na nowe działy produkcji, jak wyrób walizek ze skóry i różnych imitacji skór.

Surowce potrzebne dla produkcji tego zawodu, w roku 1934 zaznaczyły się znacznym spadkiem cen, jak również spadły ceny gotowych wyrobów, może nawet w stopniu silniejszym. Na niektórych natomiast terenach, ze względu na minimum cen osiągniętych już w roku 1933, ceny te utrzymały się i są znacznie niższe od niżej podanych.

Przeciętne ceny wynoszą: za komplet uprząży roboczej od 60 do 100 zł., za półszorki od 35 do 70 zł.

Sprzedaż odbywa się wyłącznie za gotówkę.

Ze względu na minimum prac w warsztatach, zatrudnienie prawie nie istnieje, a płace czeladnicze są b. niskie. Przeciętnie wynoszą od zł. 1— do 2.50, maksimum do 3 zł. dziennie

Jedynym ratunkiem dla omawianego zawodu, jest stworzenie wspólnych organizacyj o charakterze spółdzielni wytwórczych i w ich imieniu ubiegać się o większe dostawy, jak np. dla wojska i innych.

Szewctwo najliczniejszy zawód nie tylko grupy skórzanej ale spośród wszystkich zawodów reprezentowanych na terenie woj. Warszawskiego, liczy **6708** zarejestrowanych warsztatów i przeżywa stale pogłębianie się warunków gospodarczych. Stan materialny prawie wszystkich szewców jest b. ciężki, a wpływ na to ma szereg przyczyn, które poniżej choć pobieżnie zostaną omówione.

Warsztaty szewckie woj. Warszawskiego naogół są drobne i trudne do zorganizowania. Ogromną konkurencję stwarzają im nielegalne warsztaty, których jednak liczba w roku sprawozdawczym nie powiększyła się, a może nawet nieznacznie zmniejszyła przez częściowe uzyskanie kart rzemieślniczych, albo w przeważnej części przekształcając się w warsztaty chałupnicze, których wzrost jest znaczny. Dość wspomnieć, że b. wielki odsetek warsztatów legalnych t. j. posiadających karty rzemieślnicze właściwie jest warsztatami chałupniczymi.

Chałupnictwo szewckie uprawiane jest nągminnie. Wszyscy prawie czeladnicy, pomocnicy, a nawet młodzież pragnąca pracować w rzemiośle szewckim, z braku pracy w warsztatach legalnych skupia się w chałupnictwie, które aczkolwiek daje minimalne zyski przy maksimum pracy, jednak tej pracy w mniejszym lub większym zakresie dostarcza. To też najbardziej szkodliwym objawem dla życia gospodarczego samostnych warsztatów szewckich, jest chałupnictwo i wymaga zatem uporządkowania o co stale domaga się ogół rzemiosł zainteresowanych.

Należy zaznaczyć, że chałupnicy pracą swoją przyczyniają się jedynie do polepszenia bytu pewnych jednostek (nakładców). Nakładcy ci na każdym terenie potrafili tak opanować rynki, że całkowicie uzależnili od siebie chałupników, a posiadając kapitał, są trudnym do zwalczenia konkurentem legalnych warsztatów, które nie znajdują rynku zbytu dla swojej naogół minimalnej produkcji.

Chałupnictwo szewckie dostarcza obuwia bądź to do miejscowych sklepów galanteryjnych, które z reguły prowadzą dział obuwniczy, bądź też hurtownikom także nie wspólnego z szewctwem nie mającym. Należy wspomnieć, że z samego terenu m. Włocławka w roku sprawozdawczym przeciętnie wywożono miesięcznie około 60,000 par obuwia pochodzącego wyłącznie z produkcji chałupniczej.

Przedsiębiorcy ci odpowiednio zorganizowali wytwórczość chałupniczą i najczęściej prowadzonym systemem jest powierzenie prac t. zw. brygadzystom, którzy z kolei rozdzielają pracę między drobnych chałupników. Oczywiście, że sposób ten wpływa na dalszą obniżkę zysków chałupników, tak że w rezultacie są one bardzo niskie. Chałupnik brygadzista za całkowite wykonanie 1 pary męskiego obuwia otrzymuje przeciętnie od zł. 2 do 2,50, za damskie pantofle szpilek — 1.80 do 2.20, dziecinne na żelaznych kopytach od zł. 1.— do 1.50. Do wykonania musi dodać kopyta zakupione na własny koszt. Oczywiście, że są miejscowości, w których płaca chałupników jest znacznie niższa, w szczególności chałupników wiejskich. Naogół w porównaniu z rokiem 1933 płace obniżyły się. Brygadzista ze swej strony w ten sposób organizuje pracę, że w zasadzie dzieli wykonanie obuwia, oddając jednym chałupnikom do wykonania samo zbicie, natomiast całkowite wy-

kończenie pozostawia sobie lub powierza innym. Za samo zabicie 1 pary męskiego obuwia, chałupnik otrzymuje od zł. 1.15 wzwyż zależnie od miejscowości i obowiązany jest dodać tekturę, szpilki i przędzę, otrzymuje tylko gotowe przykrojone spody i cholewki. Chałupnik-zbijacz bardziej popularny typ, pracując po 12 godzin dziennie może wykonać 2 do 3 par obuwia.

Po tym bardzo pobieżnem omówieniu chałupnictwa w szewctwie, należy przejść do innych zagadnień, które w niemniejszy sposób przyczyniają się do zubożenia rzemieślników szewców. Aczkolwiek dobrze jest znaną konkurencją jaką sprawia fabryka „Bat'a” i reszta fabryk mechanicznego obuwia, nie od rzeczy będzie wspomnieć, że z roku na rok konkurencja ta przybiera ostrzejsze formy, czy to przez prowadzenie warsztatów reperacyjnych, które odbierają podstawowy dochód samoistnych warsztatów szewckich, czy też przez udostępnienie klienteli nabywania gotowego obuwia, czego rzemieślnik przy braku kapitałów obrotowych skutecznie nie może. Poza tem sposobem fabrycznym wyrabiane jest masowo obuwie płócienne i gumowe, które jest tanie, estetyczne i wobec tego znajduje licznych odbiorców wśród wszystkich prawie sfer społeczeństwa.

Gros klienteli warsztatów szewckich stanowi mieszczaństwo, gdyż klientela wiejska albo zaopatruje się w obuwie w wiejskich nielegalnych warsztatach, lub w sklepach, które specjalnie licząc na tą klientelę, trzymają tandetę pochodzącą z produkcji warsztatów chałupniczych wiejskich i miejskich.

Jak z powyższego wynika, cały szereg przyczyn złożył się na zmniejszenie produkcji legalnych warsztatów szewckich w 1934 roku. Wraz ze zmniejszeniem się produkcji nastąpiła obniżka cen obuwia, w granicach od 13 do 20%, natomiast surowce spadły w granicach od 10 do 15%, a na wielu terenach utrzymały się w wysokości roku 1933.

Przeciętne ceny poszczególnych rodzajów obuwia przedstawiają się następująco: kamasze męskie od 10 do 15 zł., pantofle męskie od 8 do 10 zł., pantofle damskie od 7 do 13 zł., obuwie dziecinne od 2 do 4 zł. za parę.

Sprzedaż odbywa się za gotówkę i na raty bądź to na r-k otwarty, bądź pokryte weksłami.

Stan zatrudnienia w zawodzie tym utrzymał się na poziomie roku 1933, jednak praca nie jest stała i odbywa się w pewnych tylko okresach.

Pracownicy w większości otrzymują wynagrodzenie od ilości wykonanych par, co maksimum wynosi od 12 do 15 zł. tygodniowo przy ośmio godzinnym dniu pracy. Jeżeli natomiast otrzymują wynagrodzenie za pracę dzienną nieakordową, wynosi ona przeciętnie od zł. 1.50 do 3 maksimum.

W zawodzie szewckim napływu uczeni nie ma, gdyż z uwagi na małą zyskowność młodzież nie przejawia zainteresowania i chęci poświęcenia się temu zawodowi.

Aczkolwiek w tej chwili jest i tak już nadmierna liczba warsztatów, której wyrazem jest nadprodukcja, to jednak z uwagi na poziom zawodowy tego rzemiosła sprawa braku napływu uczeni do uprawnionych warsztatów, jak również niechęć tych ostatnich do ich przyjmowania, jest sprawą wagi zasadniczej. Groźna jest ona ze względu na to, że prawie cała młodzież szewcka pierwsze wiadomości z dziedziny tego zawodu otrzymuje w warsztatach nielegalnych, a częściej chałupniczych. W ten sposób powiększa już zgóry kadry przyszlých nielegalnych rzemieślników, których poziom uzdolnienia zawodowego będzie coraz to niższy. Przyczyną dla której młodzież skupia się raczej w warsztatach chałupniczych, jest możliwość szybszego zarobkowania. W warsztacie chałupniczym, produkującym z reguły tandetę i ograniczającym się nieraz do wykonywania pewnych tylko określonych czynności jak np. t. zw. pucowanie i t. p. zbędne jest kształcenie się przez dłuższy okres, tak że po pewnym już czasie młodzież przestaje być traktowana jako uczeń, a jako tańsza siła pomocnicza.

Zagadnienie znalezienia rynków zbytu dla produkcji legalnych warsztatów szewckich jest stałym przedmiotem prac Izby. Wobec coraz to większych trudności ze względu na nowy typ obuwia jakie wprowadziła intendtura t. j. but szyty drutem, do wyrobu którego niezbędne są kosztowne maszyny, na zakupienie których rzemiosło nie ma odpowiednich funduszów, należy ekspansję rzemiosła szewckiego woj. Warszawskiego zwrócić w kierunku zorganizowania eksportu, bądź to krajowego bądź też zagranicznego.

Mówiąc o dostawach dla wojska, nie można pominąć, że pod opieką finansową Zarządów Miejskich m. Makowa Maz. oraz Gąbina w 1934 roku szewcy tamt. na zasadach spółdzielczości wykonali obuwie dla wojska w następujących ilo-

ściach: Maków Maz. 5.000 par butów kawaleryjskich, Gąbin 3612.

Dla podjęcia natomiast jakichkolwiek wspólnych robót konieczne jest zorganizowanie składnic surowcowych i spółdzielni wytwórczych, co wymaga inwestowania kapitału, którego rzemiosło szewckie niestety nie posiada. O ile zatem dla zawodu tego zupełnie zbędne są kredyty indywidualne ze względu na brak pracy, o tyle konieczne jest uzyskanie większych kredytów na uruchomienie składnic i spółdzielni.

Bardzo ważnym zagadnieniem podnoszonym przez rzemiosło szewckie jako najbardziej zainteresowane w tym względzie to sprawa zwolnienia rzemieślników od wykupywania świadectw kat. IV-ej i oddzielnego opodatkowania w wypadku sprzedawania na targach i jarmarkach przedmiotów wyłącznie wyrobu własnego warsztatu.

W Cholewkarstwie — (1021 zarej. warszt.) sytuacja przedstawia się podobnie jak w zawodzie szewckim. W tej samej mierze rozpowszechnione jest chałupnictwo, które cały wzrost produkcji poprzez pośredników kupców i nakładców przyjęło do swoich warsztatów, pozbawiając legalnych rzemieślników pracy. Mimo to zawód ten ze względu na swoją małą w stosunku do szewctwa liczebność, dla którego przygotowuje półfabrykaty w postaci cholewek, w pewnej mierze znajduje się w lepszych warunkach od tegoż szewctwa.

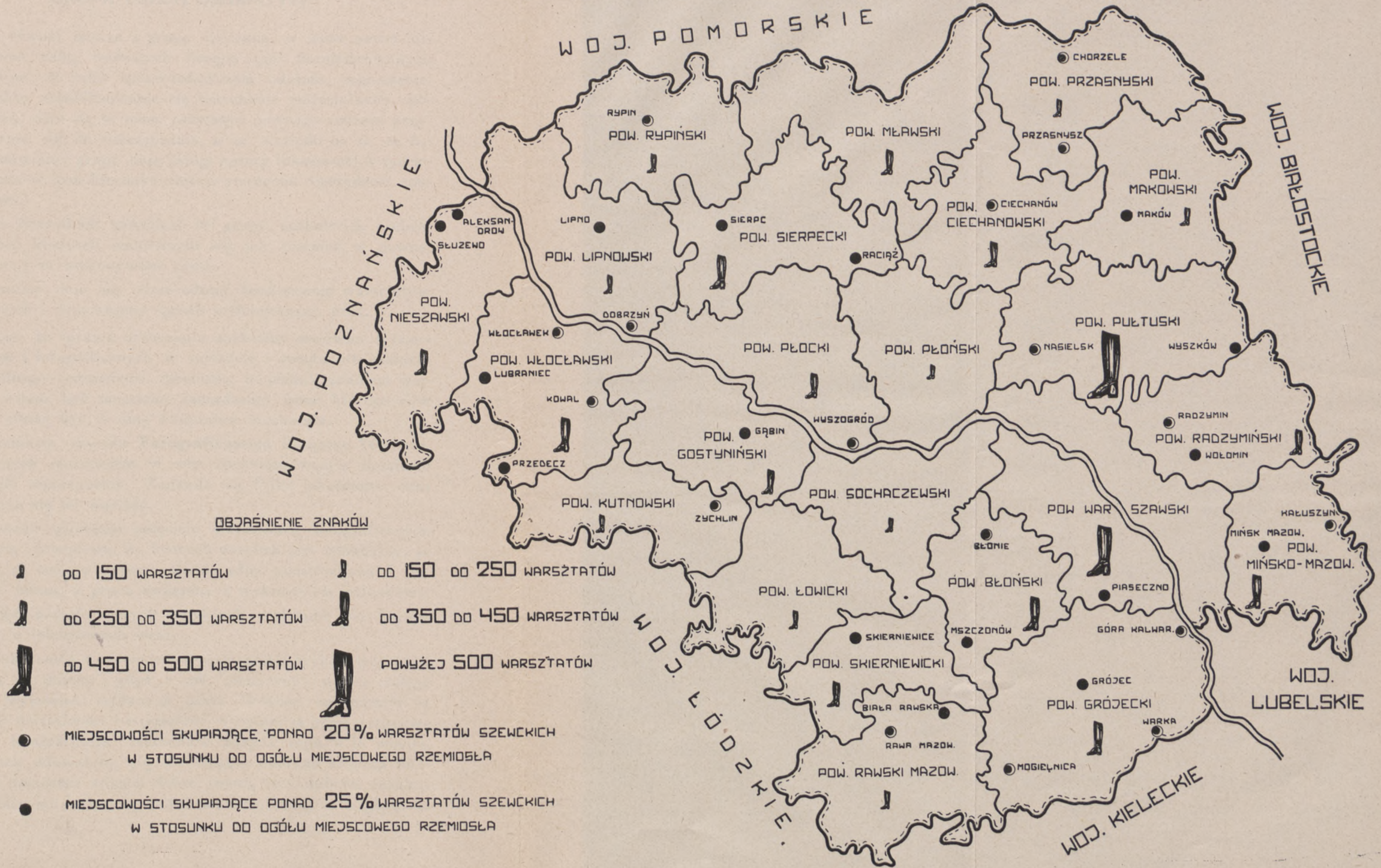
Rzemieślnicy cholewkarze wykonują pracę bądź to z surowców powierzonych, bądź też własnych.

Przeciętna cena 1 pary cholewek męskich giemzowych wraz z surowcami wynosi od 6 do 9 zł., chromowych od 3 do 4 zł. za wykonanie zaś wraz z dodatkami od 2 do 2.50. To są ceny pobierane w wypadku produkowania cholewek na potrzeby warsztatu rzemieślniczego. Jeżeli natomiast produkcja jest dla nakładcy-kupca to za wykonanie męskiej pary cholewek otrzymują od 1.10 do zł. 1.20.

Płace pracowników cholewkarzy wynoszą od 2 do 3 zł. dziennie, stan zatrudnienia niewielki.

Garbarstwo (86 zarej. warszt.) na terenie woj. Warszawskiego są to przeważnie drobne warsztaty, które dla całokształtu gospodarki rzemiosła okręgu Izby, nie mają większego znaczenia. To samo można powiedzieć o warsztatach **Introligatorskich** (49 warszt.) i **Siodlarskich** (18 warszt.).

ROZMIESZCZENIE WARSZTATÓW SZEWCKICH W OJ. WARSZAWSKIEGO
Z OZNACZENIEM MIEJSCOWOŚCI WIĘKSZEGO ICH SKUPIENIA.

OBJAŚNIENIE ZNAKÓW

	OD 150 WARSZTATÓW		OD 150 DO 250 WARSZTATÓW
	OD 250 DO 350 WARSZTATÓW		OD 350 DO 450 WARSZTATÓW
	OD 450 DO 500 WARSZTATÓW		POWYŻEJ 500 WARSZTATÓW
	MIEJSCOWOŚCI SKUPIAJĄCE PONAD 20% WARSZTATÓW SZEWCKICH W STOSUNKU DO OGÓŁU MIEJSCOWEGO RZEMIOŚLA		
	MIEJSCOWOŚCI SKUPIAJĄCE PONAD 25% WARSZTATÓW SZEWCKICH W STOSUNKU DO OGÓŁU MIEJSCOWEGO RZEMIOŚLA		

GRUPA USŁUG OSOBISTYCH.

W równej mierze z grupą skórzaną, a może nawet silniej, grupa usług osobistych licząca 1251 zarejestrowanych warsztatów, w roku sprawozdawczym odczuła pogorszenie. Mimo jakby ustabilizowania się warunków materialnych społeczeństwa, daje się w nim zauważyć pewnego rodzaju przyzwyczajenie się do oszczędzania, a ze względu na to, że zawody omawianej grupy dają usługi natury luksusowej w pierwszej mierze w tym kierunku zostaje zwrócona oszczędność społeczeństwa.

We wszystkich zawodach tej grupy, aczkolwiek nielicznych, ilość klientów zmniejszyła się, jak również w pewnej mierze ceny za wykonywane prace.

Pozatem daje się silnie odczuć konkurencję warsztatów nielegalnych i domokrażny sposób wykonywania prac.

Mimo, że sprawa otwierania zakładów zarówno fryzjerskich, jak i fotograficznych w niedziele i święta nie znalazła jednomyślnego zrozumienia rzemiosła, to jednak zdaniem większości, winno być zniesione zarządzenie mocą którego w/w zakłady muszą być w dniu świąteczne zamknięte.

Produkcja zawodu **Fotograficznego** liczącego 144 zarejestrowanych warsztatów w roku sprawozdawczym ilościowo nie uległa zmniejszeniu. Zmieniła się tylko jakościowo, oraz zmniejszyła się jej wartość.

Obecnie głównym zajęciem warsztatów fotograficznych są zdjęcia dowodowe, na których zarobek jest minimalny, ze względu, że cena w porównaniu do zdjęć pocztówkowych jest znacznie niższa, a praca związana z wykonaniem jednakowa.

Zdjęć pocztówkowych zwykłych wykonuje się bardzo niewiele, a luksusowych wcale.

Konkurencję w zawodzie tym stwarzają wykonawcy zdjęć typu „à la minute”, gdyż t. zw. „leicowcy” wobec całego szeregu wyjaśnień wydanych przez Władze, ograniczeni są w swojej działalności i najczęściej wysyłani są przez miejscowe zakłady fotograficzne. Natomiast zdjęcia typu à la minute, aczkolwiek zdawałoby się nie mogące odebrać klienta fotografowi, dającemu zdjęcia dobre, czynią to z dobrym rezultatem, odbierając klientelę mniej zamożną, która ze względu na

swoje upodobania do fotografii, stanowiła gros klienteli fotografów.

Ogólnie przyjęta opinia, że fotografia amatorska odbiera zyski zakładom fotograficznym jest mylna, gdyż o ile by całkowite wykończenie fotografii amatorskich powierzono wyłącznie zakładom, a nie sklepom z przyborami fotograficznymi, jak to ma miejsce dotychczas — zysk legalnych warsztatów powiększyłby się.

Prócz konkurencji zdjęć typu à la minute i sklepów z przyborami fotograficznymi, najostrzejszą konkurencję przedstawiającą się w obniżaniu cen, prowadzą legalne warsztaty między sobą, chcąc zwerbować liczniejszych klientów. Wobec tego, że w ten sposób osiągnięty zysk jest niewystarczający na najskromniejsze nawet potrzeby, zmuszeni są wydatnie powiększonymi obrotami uzupełniać sumę zysku do pewnej wymaganej granicy. W tym celu dalej obniżają ceny, byle zdobyć przewidzianą ilość pracy potrzebną do uzyskania minimum zysku. Jest to błędne koło konkurencji, z którego się już wydobyć trudno. Dość podać dla przykładu, że wykonują 12 sztuk, aczkolwiek gatunkowo gorszych zdjęć formatu dowodowego, za 90 groszy.

Ceny na przeciętne zdjęcia w zasadzie utrzymały się w wysokości 1933 roku, jednak w niektórych ośrodkach są poważne odchylenia.

Ceny te przedstawiają się następująco: za 6 sztuk zdjęć dowodowych od zł. 1.50 do 2.20, za 6 sztuk zdjęć pocztówkowych od 4 do 5.

Stan zatrudnienia w zawodzie tym jest minimalny, jak i w roku poprzednim, płace w wysokości roku 1933 od 2 do 3 zł. dziennie.

Napływu uczni brak, ze względu na niechęć rodziców, oddawania dzieci do zawodu, który dawniej był traktowany, jako jeden z zawodów najszlachetniejszych wymagający specjalnych zdolności i kwalifikacji, a obecnie wobec wykonywania go na ulicach i placach utracił i na powadze, i na poziomie zawodowym.

W zawodzie tym daje się odczuć potrzeba uzyskania długoterminowych kredytów na cele inwestycyjne t. j. na przystosowanie warsztatów do wymogów ostatniej techniki oraz na estetyczne urządzenie pracowni, co może wpłynąć na fre-

kwencję klientów. Również wysuwana jest koncepcja uzyskania kredytów na cele uruchomienia wojewódzkiej składnicy surowcowej przy woj. Cechu w Grodzisku Mazowieckim.

W **Fryzjerstwie** liczącym 1100 zarejestrowanych warsztatów, stan gospodarczy w roku sprawozdawczym pogorszył się w rozmiarach bardzo znacznych. Powodem, jak już wspomniano był rodzaj usług, jaki zawód ten oddaje, a które mogą być przez klientelę odbierane w mniejszym lub większym stopniu. To też ze względu na niezmienione warunki materialne społeczeństwa, a z uwagi na dalsze znaczne rozdrobnienie warsztatów, liczba czynności (produkcja) w nich dokonana uległa poważnemu zmniejszeniu.

Poza znacznym przyrostem zakładów legalnych, który od szeregu lat stale można zauważyć (na 1.I.1931 r. istniało — 765 warsztatów, na 1.I.1932 r. — 845, na 1.I.1933 r. — 980, na 1.I.1934 r. — 1068, na 1.I.1935 r. — 1100) ogromny wpływ na zmniejszenie się frekwencji w zakładach legalnych ma bardzo rozpowszechnione wykonywanie robót sposobem domokrażnym, oraz wzrost liczby nielegalnych warsztatów co w roku sprawozdawczym znacznie się nasiliło.

Właściciele warsztatów nielegalnych i domokrażni fryzjerzy rekrutują się przeważnie ze zwolnionych pracowników, samouków, a poza tem szczególnie jeżeli chodzi o dział fryzjerstwa damskiego, rozmaite kursy krótkoterminowe dla ludzi zupełnie fachowo nieprzygotowanych, dają znaczny odsetek pseudo-fryzjerów.

Działalność w/w osobników powoduje obniżkę cen, co zmusza legalne warsztaty do dostosowania się przynajmniej w pewnej mierze do cen pobieranych przez nieuprawnionych

Jeżeli chodzi o stan rzemiosła fryzjerskiego działu męskiego to przedstawia się on niemal tragicznie. Dział ten nie może się utrzymać samodzielnie i fryzjerzy zmuszeni są uprawiać jednocześnie dział fryzjerstwa damskiego, z którego można jeszcze osiągnąć jakiegokolwiek zyski.

Poza wpływami wyżej omówionymi, które przyczyniają się do pogorszenia stanu gospodarczego rzemiosła fryzjerskiego, zawód ten odczuwa jeszcze konkurencję zyletek, oraz różnych przyrządów do ondulacji, które w wielkim stopniu zmniejszają liczbę klienteli.

Liczba zatrudnionych pracowników w zawodzie fryzjerskim obu tych działów w zasadzie nie zmniejszyła się w porównaniu z rokiem 1933, są jednak drobniejsze ośrodki, w których nastąpiła znaczna redukcja.

Pracownicy fryzjerscy wynagradzani są dwojako, bądź to w formie stałych pensyj, bądź też na procentach.

W przeważającej większości płace ustalane są procentowo w granicach od 40 do 50%. Natomiast przy pensji stałej 2 do 3 zł. dziennie.

Napływ uczeni do tego zawodu jest znaczny, jednak mistrzowie nie przyjmują z obawy przed brakiem pracy i nieemożnością dostarczenia odpowiednich warunków praktyki. Większe natomiast zakłady w celu usłużenia klienteli, starają się zastąpić początkujących terminatorów, specjalnie zaangażowanymi chłopcami do usług, w stosunku do których nie mają żadnych obowiązków zawodowych. Należy jednak podkreślić, że ten sposób jest dla zawodu niebezpieczny, gdyż stwarza warunki sprzyjające przygotowaniu przyszłych samouków.

Należy jeszcze wspomnieć, o cenach pobieranych za poszczególne czynności. Warsztaty nielegalne oczywiście wykonują prace za ceny o wiele niższe, jak np. za golenie pobierają 10 gr. W zakładach zaś legalnych cena przeciętna wynosi od gr. 30 do 50 gr., za strzyżenie męskie od 30 do 70 gr., damskie od 30 do 70 gr., ondulacja od 50 do 1,50 zł. wówczas, gdy w nielegalnych za gr. 30.

III.

STAN LICZEBNY RZEMIOSŁA.

Ustalając stan liczebny rzemiosła woj. Warszawskiego w roku 1934, Izba Rzemieślnicza w Włocławku opierała się w pierwszym rzędzie na kartotece prowadzonej przez Izbę, której aktualność utrzymywana jest przy pomocy prowadzonych rejestrów wydanych kart rzemieślniczych, uzupełnianych co miesiąc przez poszczególne Starostwa zawiadomieniami o zmianach zaszyłych w tychże, jak również na wszelkich materiałach zebranych przy pomocy Cechów i Organizacji rzemieślniczych, kontrolerów Izby i poszczególnych rzemieślników.

Ustalona przez Izbę liczba 35.289 zarejestrowanych warsztatów rzemieślniczych, daleko odbiega od rzeczywistej liczby warsztatów woj. Warszawskiego, którą należy określić w przybliżeniu na 45.000. Mimo wielokrotnie stwierdzonego faktu, że aczkolwiek karta rzemieślnicza figuruje jako aktualna, dany warsztat od dłuższego nieraz już czasu nie istnieje, lub jeszcze zupełnie nie został uruchomiony, co mimo wpływu na zmniejszenie faktycznego stanu liczbowego, to jednak istnieje cała masa warsztatów nielegalnych, dotychczas nieuchwyconych, a które liczebnie znacznie przewyższają ilość warsztatów zlikwidowanych.

Umieszczona dalej tabela porównawcza liczby warsztatów rzemieślniczych, do liczby mieszkańców na danym terenie z uwzględnieniem liczby warsztatów na dzień 31. XII. 1930 r. i 31. XII. 1934 r. wykazuje przyrost zarejestrowanych warsztatów rzemieślniczych na terenie woj. Warszawskiego o $0,4\%$ w stosunku do ogółu mieszkańców. Biorąc pod uwagę, że liczba mieszkańców (2.114.886) ustalona na podstawie przeprowadzonego w dniu 9. XII. 1931 r. ogólnego spisu ludności, to w porównaniu z naturalnym przyrostem ludności ogólny przy-

rost zarejestrowanych warsztatów rzemieślniczych (0,4%) nie jest duży. Jeżeli natomiast wzięlibyśmy pod uwagę liczbę pracujących mieszkańców w innych dziedzinach, której to ściślejszej liczby niestety nie można uzyskać, okazałoby się, że przyrost rzemiosła jest znacznie większy w porównaniu z innymi gałęziami pracy, tembardziej, o ile do naszych obliczeń wzięlibyśmy pod uwagę także warsztaty nielegalne. Świadczy to jedynie o dalszem rozdrobnieniu warsztatów, które już z reguły na tut. terenie są drobne.

Dalej tabela ta wykazuje, że przeciętny przyrost warsztatów 0,4% maximum do 1% utrzymał się w liczbie ogólnej warsztatów w następujących powiatach: w Ciechanowskim (przyrost 0,5%), Mińsku Maz. (0,4%), Przasnyskim (0,5%), Rypińskim (0,4%), Skierniewickim (0,4%), Warszawskim (0,43%),

Natomiast w powiatach: Błońskim i Gostynińskim stosunek procentowy utrzymał się w wysokości roku 1930, co jak już zaznaczono jeżeli weźmiemy naturalny przyrost ludności przez okres 3 lat, to stan ten równać się będzie spadkowi procentowemu ilości warsztatów do ilości mieszkańców. Powiaty: Grójecki, Kutnowski, Lipnowski, Łowicki, Makowski, Mławski, Płocki, Płoński, Pułtuski, Rawski, Rypiński, Radzyński, Sierpecki, Sochaczewski i Włocławski zaznaczyły wzrost stosunku procentowego o mniejsze liczby jak przeciętny przyrost wojewódzki. Wylącznie powiat Nieszawski zaznaczył wzrost stosunku procentowego o 1,3%.

Jeżeli zaś rozpatrywać będziemy poszczególne miejscowości w danym powiecie to stwierdzić możemy, że przyrost stosunku procentowego najsilniejszy jest w miasteczkach małych, w których następuje coraz to większe rozdrobnienie warsztatów, jak również osiedlanie się rzemieślników z większych miast w mniejszych, do których produkcja fabryczna dociera w mniejszych ilościach.

Najsłabszy z reguły przyrost warsztatów zaznacza się w wsiach, gdyż tam właśnie skupia się znaczna ilość warsztatów nielegalnych, co siłą rzeczy wpływa na zmniejszenie liczby zarejestrowanych rzemieślników wiejskich.

Znaczny spadek procentowy przyrostu warsztatów zaznaczył się w Gąbinie o (0,4%), Lipnie (0,4%), Brześciu Kuj. (0,4%), Lubieniu (0,2%) i Sierpcu (0,1%).

Natomiast znaczny wzrost w Mogielnicy o (2,2%), Krośniewicach (1,2%), Żychlinie (1,1%), Dobrzyniu n/W. (2%), Makowie Maz. (1,8%), Kałuszynie (1,3%), Radziejowie (1,1%), Płońsku (1,1%), Przasnyszu (1,1%), Chorzelażach (1,61%), Nasielsku (1,2%), Białej Rawskiej (1,4%), Rypinie (1,4%), Dobrzyniu n/Drw. (1,3%) i Raciążu (1,1%).

Najciekawiej sytuacja ukształtowała się w powiecie Włocławskim, gdzie przyrost jest bardzo nieznaczny, bo wynosi 0,1%. W samym mieście Włocławku, aczkolwiek jest jednym z najżywoźniejszych ośrodków, stosunek procentowy utrzymał się w wysokości roku 1930, czyli właściwie nastąpił spadek. To samo zjawisko zaobserwowano w Chodczu oraz wsiach i osadach wiejskich. W Brześciu Kuj. i Lubieniu nastąpił spadek, w Kowalu i Przedczu zaznaczył się niewielki wzrost, natomiast bardzo znaczny zaznaczył się w Lubrańcu i wynosi 1,1%.

Powiat Łowicki zaznaczył równy przyrost i w mieście i w osadach wiejskich naogół bardzo nieznaczny (0,1%). Miasto Lipno mimo, że jest powiatowem, zaznaczyło znaczny spadek (0,4%), a w tymże powiecie Dobrzyń n/W. znaczny przyrost (2%). Powiat Gostyniński liczebnie nie rozwija się wcale jak również i gospodarczo, naogół we wszystkich jego ośrodkach nastąpił spadek.

Należy zaznaczyć, że zarówno wzrost, jak i spadek stosunku procentowego w poszczególnych miejscowościach czy ośrodkach, spowodowany jest miejscowemi warunkami gospodarczemi.

Powiaty, miasta i gm. wiejskie	miesz. wg. spisu ludn. z dn. 9. XII. 1931 r.	warsztat.rzem.prow. na podst. kart rzem. wg. stan. na 31. XII. 30 r.	Stos. % warsztat. rzem. wg. stanu na 31 XII. 30 r. do liczb mieszkan. wg. spisu ludn. z 9 XII. 1931 r.	warsztat.rzem.prow. na podst. kart rzem wg. stanu na 31 XII 1934 r.	Stosun. % warsztat. rzem wg. stanu na 31 XII 34 r. do liczby miesz. wg. spisu ludn. z dn. 9. XII. 1931 r.
Ogółem woj. Warsz.	2.114.886	27.877	1,3%	35.289	1,7%
powiat Błóński . . .	143.569	1.402	1,0%	1.674	1,0%
w tem miasta:					
Grodzisk Maz. . . .	15.678	329	2,1%	381	2,4%
Błonie	7.642	150	2,0%	168	2,2%
Mszczonów	5.523	315	5,7%	338	6,1%
Żyrardów	25.081	298	1,1%	387	1,5%
wsie i osady . . .	89.645	311	0,3%	400	0,4%

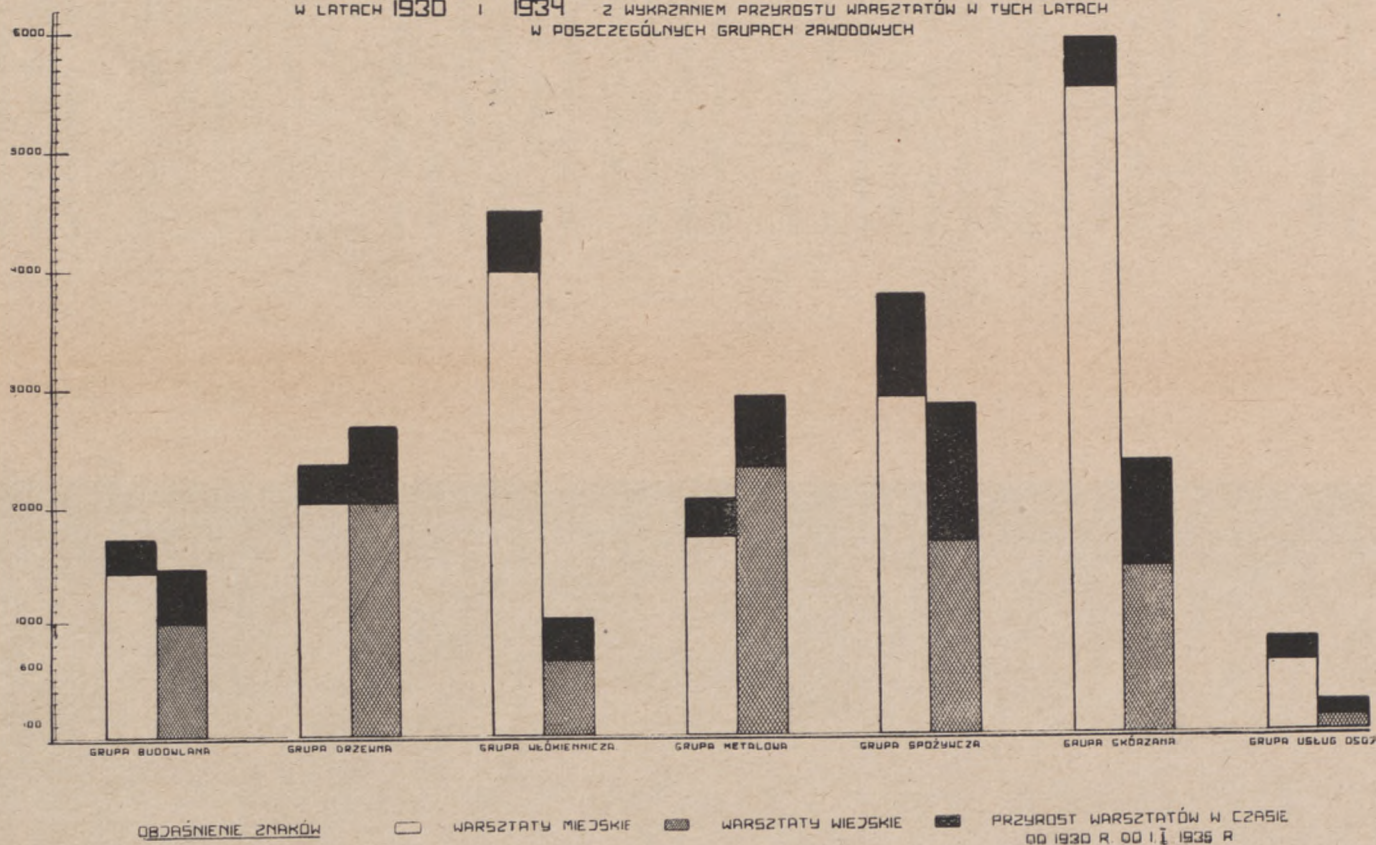
Powiaty, miasta i gm. wiejskie	mieszk. wg spisu ludn. z dn. 9. XII. 1931 r	warsztat rzem. prow. na podstw. kart. rzem. wg. stan. na 31 XII.30 r.	Stos. $\frac{\%}{\%}$ warsztat. rzem. wg. stanu na 31. XII.30r do lic- by mieszk. wg. spi- su lud. z 9. XII.1931	warsztat.rzem.prow. na podstw. kart. rzem. wg. stanu na 31. XII.1934 r.	Stosun. $\frac{\%}{\%}$ warsztat. rzem. wg. stanu na 31 XII 34r do liczby mieszk.wg.spis ludn. z dn. 9 XII.1931 r.
pow. Ciechanowski .	78.987	893	1,1 $\frac{\%}{\%}$	1.245	1,6 $\frac{\%}{\%}$
w tem miasta:					
Ciechanów	13.954	569	4,1 $\frac{\%}{\%}$	722	5,1 $\frac{\%}{\%}$
wsie i osady . . .	65.033	324	0,5 $\frac{\%}{\%}$	523	0,8 $\frac{\%}{\%}$
pow. Gostyniński . .	81 572	1.208	1,5 $\frac{\%}{\%}$	1.210	1,5 $\frac{\%}{\%}$
w tem miasta:					
Gostynin.	7.783	386	4,9 $\frac{\%}{\%}$	383	4,9 $\frac{\%}{\%}$
Gąbin.	5.690	416	7,3 $\frac{\%}{\%}$	396	6,9 $\frac{\%}{\%}$
wsie i osady . . .	68.099	406	0,6 $\frac{\%}{\%}$	431	0,6 $\frac{\%}{\%}$
pow. Grójecki	132.595	1.394	1,05 $\frac{\%}{\%}$	1.782	1,3 $\frac{\%}{\%}$
w tem miasta:					
Grójec	9 518	429	4,5 $\frac{\%}{\%}$	483	5, $\frac{\%}{\%}$
Góra Kalwarji . .	7.097	195	2,7 $\frac{\%}{\%}$	25	3,5 $\frac{\%}{\%}$
Mogielnica	6 423	174	2,7 $\frac{\%}{\%}$	318	4,9 $\frac{\%}{\%}$
Warka	4.763	204	4,3 $\frac{\%}{\%}$	238	5, $\frac{\%}{\%}$
wsie i osady . . .	104.794	392	0,4 $\frac{\%}{\%}$	493	0,4 $\frac{\%}{\%}$
pow. Kutnowski . . .	108.147	1.239	1,1 $\frac{\%}{\%}$	1.575	1,4 $\frac{\%}{\%}$
w tem miasta:					
Kutno.	23.451	461	2,0 $\frac{\%}{\%}$	619	2,6 $\frac{\%}{\%}$
Krośniewice	3.506	77	2,1 $\frac{\%}{\%}$	117	3,3 $\frac{\%}{\%}$
Żychlin	8.285	272	3,2 $\frac{\%}{\%}$	351	4,3 $\frac{\%}{\%}$
wsie i osady . . .	72.905	429	0,6 $\frac{\%}{\%}$	488	0,7 $\frac{\%}{\%}$
pow. Lipnowski . . .	104.572	1.034	1,0 $\frac{\%}{\%}$	1.312	1,3 $\frac{\%}{\%}$
w tem miasta:					
Lipno	10.415	468	4,4 $\frac{\%}{\%}$	416	4,0 $\frac{\%}{\%}$
Dobrzyń n/W. . . .	2.838	99	3,1 $\frac{\%}{\%}$	145	5,1 $\frac{\%}{\%}$
wsie i osady . . .	91.319	467	0,5 $\frac{\%}{\%}$	831	0,9 $\frac{\%}{\%}$
pow. Łowicki	104.660	964	0,9 $\frac{\%}{\%}$	1.072	1,0 $\frac{\%}{\%}$
w tem miasta:					
Łowicz	17.613	505	2,9 $\frac{\%}{\%}$	546	3,0 $\frac{\%}{\%}$
wsie i osady . . .	87.047	459	0,5 $\frac{\%}{\%}$	526	0,6 $\frac{\%}{\%}$
pow. Makowski . . .	65.625	718	1,09 $\frac{\%}{\%}$	1.029	1,5 $\frac{\%}{\%}$
w tem miasta;					
Maków Maz.	6.645	287	4,3 $\frac{\%}{\%}$	409	6,1 $\frac{\%}{\%}$
Różan n/N.	4.268	148	3,5 $\frac{\%}{\%}$	213	4,5 $\frac{\%}{\%}$
wsie i osady . . .	54.712	283	0,5 $\frac{\%}{\%}$	407	0,7 $\frac{\%}{\%}$
pow. Mińsko-Maz. . .	112.051	1.036	0,9 $\frac{\%}{\%}$	1.461	1,3 $\frac{\%}{\%}$
w tem miasta:					
Mińsk Mazow. . . .	13.132	318	2,4 $\frac{\%}{\%}$	439	3,3 $\frac{\%}{\%}$
Kaluszyn.	8.827	328	3,7 $\frac{\%}{\%}$	444	5,0 $\frac{\%}{\%}$
wsie i osady . . .	90.092	390	0,4 $\frac{\%}{\%}$	578	0,5 $\frac{\%}{\%}$

Powiaty, miasta i gm. wiejskie	mieszk. wg. spisu ludn z dn. 9.XII. 1931 r.	warsztat.rzem.prow. na podstw. kart. rzem. wg stan. na 31.XII.30 r.	Stosun. $\frac{\%}{0}$ warsztat. rzem. wg. stanu na 31.XII.30 r. do licz- by mieszkan. wg spi- su lud. z 9.XII.1931	warsztat.rzem.prow. na podstw. kart rzem wg stanu na 31.XII.1934 r.	Stosun. $\frac{\%}{0}$ warsztat. rzem. wg. stanu na 31.XII.34 r. do liczby mieszk wg.spis.ludn. z dn. 9.XII 1931 r.
pow. Mławski . . .	103.091	1 588	1,5 $\frac{\%}{0}$	1.882	1,8 $\frac{\%}{0}$
w tem miasta:					
Mława	19.584	686	3,5 $\frac{\%}{0}$	776	3,9 $\frac{\%}{0}$
wsie i osady . . .	83.507	902	1,1 $\frac{\%}{0}$	1.106	1,3 $\frac{\%}{0}$
pow. Niezawski . .	118.122	1.149	0,1 $\frac{\%}{0}$	1.706	1,4 $\frac{\%}{0}$
w tem miasta:					
Aleksandrów Kuj.	9.565	245	2,5 $\frac{\%}{0}$	333	3,4 $\frac{\%}{0}$
Ciechocinek . . .	4.711	185	3,9 $\frac{\%}{0}$	199	4,2 $\frac{\%}{0}$
Nieszawa	2.474	85	3,5 $\frac{\%}{0}$	95	3,8 $\frac{\%}{0}$
Radziejów	4.025	120	3,0 $\frac{\%}{0}$	166	4,1 $\frac{\%}{0}$
wsie i osady . . .	97.347	514	0,5 $\frac{\%}{0}$	913	0,9 $\frac{\%}{0}$
pow. Płocki	127.234	1.338	1,05 $\frac{\%}{0}$	1.791	1,4 $\frac{\%}{0}$
w tem miasta:					
Płock	32.777	715	2,1 $\frac{\%}{0}$	922	2,8 $\frac{\%}{0}$
Wyszogród	4.553	190	4,1 $\frac{\%}{0}$	231	5,0 $\frac{\%}{0}$
wsie i osady . . .	89.904	433	0,5 $\frac{\%}{0}$	638	0,7 $\frac{\%}{0}$
pow. Płoński	81.435	739	0,9 $\frac{\%}{0}$	958	1,1 $\frac{\%}{0}$
w tem miasta:					
Płoński	10.393	407	4,0 $\frac{\%}{0}$	532	5,1 $\frac{\%}{0}$
wsie i osady . . .	71.042	332	0,5 $\frac{\%}{0}$	426	0,6 $\frac{\%}{0}$
pow. Przasnyski . .	69.070	754	1,1 $\frac{\%}{0}$	1.100	1,6 $\frac{\%}{0}$
w tem miasta:					
Przasnysz	7.838	339	4,3 $\frac{\%}{0}$	424	5,4 $\frac{\%}{0}$
Chorzele	3.032	124	4,09 $\frac{\%}{0}$	174	5,7 $\frac{\%}{0}$
wsie i osady . . .	58.200	291	0,5 $\frac{\%}{0}$	502	0,8 $\frac{\%}{0}$
pow. Pultuski . . .	118.377	1.960	1,6 $\frac{\%}{0}$	2.276	1,9 $\frac{\%}{0}$
w tem miasta:					
Pultusk	15.510	675	4,3 $\frac{\%}{0}$	704	4,5 $\frac{\%}{0}$
Nasielsk	6.001	265	4,4 $\frac{\%}{0}$	336	5,6 $\frac{\%}{0}$
Serock	5.413	257	4,7 $\frac{\%}{0}$	276	5,0 $\frac{\%}{0}$
Wyszków	10.768	431	4,0 $\frac{\%}{0}$	525	4,9 $\frac{\%}{0}$
wsie i osady . . .	80.685	332	0,4 $\frac{\%}{0}$	435	0,5 $\frac{\%}{0}$
pow. Rawski	93.675	818	0,9 $\frac{\%}{0}$	1.169	1,2 $\frac{\%}{0}$
w tem miasta:					
Rawa Mazow. . . .	9.200	350	3,8 $\frac{\%}{0}$	450	4,8 $\frac{\%}{0}$
Nowe Miasto n/P.	3.877	164	4,2 $\frac{\%}{0}$	193	5,0 $\frac{\%}{0}$
Biała Rawska . . .	2.903	132	4,5 $\frac{\%}{0}$	174	5,9 $\frac{\%}{0}$
wsie i osady . . .	77.695	172	0,2 $\frac{\%}{0}$	352	0,4 $\frac{\%}{0}$

Powiaty, miasta i gm. wiejskie	mieszk. wg. spisu ludn. z dn. 9 XII. 1931 r.	warsztat. rzem. prow. na podst. kart. rzem. wg. stan. na 31 XII.30 r.	Stosun. $\frac{\%}{0}$ warsztat. rzem. wg. stanu na 31 XII.30 r. do licz- by mieszk. wg. spi- su lud. z 9 XII.1931	warsztat. rzem. prow. na podst. kart. rzem. wg. stanu na 31 XII.1934 r.	Stosun. $\frac{\%}{0}$ warsztat. rzem. wg. stanu na 31 XII.34 r. do liczby mieszk. wg. spis. ludn z dn 9 XII.1931 r
pow. Rypiński . . .	86.687	972	1,1 $\frac{0}{0}$	1.323	1,5 $\frac{0}{0}$
w tem miasta:					
Rypin	8.348	306	3,6 $\frac{0}{0}$	420	5,0 $\frac{0}{0}$
Dobrzyń n Drw.	5.176	206	4,0 $\frac{0}{0}$	279	5,3 $\frac{0}{0}$
wsie i osady . . .	73.163	460	0,6 $\frac{0}{0}$	624	0,8 $\frac{0}{0}$
pow. Sierpecki . . .	83.038	6.676	2,01 $\frac{0}{0}$	1.801	2,1 $\frac{0}{0}$
w tem miasta:					
Sierpc	10.051	516	5,1 $\frac{0}{0}$	499	5,0 $\frac{0}{0}$
Raciąż	4.789	311	6,4 $\frac{0}{0}$	361	7,5 $\frac{0}{0}$
Żuromin	4.165	259	6,2 $\frac{0}{0}$	274	6,5 $\frac{0}{0}$
wsie i osady . . .	64.033	590	0,9 $\frac{0}{0}$	667	1,0 $\frac{0}{0}$
pow. Skierniewicki	73.150	722	0,9 $\frac{0}{0}$	974	1,3 $\frac{0}{0}$
w tem miasta,					
Skierniewice . . .	20.191	594	2,9 $\frac{0}{0}$	690	3,4 $\frac{0}{0}$
wsie i osady . . .	52.959	128	0,2 $\frac{0}{0}$	284	0,5 $\frac{0}{0}$
pow. Sochaczewski	75.325	584	0,8 $\frac{0}{0}$	739	1,0 $\frac{0}{0}$
w tem miasta:					
Sochaczew	10.822	344	3,1 $\frac{0}{0}$	432	4,0 $\frac{0}{0}$
wsie i osady . . .	64.503	240	0,3 $\frac{0}{0}$	307	0,4 $\frac{0}{0}$
pow. Radzyński . .	97.259	1.076	1,1 $\frac{0}{0}$	1.301	1,3 $\frac{0}{0}$
w tem miasta:					
Radzymin	6.780	326	4,8 $\frac{0}{0}$	358	5,2 $\frac{0}{0}$
Wołomin	13.114	304	2,3 $\frac{0}{0}$	397	3,0 $\frac{0}{0}$
wsie i osady . . .	77.365	440	0,6 $\frac{0}{0}$	546	0,7 $\frac{0}{0}$
pow. Warszawski . .	325.982	2.232	0,6 $\frac{0}{0}$	3.364	1,03 $\frac{0}{0}$
w tem miasta:					
Nowy Dwór	9.386	236	2,5 $\frac{0}{0}$	312	3,3 $\frac{0}{0}$
Otwock	14.996	233	1,5 $\frac{0}{0}$	317	2,1 $\frac{0}{0}$
Piaseczno	7.074	241	3,4 $\frac{0}{0}$	274	3,8 $\frac{0}{0}$
Pruszków	23.703	204	0,8 $\frac{0}{0}$	273	1,1 $\frac{0}{0}$
Zakroczym	6.114	162	2,6 $\frac{0}{0}$	226	3,6 $\frac{0}{0}$
wsie i osady . . .	264.709	1.156	0,4 $\frac{0}{0}$	1.962	0,7 $\frac{0}{0}$
pow. Włocławski . .	148.305	2.381	1,6 $\frac{0}{0}$	2.465	1,7 $\frac{0}{0}$
w tem miasta:					
Włocławek	56.277	1.258	2,2 $\frac{0}{0}$	1.279	2,2 $\frac{0}{0}$
Brześć Kuj.	5.837	147	2,5 $\frac{0}{0}$	128	2,1 $\frac{0}{0}$
Chodecz	1.824	78	4,2 $\frac{0}{0}$	78	4,2 $\frac{0}{0}$
Kowal	4.482	142	3,1 $\frac{0}{0}$	163	3,6 $\frac{0}{0}$
Lubień	2.241	120	5,3 $\frac{0}{0}$	114	5,1 $\frac{0}{0}$
Lubraniec	2.559	119	4,6 $\frac{0}{0}$	151	5,9 $\frac{0}{0}$
Przedecz	3.322	175	5,2 $\frac{0}{0}$	208	6,2 $\frac{0}{0}$
wsie i osady . . .	71.763	342	0,4 $\frac{0}{0}$	344	0,4 $\frac{0}{0}$

Grupa Zawodowa	Ogólna liczb. zarej. warszt. rzem. w posz. grup. zawodow.		liczba warsztatów miejskich						liczba warsztatów wiejskich					
	w roku 1930	w roku 1934	rok 1930		rok 1934		Spadek w 0/0	Wzrost w 0/0	rok 1930		rok 1934		Spadek w 0/0	Wzrost w 0/0
			w liczbach szczeg.	w liczbach ogól.	w liczbach szczeg.	w liczbach ogól.			w liczbach szczeg.	w liczbach ogól.	w liczbach szczeg.	w liczbach ogól.		
Budowlana . . .	2409	3189	1423	59 ^{0/0}	1726	54,1 ^{0/0}	4,9 ^{0/0}	—	986	41 ^{0/0}	1463	45,9 ^{0/0}	—	4,9 ^{0/0}
Drzewna . . .	4086	5079	2043	50 ^{0/0}	2378	46,8 ^{0/0}	3,2 ^{0/0}	—	2043	50 ^{0/0}	2701	53,2 ^{0/0}	—	3,2 ^{0/0}
Włókiennicza . . .	4662	5580	3988	85,5 ^{0/0}	4532	81,2 ^{0/0}	4,3 ^{0/0}	—	674	14,5 ^{0/0}	1048	18,8 ^{0/0}	—	4,3 ^{0/0}
Metalowa . . .	4091	5052	1746	42,7 ^{0/0}	2095	41,5 ^{0/0}	1,2 ^{0/0}	—	2345	57,3 ^{0/0}	2957	58,5 ^{0/0}	—	1,2 ^{0/0}
Spożywcza . . .	4651	6704	2939	63,2 ^{0/0}	3824	57,04 ^{0/0}	6,16 ^{0/0}	—	1712	36,8 ^{0/0}	2880	42,96 ^{0/0}	—	6,16 ^{0/0}
Skórzana . . .	7109	8434	5610	78,91 ^{0/0}	6032	71,52 ^{0/0}	7,39 ^{0/0}	—	1499	21,09 ^{0/0}	2402	28,48 ^{0/0}	—	7,39 ^{0/0}
Usług Osobistych	869	1251	679	78,13 ^{0/0}	899	71,9 ^{0/0}	6,23 ^{0/0}	—	190	21,87 ^{0/0}	352	28,1 ^{0/0}	—	6,23 ^{0/0}

GRAFICZNE UJĘCIE ILOŚCI WARSZTATÓW MIEJSKICH I WIEJSKICH NA TERENIE WÓJ. WARSZAWSKIEGO W LATACH 1930 I 1934 Z WYKAZANIEM PRZYROSTU WARSZTATÓW W TYCH LATACH W POSZCZEGÓLNYCH GRUPACH ZAWODOWYCH

Dokładnie stan liczebny rzemiosła województwa Warszawskiego ilustrują załączone tablice, które zostaną szczegółowo omówione.

Tablica Nr. 1 ilustruje rozmieszczenie, oraz przyrost lub spadek zarejestrowanych warsztatów rzemieślniczych na terenie woj. Warszawskiego w poszczególnych zawodach w odniesieniu do warsztatów miejskich i wiejskich. Z tablicy tej wynika, że na ogólną liczbę 35.289 zarejestrowanych warsztatów na dzień 1.I.1935 r. jest 21.486 warsztatów miejskich czyli 61% ogólnej liczby, a 13.803 warsztatów wiejskich, czyli 39% ogólnej liczby warsztatów. W roku zaś 1930 warsztatów miejskich było 18.428 na ogólną 27.877, czyli 66,1%, a wiejskich 9.449 czyli 33,9% ogólnej liczby. Z zestawienia tego wynika, że odsetek warsztatów miejskich zmniejszył się o 5,1%, a warsztatów wiejskich zwiększył się o też same 5,1%. Zjawisko to należałoby tłumaczyć przenoszeniem się rzemieślników z miast na wieś, oraz do małych miasteczek, jak to już zresztą wspomniano przy omawianiu poprzedniej tabeli.

Naogół procentowy wzrost warsztatów w przeciągu 4 lat silniej zaznacza się w poszczególnych miastach, a słabiej w osadach wiejskich, to jednak ogólnie odsetek warsztatów miejskich zmniejszył się na korzyść warsztatów wiejskich.

Jeżeli tablicę tę rozpatrzymy grupami zawodowemi, jak to wykazuje poniższa tabela największy spadek stosunku procentowego warsztatów miejskich do ogólnej liczby w danej grupie, w porównaniu lat 1930 i 1934 wykazuje grupa skórzana, następnie grupa usług osobistych, spożywcza, budowlana, włókiennicza i drzewna — najniższy spadek grupa metalowa.

Najliczniej reprezentowanym zawodem w warsztatach wiejskich zarówno w roku 1930, jak roku 1934 jest kowalstwo, liczące 2551 zarejestrowanych warsztatów, czyli 77,7% (rok 1930 — 78%), ogólnej liczby zarejestrowanych warsztatów kowalskich (3283), następnym z kolei jest kołodziejstwo — 67,8% (rok 1930 — 72,4%), ciesielstwo — 66%, (rok 1930 — 62,1%), mularstwo — 59,5% (rok 1930 — 54,9%).

Najliczniejszym zaś zawodem warsztatów miejskich jest krawiectwo liczące 80,3% (rok 1930 — 84,8%), ogółu warsztatów danego zawodu, następnie szewctwo — 70% (rok 1930 — 79%).

Przechodząc do omówienia tablicy Nr. 2 ilustrującej liczbę warsztatów prowadzonych na podstawie kart rzemieślniczych (35.289) i bez kart rzemieślniczych (6 523) należy stwierdzić, że zarówno liczba warsztatów zarejestrowanych, jak i nielegalnych znacznie wzrosła. Liczba nielegalnych warsztatów wzrosła o 2.646 warsztatów w porównaniu do roku 1933. Wydawałoby się to dziwnem, jeżeli wziąć pod uwagę stale prowadzoną przez Izbę walkę z nielegalnym rzemiosłem, która specjalnie w roku sprawozdawczym dzięki poparciu Władz administracyjnych woj. Warszawskiego dała pożądane rezultaty. Właśnie jednym z tych rezultatów jest ujawnienie znacznej liczby warsztatów nielegalnych, które już jako ujawnione zostaną pociągnięte do obowiązku uzyskania ustawowych dowodów uprawniających do prowadzenia danego rzemiosła. To też przeważnie w tych ośrodkach, gdzie walka z nielegalnym rzemiosłem została należycie zrozumiana, ilość ujawnionych przez Izbę warsztatów nielegalnych znacznie wzrosła w porównaniu z rokiem 1933.

Poniższe tabele wykażą nam przyrost i spadek zarejestrowanych, oraz nielegalnych warsztatów w roku sprawozdawczym na terenie woj. Warszawskiego.

W o j e w ó d z t w o W a r s z a w s k i e			
warsztaty zarejestrowane		warsztaty nielegalne	
rok 1933	rok 1934	rok 1933	rok 1934
i l o ś ć			
34,124	35,289	3,877	6,523
P r z y r o s t			
1,165		2,646	

POWIAT	warsztaty zarejestr.			warsztaty nielegalne		
	stan na		Przyrost + Spadek —	stan na		Przyrost + Spadek —
	1. I. 1934 r.	1. I. 1935 r.		1. I. 1934 r.	1. I. 1935 r.	
Błoński . . .	1597	1674	+ 77	263	472	+ 209
Ciechanowski	1205	1245	+ 40	68	164	+ 96
Gostyniński .	1297	1210	— 87	97	118	+ 21
Grójecki . . .	1695	1782	+ 87	167	249	+ 82
Kutnowski . . .	1501	1575	+ 74	85	314	+ 229
Lipnowski . . .	1379	1392	+ 13	520	210	— 310
Łowicki . . .	1040	1072	+ 32	37	144	+ 107
Makowski . . .	984	1029	+ 45	39	342	+ 303
Mińsko Maz.	1417	1461	+ 44	169	380	+ 211
Mławski . . .	1776	1882	+ 106	85	160	+ 75
Nieszawski . .	1606	1706	+ 100	83	165	+ 82
Płocki . . .	1851	1791	— 60	188	291	+ 103
Płoński . . .	932	958	+ 26	112	125	+ 13
Przasnyski . .	1034	1100	+ 66	54	125	+ 71
Pułtowski . . .	2129	2276	+ 147	196	329	+ 133
Rawski . . .	1161	1169	+ 8	70	99	+ 29
Rypiński . . .	1165	1323	+ 158	149	173	+ 24
Radzyński . .	1224	1301	+ 77	81	268	+ 187
Sierpecki . . .	1995	1801	— 194	220	143	— 77
Skierniewicki	911	974	+ 63	158	144	— 14
Sochaczewski .	693	739	+ 46	67	137	+ 70
Warszawski . .	2999	3364	+ 365	567	1521	+ 957
Włocławski . .	2533	2465	— 68	402	450	+ 48

Dalsze spostrzeżenia co do liczebności warsztatów rzemieślniczych na terenie woj. Warszawskiego ustalają, iż posiadającym największą liczbę zarejestrowanych warsztatów jest powiat: Warszawski (3,364), następuje — Włocławski (2.465), Pułtowski (2.276), Mławski (1.882), Sierpecki (1.801), Płocki (1791), Grójecki (1.782), Błoński (1.764), Nieszawski (1.706), Kutnowski (1.575). W powiatach: Ciechanowskim, Gostynińskim, Lipnowskim, Łowickim, Makowskim, Mińsko-Maz., Przasnyskim, Rawskim, Rypińskim i Radzyńskim liczba warsztatów wynosi powyżej jednego tysiąca do tysiąca pięćset. W powiatach: Płońskim, Skierniewickim i Sochaczewskim wynosi poniżej jednego tysiąca. Powiat Sochaczewski jest naj-

mniej liczebnie reprezentowany przez warsztaty rzemieślnicze i liczy 739 warsztatów.

Należy zaznaczyć, że w roku 1933 kolejność powiatów pod względem liczebności warsztatów była inna od kolejności roku sprawozdawczego, np. 4-te miejsce zajmował powiat Sierpecki obecnie Mławski, 5-te Płocki obecnie Sierpecki, 6-te Mławski obecnie Płocki.

Przechodząc do zanalizowania ilości warsztatów w poszczególnych grupach zawodowych stwierdzamy, że najliczniejszą grupą na terenie woj. Warszawskiego jest skórzana — 8.434 warsztatów, najmniej liczną grupą usług osobistych — 1.251 warsztatów.

Niniejsza tabelka wykazuje kolejność grup zawodowych pod względem ich liczebności, oraz ich stosunek procentowy do ogółu zarejestrowanych warsztatów z wykazaniem porównania lat ubiegłych:

Grupa Zawodowa	Ilość warsztatów	Procentowy stosunek do ogólnej liczby warsztatów woj. Warszawskiego		
		W roku 1934 wynosił	W roku 1933 wynosił	W roku 1932 wynosił
Skórzana	8.434	23,9 ₀ ⁰	24,6 ₀ ⁰	25,1 ₀ ⁰
Spożywcza	6.704	19,1 ₀ ⁰	17,5 ₀ ⁰	17,2 ₀ ⁰
Włókiennicza	5.580	15,8 ₀ ⁰	16,2 ₀ ⁰	16,3 ₀ ⁰
Drzewna	5.079	14,4 ₀ ⁰	14,5 ₀ ⁰	14,8 ₀ ⁰
Metalowa	5.052	14,3 ₀ ⁰	14,6 ₀ ⁰	14,4 ₀ ⁰
Budowlana	3.189	9, ₀ ⁰	9,0 ₀ ⁰	8,9 ₀ ⁰
Usług osobistych.	1.251	3,5 ₀ ⁰	3,6 ₀ ⁰	3,3 ₀ ⁰

Cyfry zawarte w tej tabelce wskazują, że począwszy od 1932 r. stosunek procentowy grupy skórzanej i włókienniczej stale się zmniejsza, co potwierdza okoliczność wskazana w omówieniu tych grup, że część zarejestrowanych warsztatów przeszła na warsztaty chałupnicze, to samo, może tylko w słabszym stopniu, można stwierdzić w grupie drzewnej.

Najliczniejszym zawodem w grupie budowlanej jest mularstwo — 2.022 warsztatów, w drzewnej stolarstwo — 2.339 warsztatów, w włókienniczej — krawiectwo — 4.779 warsztatów, w metalowej kowalstwo — 3.283 warsztatów, w spożywczej rzeźnictwo — 3,645 warsztatów, w skórzanej szewstwo — 6.708 warsztatów, w usług osobistych fryzjerstwo — 1.100 warsztatów.

Naogół we wszystkich powiatach najliczniejszym zawodem jest szewctwo za wyjątkiem powiatu Kutnowskiego i Płońskiego gdzie najsilniej reprezentowanym jest krawiectwo oraz powiatu Lipnowskiego mającego największą liczbę warsztatów kowal-
skich i powiatu Sochaczewskiego mającego największą liczbę warsztatów rzeźnickich,

Omawiając liczbę nielegalnych warsztatów stwierdzić należy, że najwyższą liczbę uchwyconych nielegalnych warsztatów wykazuje powiat Warszawski (1.521). Nie jest to bynajmniej objawem niepokojącym, gdyż na liczbę tę złożyły się w dużej części warsztaty, właściciele których posiadają prawa nabyte tak, że ich zalegalizowanie nie przedstawia specjalnych trudności.

Tablice 3a i 3b ilustrują ilość warsztatów zarejestrowanych oraz nielegalnych na terenie woj. Warszawskiego z podziałem na chrześcijańskie i żydowskie.

Z tablic tych wynika, że na ogólną liczbę 35.289 zarejestrowanych warsztatów rzemieślniczych jest 21.570 warsztatów chrześcijańskich, czyli 61,1%, a warsztatów żydowskich 38,9%, w roku zaś 1933 warsztatów chrześcijańskich było 60,2%, a żydowskich 39,8%. Z obliczeń tych widać, że przyrost warsztatów zarejestrowanych chrześcijańskich wynosi 0,9%, a żydowskich spadek o 0,9%.

W liczbach szczegółowych przyrost zarejestrowanych warsztatów chrześcijańskich wyraża się cyfrą 1,028, warsztatów żydowskich — 137.

Pozatem z tablic tych wynika, że na ogólną liczbę chrześcijańskich zarejestrowanych warsztatów (21,570) uchwycono 3,905 nielegalnych warsztatów co równa się 13,4%, a na ogólną liczbę zarejestrowanych warsztatów żydowskich (13,719) uchwycono 2,618 czyli 19,2%. Ujawnienie tak znacznie zwiększonego odsetka nielegalnych warsztatów żydowskich, umożliwiające zostało wobec silnie zaznaczonego w roku sprawozdawczym ruchu wśród rzemieślników żydów w kierunku zalegalizowania swoich warsztatów, wobec tego, że każde podanie o kartę rzemieślniczą zostaje przesłane do Izby, można było na tej podstawie uchwycić liczbę warsztatów prowadzonych bez kart rzemieślniczych.

Najliczniej reprezentowanym zawodem wśród warsztatów chrześcijańskich jest mularstwo liczące ogółem 2,022 zarejestro-

wanych warsztatów z czego tylko 43 jest warsztatów żydowskich. Natomiast krawiectwo w przeważającej części jest uprawiane przez żydów, gdyż na ogólną liczbę 4,779 zarejestrowanych warsztatów — 3,975 jest warsztatów żydowskich. Ten sam stosunek zachowany jest w warsztatach nielegalnych.

W poszczególnych grupach zawodowych stosunek procentowy zarejestrowanych warsztatów, przedstawia poniższa tabela.

Grupa Drzewna	— 85,7%
„ Budowlana	— 83,6%
„ Metalowa	— 77,1%
„ Spożywcza	— 66 5/10%
„ Skórzana	— 54,4%
„ Usług Osobistych	— 53,3%
„ Włókiennicza	— 16,5%

Jak z tabeli tej widać najniższy odsetek warsztatów chrześcijańskich jest w grupie włókienniczej, najwyższy w drzewnej.

Liczbę samoistnych rzemieślników prowadzących legalne warsztaty rzemieślnicze wykazują tablice 4a i 4b uwzględniając podział tych rzemieślników na mistrzów i niemistrzów, mężczyzn i kobiety z uwzględnieniem ilości tychże w poszczególnych powiatach i zawodach.

Przechodząc do omówienia tych tablic, należy wyjaśnić przyczynę dla jakiej liczba zarejestrowanych warsztatów (35,289) jest większa od liczby samoistnych rzemieślników, która na terenie woj. Warszawskiego została ustalona na 34,559 osób, czyli jest mniejsza o 690.

Na zmniejszenie tej liczby wpłynęło odliczenie wszystkich warsztatów, których właściciele prowadzą dwa lub 3 warsztaty chociaż pokrewnych zawodów, ale stosowanie do przepisów art. 142 prawa przemysłowego, stanowiące oddzielne warsztaty. Okoliczność prowadzenia dwóch warsztatów przez jednego rzemieślnika najczęściej występuje u rzemieślników rzeźników-wędliniarzy, stolarzy-cieśli, kowali i ślusarzy i t. d. To też Izba na podstawie zebranych materiałów ustaliła, który z zawodów danego rzemiosła jest jego głównym zajęciem i w ten sposób ustaliła liczbę samoistnych legalnych rzemieślników na terenie woj. Warszawskiego.

Przystępując do zanalizowania tablicy Nr. 4a i 4b w pierwszym rzędzie stwierdzamy, że na ogólną liczbę samo-

istnych rzemieślników — 34,599 jest 12,491 dyplomowanych mistrzów, czyli 36,1%, należy jednak przypuszczać, że liczba ta jest większa i w przybliżeniu liczba mistrzów wynosi przeszło 40% zarejestrowanych samoistnych rzemieślników, gdyż jeszcze nie wszyscy ci, którzy uzyskali dyplomy przez Cechy, zostali przez Izbę zarejestrowani.

Najliczniej reprezentowanym przez mistrzów dyplomowanych jest powiat Włocławski (chrześcijan — 1.261, żydów — 288) najslabiej powiat Płoński (chrześcijan — 112, żydów — 96).

Według grup zawodowych stosunek procentowy liczby mistrzów do liczby zarejestrowanych samoistnych rzemieślników poszczególnych grup, przedstawia poniższa tabela.

Grupa usług osobistych	— 55,5%
„ Metalowa	— 42,7%
„ Spożywcza	— 38,4%
„ Drzewna	— 33,6%
„ Skórzana	— 33,5%
„ Włókiennicza	— 33,5%
„ Budowlana	— 29%

Z powyższego zestawienia wynika, że grupa usług osobistych ma największy odsetek mistrzów dyplomowanych, co należy tłumaczyć koniecznością trzymania w zakładzie terminatorów, do kształcenia których niezbędną jest posiadanie dyplomu mistrzowskiego.

Natomiast bardzo przykrem zjawiskiem jest fakt, że w grupie budowlanej jest tylko 29% mistrzów dyplomowanych, t. j. najniższy odsetek wszystkich grup, aczkolwiek grupa ta jak również grupa drzewna, w skład której wchodzi ciesielstwo, winny posiadać najwyższy odsetek mistrzów ze względu na przepisy art. 145 ust. 4 prawa przemysłowego. Sam zawód mularski posiada 26,8% mistrzów dyplomowanych, zawód zaś ciesielski 25,2% mistrzów dyplomowanych, w stosunku do ogólnej liczby rzemieślników danego zawodu.

Dalej stwierdzamy, że na tut. terenie liczba mistrzów chrześcijan (9.647) w stosunku do ogólnej liczby samoistnych rzemieślników chrześcijan (20.918) wynosi 46,1%, mistrzów żydów (2.841) w stosunku do ogólnej liczby samoistnych rzemieślników żydów (13.681) wynosi 20,8%.

Stosunek procentowy liczby mistrzów chrześcijan i liczby mistrzów żydów w poszczególnych grupach zawodowych, w porównaniu z rokiem 1933, przedstawia niniejsza tabela.

Grupa Zawodowa	chrześcijan mistrzów		żydów mistrzów	
	rok 1933	rok 1934	rok 1933	rok 1934
Budowlana	93,7 ⁰ / ₀	93,6 ⁰ / ₀	6,3 ⁰ / ₀	6,4 ⁰ / ₀
Drzewna	93,1 ⁰ / ₀	93,0 ⁰ / ₀	7,0 ⁰ / ₀	6,9 ⁰ / ₀
Włókiennicza	41,3 ⁰ / ₀	41,3 ⁰ / ₀	58,7 ⁰ / ₀	58,7 ⁰ / ₀
Metalowa	86,8 ⁰ / ₀	86,8 ⁰ / ₀	13,2 ⁰ / ₀	13,2 ⁰ / ₀
Spożywcza.	82,0 ⁰ / ₀	81,2 ⁰ / ₀	19,0 ⁰ / ₀	18,8 ⁰ / ₀
Skórzana	80,6 ⁰ / ₀	80,4 ⁰ / ₀	19,4 ⁰ / ₀	19,6 ⁰ / ₀
Usług Osobistych	59,3 ⁰ / ₀	58,1 ⁰ / ₀	40,7 ⁰ / ₀	41,9 ⁰ / ₀

Z tablic tych także wynika, że najliczniej uprawianym zawodem przez kobiety jest krawiectwo, w którym chrześcijanek 264, żydówek — 338, następnym kapelusznictwo — chrześcijanek 7, żydówek 63.

Stosownie do wytycznych Ministerstwa Przemysłu i Handlu Izba winna przedstawić liczbę zatrudnionych pracowników w zarejestrowanych warsztatach rzemieślniczych woj. Warszawskiego z podziałem na mistrzów, czeladników i terminatorów.

W roku sprawozdawczym Izba napotykała na trudności w zebraniu szczegółowych materiałów i liczby tej nie jest w stanie ustalić.

Natomiast na podstawie zebranych materiałów od Cechów i Organizacji rzemieślniczych, Izba stwierdza, że na tut. terenie w warsztatach rzemieślników, mistrzowie dyplomowani wogóle, jako pracownicy nie są zatrudnieni, czeladników wyzwolonych zatrudniana jest tylko nieznaczna ilość, gdyż ci ostatni przeważnie prowadzą własne warsztaty, ogół więc pracowników rzemieślniczych to t. zw. pomocnicy. Terminatorów zaś w/g rejestru prowadzonego przez Izbę zatrudnionych jest 1,132, oczywiście jest to liczba nieściśła, co zostało omówione w dziale sprawozdania „Oświata i nauka rzemiosła“.

Na podstawie wyżej wspomnianych materiałów Izba ustaliła, że na każde sto zarejestrowanych warsztatów, przeciętnie zatrudnionych w grupie budowlanej 56, w drzewnej

52, włókienniczej 28, metalowej 37, spożywczej 45, skórzanej 20, usług osobistych 75.

Należy zaznaczyć, że pracownicy ci, w niektórych zawodach byli zatrudniani sezonowo i naogół sezony we wszystkich zawodach w roku sprawozdawczym trwały krótko.

W zakończeniu należy wspomnieć, że sprawa poddania rewizji wydanych kart rzemieślniczych, jest na tut. terenie konieczna, gdyż jak to Izba stwierdziła, zachodzą liczne wypadki t. zw. wydzierzawiania kart, uzyskiwania kart przedwcześnie w chwili kiedy wogóle nie mają zamiaru uruchomić własnego warsztatu, lecz jedynie w przewidywaniu przyszłych możliwości otwierania warsztatów.

IV.

ORGANIZACJE RZEMIEŚLNICZE.

Omawiając organizację rzemiosła woj. Warszawskiego, należy przede wszystkim zaznaczyć, że w roku sprawozdawczym jak i lat poprzednich, istniały dwie formy organizacyjne, — Cechy — oparte na Ustawie przemysłowej, oraz związki i stowarzyszenia — oparte na Ustawie o stowarzyszeniach.

Historyczny rozwój Cechów, a pośrednio i przyczyny ich obecnej sytuacji szczegółowo omówiła Izba w poprzednim swem sprawozdaniu za rok 1933.

W porównaniu z tym rokiem ilość Cechów w Województwie zmniejszyła się, jak również zmniejszyła się ilość członków w Cechach, żydowskich i mieszanych.

Rok	Licz. Cech	w t e m			Liczba członk.	w C e c h a c h		
		chrz.	żyd.	miesz.		chrz.	żyd.	miesz.
1932	389	251	100	38	9.291	5.739	2.583	961
1933	387	246	108	33	9.784	6.201	2.727	856
1934	384	248	101	35	9.926	6.367	2.722	835

Mianowicie, jak z powyższej tabeli widzimy, zmniejszyła się ilość Cechów żydowskich, które powstały w roku poprzednim i którym już w momencie powstania można było wróżyć szybki zanik działalności.

Izba miała możność stwierdzenia, że w kilku miejscowościach Cechy żydowskie (mieszane dla różnych zawodów)

powstawały przy dość czynnych Związkach Rzemieślników żydów dlatego tylko, że Organizacja Cechowa ma pewne specjalne uprawnienia, których Związek nie posiada (np. rejestrację umów o naukę, możliwość przedstawienia Izbie kandydatów na kontrolerów i t. p.).

Pozatem Cechy te żadnej innej działalności nie przejawiały.

Cechy chrześcijańskie mające nieraz kilkowiekową tradycję, czasem dotąd jeszcze resztki majątku z czasów rozkwitu, trzymają się dzielnie mimo trudności majątkowych, a głównym ich zadaniem obecnie staje się obrona gospodarczych i zawodowych interesów swych członków, oraz piecza nad młodzieżą rzemieślniczą.

To też ilość tych Cechów nie zmniejsza się, przeciwnie w ciągu roku sprawozdawczego powstały nowe Cechy chrześcijańskie: Cech Budowlany we Włochach, Krawców i Fryzjerów w Gostyninie i Zrzeszonych Rzemieślników chrześcijan w Chodczu. Pozatem, niektóre Cechy chrześcijańskie przyjmowały, jako członków żydów, zmieniając przez to swój charakter wyznaniowy.

W roku sprawozdawczym praca Cechów, zarówno starych, jak i nowopowstałych utrudniona była z jednej strony przez opieszałość członków w opłacaniu składek, co podrywało materialny stan Cechów, z drugiej zaś strony przez słabą organizację Cechów, opartą na dobrowolnem przystępowaniu członków.

Nowela do Ustawy Przemysłowej choć nie przyniosła oczekiwanego przez rzemieślników przymusu cechowego ograniczyła nawet zadania Cechu do ściśle kulturalnych, oświatowych i wzajemnej pomocy, dała jednak możliwość organizowania się dla obrony gospodarczej i zawodowej w Związkach gospodarczych.

Zapowiedziany przez nowelę obowiązek wszystkich Cechów do zrewidowania swych statutów i dostosowania ich do wymagań Ustawy Przemysłowej w brzmieniu obecnem pozwoli przeprowadzić selekcję Cechów i zlikwidować nienadające się do dalszego istnienia.

Poniżej podaje Izba tabelę istniejących obecnie Cechów wg. grup zawodowych i powiatów.

P o w i a t y	Ogółem	w t e m w g. g r u p							
		I Bud.	II Drzewn	III Włok.	IV Metal.	V Spożyw.	VI Skórzana	VII Usług os.	Cechy mieszane
Stan na 1.1.1934	387	14	49	44	57	78	78	21	46
Stan na 1.1.1935	384	14	49	41	56	79	74	21	50
Błoński	22	—	2	3	1	4	6	3	3
Ciechanowski	9	—	2	—	2	2	2	1	—
Gostyniński	15	—	2	2	2	4	3	—	2
Grójecki	14	—	2	1	3	2	4	1	1
Kutnowski	21	1	3	2	3	5	4	1	2
Lipnowski	16	1	4	1	3	2	3	1	1
Łowicki	14	—	1	2	3	3	2	1	2
Makowski	10	—	2	1	2	1	2	1	1
Miński	13	1	3	1	2	2	3	—	1
Mławski	14	1	2	2	2	4	2	—	1
Nieszawski	15	1	1	1	2	4	3	1	2
Płocki	21	1	2	2	5	4	3	2	2
Płoński	5	—	2	1	—	2	—	—	—
Przasnyski	9	—	1	1	1	3	3	—	—
Pułtowski	26	1	4	3	6	5	6	—	1
Radzymiński	15	—	—	1	—	5	4	1	4
Rawski	14	—	1	1	2	3	3	—	4
Rypiński	13	1	2	1	2	4	2	—	1
Sierpecki	24	1	5	4	2	5	5	1	1
Skierniewicki	14	—	2	2	2	3	2	1	2
Sochaczewski	10	—	—	2	2	2	3	—	1
Warszawski	30	1	4	1	2	5	4	4	12
Włocławski	40	4	5	6	7	5	5	2	6

Najmniej, 14 — jest Cechów budowlanych, są to: Cechy mularzy w Kutnie i Włocławku, 2 Cechy malarzy, wreszcie w pow. Włocławskim i Warszawskim 2 Cechy zduńskie. Poza tem jednakże rzemiosło grupy budowlanej łączy się w Cechy mieszane, najczęściej jako Cechy mularzy, malarzy i zduńów, w kilku wypadkach, jako Cechy malarzy i lakierników lub zduńów i garncarzy.

Na 21 Cechów grupy usług osobistych tylko jeden jest Cech Fotografów (pow. Błoński), pozostałe są to Cechy fryzjerów (czasem łącznie z perukarzami).

Najwięcej Cechów wykazuje grupa spożywcza — 79. Są to Cechy piekarzy i rzeźników oraz wędliniarzy (tylko 1 Cech cukierników w Włocławku).

Najczęściej wszakże Cechy rzeźnickie grupują jednocześnie i wędliniarzy, Cechy piekarzy-cukierników. Jest też kilka Cechów łączących rzeźników, wędliniarzy oraz piekarzy w jednym Cechu.

W grupie skórzanej — 74 Cechy — najwięcej jest Cechów szewckich oraz cholewkarskich, przyczem największą ilość Cechów wykazuje powiat Pułtuski — 6, gdzie w samym Pułtusku, Nasielsku i Wyszku jest ośrodek rzemiosła szewckiego.

Następnie z kolei — Cechy grupy metalowej — 56, są to Cechy zawodowe ślusarzy, kowali i blacharzy. Zegarmistrzowie, jubilerzy i złotnicy ze względu na małą ilość rzemieślników tych zawodów — grupują się w Cechach łączących razem te zawody. Poza to również jest kilka Cechów grupujących łącznie ślusarzy i kowali.

W grupie drzewnej — 49 Cechów najwięcej jest Cechów stolarzy oraz cieśli. Jednakże i te zawody tworzą Cechy mieszane z uwagi na dość pokrewne interesy.

Cechy grupy włókienniczej — 41 — są to Cechy głównie krawieckie — 21, pozatem oddzielne kapeluszników 1 — (w Włocławku) powroźników — 1 (w Włocławku). Pozostałe zawody tej grupy łączą się najczęściej z krawcami i tworzą Cechy mieszane.

Pozatem na terenie Województwa istnieją Cechy mieszane, które łączą zawody zupełnie odrębnych grup — w liczbie — 50 — z czego najwięcej, bo 12 na terenie pow. Warszawskiego, gdzie w małych miasteczkach brak dostatecznej ilości rzemieślników dla założenia Cechów zawodowych.

Tabela poniższa ilustruje podział Cechów chrześcijańskich, żydowskich i mieszanych wg. grup zawodowych.

Cechy wg. Wyznania	Ogółem	w t e m w g. g r u p							
		I. Budowl.	II. Dizewn.	III. Włókien.	IV. Metalow.	V. Spożyw	VI. Skórzana	VII. Usł. osob.	VIII. Cech m.
Stan na 1. I. 1934	387	14	49	44	57	78	78	21	46
Stan na 1. I. 1935	384	14	49	41	56	79	74	21	50
Chrześcijańskie . . .	248	11	44	9	45	50	49	10	30
Żydowskie	101	1	4	25	10	18	24	2	17
Mieszane	35	2	1	7	1	11	1	9	3

Z tabelki powyższej wynika, że najwięcej procentowo jest Cechów chrześcijańskich w grupie budowlanej, bo 11 na 14 Cechów, najmniej — w grupie włókienniczej, gdzie specjalnie dużo jest Cechów żydowskich. Przyczyną tego jest stosunkowo niewielka ilość żydów w rzemiośle budowlanem, a natomiast specjalnie duża ilość krawców, czapników i kuśnierzy żydów, 25 Cechów na 41. Również w grupie metalowej, spożywczej i skórzaney ilość Cechów chrześcijańskich znacznie przewyższa ilość Cechów żydowskich. Najwięcej Cechów mieszanych jest w grupie spożywczej (cechy piekarskie) oraz usług osobistych (cechy fryzjerskie), przyczem Cechy te pracują naogół bardzo wydajnie.

Stan materjalny Cechów w roku sprawozdawczym pogorszył się znów: z uwagi na kryzys, członkowie zalegają ze składkami, więc Cechy posiadające rezerwy z lat dawnych zjadają je, cechy zaś młode, nie posiadające majątku wykazują albo deficyty, albo znikome zasoby kasowe.

Ilustruje to tablica załączona na końcu sprawozdania. Wartość nieruchomości, które posiadają tylko Cechy Chrześcijańskie nie zmieniła się, gdyż Cechy nie oszacowują co roku swego majątku nieruchomego.

Najbiedniejsze są Cechy żydowskie, — które posiadają zł. 2.304 t. j. około 16% ogółu majątku Cechów. Najbogatsze — Cechy Chrześcijańskie posiadają zł. 79.557 co stanowi 53,3% ogółu majątku.

Ta sama tablica omawia ilość członków, zrzeszonych w Cechach: ilość członków w Cechach mieszanych żydowskich zmalała nieznacznie, natomiast w Cechach chrześcijańskich zwiększyła się. Wzrost ten zaobserwować można specjalnie w powiatach, gdzie istnieją Sekretarjaty Cechowe, — jak Błoński, Ciechanowski, Lipnowski, Miński, Płocki, Przasnyski, Skierniewicki. Członkowie Cechów Chrześcijańskich stanowią 64% ogólnej ilości zrzeszonych w Cechach, — żydowskich — 27% — i mieszanych — 8,3%.

Największą ilość zrzeszonych wykazał w roku sprawozdawczym powiat Warszawski, gdzie drobne Cechy starają się ożywić swą działalność, co im się w pewnej mierze udało.

Naturalnie w tych warunkach praca Cechów i ich działalność zarówno na polu kulturalnem, jak i obrony interesów

gospodarczych czy zawodowych staje się zupełnie uniemożliwiona. Nawet Cechy średnio sytuowane majątkowo z trudem tylko mogą podolać wymaganiom życia z tej prostej przyczyny, że sami rzemieślnicy są zbyt zajęci swą pracą zawodową i ogół zbyt mało wykształceni, by mogli dać sobie radę z pracami kancelaryjnymi, nie stać natomiast Cechy na zaangażowanie specjalnej siły.

To też wysiłki Izby z lat poprzednich zmierzające do ożywienia działalności Cechów przez stworzenie wspólnych Sekretarjatów cechowych, okazały się bardzo pożyteczne dla rzemiosła i w roku sprawozdawczym w dalszym ciągu Cechy poszczególnych powiatów organizowały takie Sekretarjaty, czy to przy oddziałach Zrzeszenia Rzemieślników im. Kilińskiego lub innych Związkach, czy wreszcie, jako kancelarja Rady Cechów — zebrania delegatów Cechów.

Obecnie na terenie Wojewódzwa na 23 powiaty funkcjonuje 20 Sekretarjatów w 17 powiatach, w tem 3 specjalnie dla Cechów żydowskich, reszta grupuje Cechy zarówno chrześcijańskie, jak i żydowskie.

Praca Sekretarjatów, prowadzonych przez ludzi z odpowiednim wykształceniem i obeznanych z pracami biurów, rachunkowością, obowiązującymi ustawami i t. p. daje stale dodatnie rezultaty we wszystkich przejawach życia rzemieślniczego.

Przedewszystkiem został nawiązany ścisły kontakt między Izbą, a rzemiosłem, co ułatwia zarówno pracę Izbie, jak i pozwala na skuteczniejsze zaspokojenie potrzeb rzemiosła i Cechów. Kierownicy Sekretarjatów nawiązali na swoim terenie kontakt z władzami administracyjnymi, podatkowymi i t. p. przez co w wielu wypadkach służyć mogą interwencją czy pomocą poszczególnym rzemieślnikom. Z terenów, gdzie pracują Sekretarjaty sygnalizują stale dobre rezultaty walki z nielegalnym rzemiosłem, stamtąd napływają do Izby umowy o naukę, sporządzone w terminie, zaopatrzone odrazu w niezbędne dokumenty i t. p., rzemieślnicy są dokładniej poinformowani o obowiązujących ich przepisach, ustawach i t. p.

Dążeniem Izby będzie w roku 1935 w pozostałych 5 powiatach utworzyć Sekretarjaty, przyczem wobec przeprowa-

dzanej obecnie reorganizacji chrześcijańskich związków rzemieślniczych i tworzenia się Związków Rzemieślników Chrześcijan, Izba projektuje przeprowadzenie również pewnej reorganizacji Sekretarjatów, mianowicie na specjalne biura przy tych Związkach.

W każdym bądź razie ta ewentualna reorganizacja nie będzie przeszkadzała w dalszej pracy Sekretarjatów, która w ciągu dwóch lat ich istnienia rozwijała się tak pomyślnie.

Poza Cechami rzemieślniczymi na terenie Województwa istnieje 106 różnych związków i stowarzyszeń rzemieślniczych, których zadanie ogranicza się do roli czysto kulturalno-oświatowej i towarzyskiej.

Istniejące 13 oddziałów Zrzeszenia Rzemieślników Chrześcijan im. Kilińskiego, jak również inne lokalne Chrześc. Związki Rzemieślnicze są w momencie pisania sprawozdania w stadium przygotowawczym do przekształcenia się na Związki Rzemieślników Chrześcijan, co zapewni rzemiosłu tuż. terenu racjonalną konsolidację.

Wreszcie w niektórych miejscowościach, jak w Żyrardowie, powstały 2 związki zawodowe — wędliniarzy i fryzjerów, prócz istniejących tam Cechów. Zadaniem ich jest wyłącznie obrona zawodowych interesów swych członków. Również istnieją Związki zawodowe majstrów szewckich im. Kilińskiego w Mińsku Maz., Serocku, Legionowie i Piasecznie.

Związki te grupują drobnych rzemieślników przeważnie chałupników i służą dla obrony interesów materialnych w stosunku do nakładców, pozatem żadnego znaczenia organizacyjnego i gospodarczego nie mają.

Związki Żydowskie w liczbie 83 są to głównie oddziały Centralnego Związku Rzemieślników Żydów przy których zgrupowane są Cechy. Związki te w wielu miejscowościach odgrywają ważną rolę w życiu organizacyjnym rzemiosła Żydowskiego.

Cechy, Związki i inne organizacje na terenie Województwa	Cechy i organizacje				Zrzeszeni członkowie			
	Ogółem	w t e m			Ogółem	w t e m		
		chrz.	żyd.	miesz.		chrz.	żyd.	miesz.
rok 1932	536	301	197	38	20392	9558	9865	969
„ 1933	480	280	167	33	16588	8242	7490	856
rok 1934	518	289	188	41	17762	8636	8289	837
Cechy branżowe	193	141	29	23	4906	3647	741	518
„ mieszane	191	107	72	12	5020	2720	1981	319
Związki i Stowarz.	107	23	84	—	7464	1897	5567	—
Związki Zawod.	7	7	—	—	372	372	—	—
Sekretarjaty Cech.	20	11	3	6	—	—	—	—

* * *

Poza organizacjami, stowarzyszeniami rzemieślniczymi, spółdzielniami kredytowymi przy Cechach, na terenie woj. Warszawskiego istnieją Towarzystwa Ubezpieczeń na wypadek chorób ukrytych u zwierząt rzeźnych. Według posiadanych przez Izbę danych na terenie Województwa istniało w roku sprawozdawczym 9 Towarzystw (pod różnemi nazwami), w tem 5 przy Cechach Rzeźników i Wędliniarzy, 4 niezależnie od Cechów.

Zadaniem Towarzystw jest ubezpieczenie trzody rzeźnej na wypadek trychiny, w Włocławku — wogóle na wypadek chorób ukrytych, jak trychiny, wągryca, gruźlica i różyca.

Towarzystwo w Ciechanowie istnieje od 1924 roku, pozostałe powstały w r. 1929 i 1931.

Zasady organizacji wszystkich Towarzystw są mniej więcej jednakowe.

Kasa Zapomogowa w Ciechanowie, grupuje rzemieślników niezależnie od Cechu obecnie 18 członków, przyczem każdy z nich wpłaca wpisowe w wysokości zł. 10.—. Od każdej ubitej sztuki wpłaca członek do Kasy zł. 1.—, obecnie nie wpłaca nic wobec zebrania kapitału zł. 5.000.— z którego wypłaca się ewentualne odszkodowania.

Kasa Asekuracyjna przy Cechu Rzeźników w Gostyninie liczy 12 członków, każdy z nich wpłaca od sztuki ubitej gr. 0,25. Roczny obrót Kasy wynosi około zł. 600.—.

Kasa Asekuracyjna przy Cechu Rzeźników i Wędliniarzy w Kutnie liczy 24 członków, z których każdy wpłaca od sztuki ubitej gr. 50.

Kasa Trychinowa przy Cechu w Płońsku liczy 15 członków. Każdy z nich przy wpisie wpłacił kwotę równą wartości średniego świniaka. Z powstałego w ten sposób kapitału wypłaca się obecnie odszkodowania.

Kasa Trychinowa przy Cechu w Wyszku liczy 18 członków, z których każdy wpłacił jako wpisowe zł. 5.— i od każdej ubitej sztuki wpłaca gr. 50.

Cechowe Towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych trzody rzeźnej w Włocławku liczy obecnie 50 członków. Według Statutu każdy członek winien wpłacić tytułem wpisowego zł. 100.—. Od każdej ubitej sztuki wpłaca się zł. 1.—. W obecnej chwili kapitał zapasowy Cechowego Towarzystwa wynosi ponad zł. 4.000.—. Towarzystwo to jest najbardziej ze wszystkich Towarzystw zamożne.

Pozostałe 3 Towarzystwa — w Radzyminie, Sochaczewie i Otwocku, istniejące niezależnie od Cechów, nie przejawiają żywszej działalności, nie nadesłały też one Izbie żadnych sprawozdań ani danych.

W dalszym ciągu Izba podaje krótkie zestawienie obrazujące ilość wypadków chorobowych i kwoty wypłaconych odszkodowań przez Kasy.

L. p.	Nazwa Towarzystwa	Miejscowość	Rok 1933		Rok 1934	
			Ilość wyp.	Kwota odszkod. zł.	Ilość wyp.	Kwota odszkod. zł.
1.	Kasa Zapomogowa, przeciwko chorobom ukrytym u trzody . . .	Ciechanów	4	532	2	188
2.	Kasa Asekuracyjna przy Cechu Rzeźników	Gostynin	9	551	11	818
3.	Kasa Asekuracyjna przy Cechu Rzeźn. i Wędlin.	Kutno	15	2632.50		
4.	Kasa Trychinowa przy Cechu Rzeźn. - Wędlin.	Płońsk	7	360.25	3	155.10
5.	Kasa Trychinowa przy Cechu Rzeźn. - Wędlin.	Wyszków	2		1	
6.	Cechowe Towarzystwo Ubezpiecz. Wzajemnych Trzody Rzeźnej. . . .	Włocławek	31	4424.60	27	3765.96

Niektóre z w. w. Towarzystw, jak w Ciechanowie, Wysz-kowie, Włocławku wypłacają, jako odszkodowanie całkowitą wartość chorej sztuki wg. ceny rynkowej, niektóre, jak w Go-styninie różnicę między faktyczną ceną kupna, a kwotą zwró-coną przez sprzedawcę (hodowcę), do którego zwraca się rzemieślnik w wypadku stwierdzenia choroby.

W roku sprawozdawczym Izba czyniła starania, by po-wołać w każdej miejscowości do życia Towarzystwa Ubezpie-czeń, jako jednostki prawne, oparte na przepisach Minister-stwa Skarbu, w kompetencji, którego znajdują się instytucje ubezpieczeniowe, gdyż jej zdaniem tylko w tej formie istnie-jące Stowarzyszenia odpowiadać będą swemu zadaniu.

OŚWIATA RZEMIEŚLNICZA I NAUKA RZEMIOSŁA.

W roku sprawozdawczym na terenie działalności Izby istniały jak i w latach ubiegłych 2 typy szkolnictwa rzemieślniczego, mianowicie:

- 1) szkoły dokształcające zawodowe
- 2) szkoły zawodowe.

Pozatem istnieją prywatne kursy zawodowe o niejednorodnych programach.

Stan ilościowy szkolnictwa dokształcająco-zawodowego nie uległ zmianie; w okresie sprawozdawczym czynnych było 38 szkół dokształcających, w tem męskich 20, żeńskich 1, koedukacyjnych 17.

Wg. zebranych w roku sprawozdawczym przez Izbę materiałów, budżety szkół dokształcających-zawodowych wahają się w granicach (w przybliżeniu) od zł. 1.500.— do zł. 7.000.— przyczem jedynie szkoła dokształcająca w Włocławku ma budżet w wysokości zł. 23.680.—. Wysoki budżet szkoły w Włocławku, tłumaczy się dużą ilością uczni i klas. Władze szkolne subwencjonują szkoły w wysokości $\frac{1}{3}$ wydatków personalnych, pozostałe $\frac{2}{3}$ wydatków personalnych i całość wydatków rzeczowych związanych z utrzymaniem szkół, ponoszą koncesjonariusze. Na terenie woj. Warszawskiego koncesjonariuszem szkoły jest z reguły Zarząd Miejski, który nie wywiązuje się należycie ze swych obowiązków co do utrzymania szkoły. W wielu wypadkach personel szkół dokształcających otrzymuje uposażenie z kilkumiesięcznym opóźnieniem. Na pokrycie wydatków rzeczowych (b. drobne sumy) nie ma przeważnie pokrycia w budżecie miejskim.

W budżecie Zarządu Miejskiego w Wyszku nie uwzględniono koniecznych kwot do prowadzenia istniejącej tam szkoły, która wobec tego nie mogła rozpocząć w roku sprawozdawczym nauki. Szkoła w Zakroczymiu była nieczynna, gdyż nauczycielstwo uzależniało swą pracę od wyrównania zaległości, które wynosiły za 10 miesięcy 2.585 zł. (stan we wrześniu 1934 r.), przy całorocznym budżecie szkoły zł. 2.830.—.

Najmniejszy budżet ma szkoła doksztalcząca zawodowa w Płońsku zł. 1.532.—. Bliższych danych o ilości grup niema. Następnie Przedecz — zł. 1.750.— posiada 1 klasę — 2 grupy, 36 uczni. Warka — zł. 1.834.— 3 klasy — 2 grupy, 64 uczniów. We wszystkich tych budżetach około 90% preliminowanych kwot przeznaczona jest na wydatki personalne, reszta na drobne wydatki rzeczowe.

Poza szkołą doksztalcząca w Włocławku, która prowadzi 11 klas i przy nauczaniu uwzględnia podział uczniów na grupy zawodowe, największe budżety posiadają szkoły: w Mławie zł. 7.440.— 4 klasy, 92 uczniów; w Kutnie zł. 6.200.— 3 klasy 193 uczniów; w Mińsku Maz. zł. 6.721.— brak danych; w Grodzisku Maz. zł. 5.824.— 3 klasy, 121 uczniów i w Lipnie zł. 6.472.— 3 klasy, 108 uczniów. Jednakże przy większym budżecie szkoły i zaległości z tytułu wynagrodzenia personelowi są większe, mianowicie: w Mławie zł. 5.789.—, w Mińsku Maz. zł. 4.275.—, w Kutnie zł. 3.603.— i t.d. przy czym w wielu wypadkach są to zaległości z poprzednich lat budżetowych.

Na ogólną liczbę 38 czynnych szkół doksztalczających zawodowych, tylko 5 Zarządów Miejskich: Gostynin, Piaseczno, Raciąż, Warka i Żychlin wypłacają regularnie kwoty niezbędne na utrzymanie szkół.

Powyżej przytoczone cyfry ilustrują wyraźnie ciężki stan szkół doksztalczających - zawodowych, które nie mogą opłacić personelu, nie mówiąc już o założeniu jakiejś biblioteczki wydawnictw zawodowych, nabycie niezbędnych pomocy szkolnych, podręczników, map. i t. d.

To wszystko nie może wpłynąć dodatnio na pracę w szkole, tembardziej, że sama dotychczasowa struktura szkolnictwa doksztalczającego-zawodowego pozostawia wiele do życzenia.

W latach poprzednich niejednokrotnie podkreślały Izby fakt, że nauczanie w godzinach wieczorowych, gdy terminator

po całodzienniej ciężkiej nieraz pracy w warsztacie, przychodzi zmęczony i senny, nie może dać korzystnych rezultatów. Niektóre rzemiosła, jak na przykład piekarstwo, dla których najważniejszymi godzinami pracy w warsztatach są właśnie godziny wieczorowe niechętnie bardzo posyłają terminatorów w tych godzinach do szkoły, a nawet ostatnio dość ostro postawiły tę kwestję, postanawiając wogóle zaprzestać przyjmowania w tych warunkach terminatorów.

Szkoły dokształcające zawodowe dotychczas są przeważnie w miastach powiatowych i tylko w nielicznych wypadkach w miasteczkach mniejszych. Do miast tych napływa do warsztatów rzemieślniczych element wiejski z ukończonemi lub nie całkowicie ukończonemi wiejskimi szkołami powszechnymi typu niższego. W miastach zaś wymaga się od terminatora, by ukończył 7-mio klasową szkołę powszechną.

W rezultacie, wobec tego, że do szkoły dokształcającej obowiązani są chodzić wszyscy terminatorzy, na jednym i tym samym kursie znajdują się uczniowie o rozmaitym poziomie wiedzy, jak to wykazuje poniższa tabelka.

Ogólna ilość przyjętych uczniów w r. 1934/35.	w tem z wykształceniem szkoły powszechniej						Powyżej szk. pow.
	kl. 2	kl. 3	kl. 4	kl. 5	kl. 6	kl. 7	
1.818	4	79	459	497	330	440	9

Stwarza to ogromne trudności przy należytem przepracowaniu programów, zmusza personel do dłuższego zatrzymywania się przy pogłębianiu wiadomości z zakresu ogólnego, ze szkoda dla wiadomości zawodowych. Zresztą z uwagi na to, że na jednym i tym samym kursie są uczniowie rozmaitych często, zupełnie niespokrewnionych zawodów, a nawet zawodów nierzemieślniczych, nauczanie rzeczy związanych z zawodem jest prawie niemożliwe, tembardziej, że nauczycielami szkół dokształcających, jak wykazuje poniższa tablica w większości wypadków są nauczyciele szkół powszechnych, nie przygotowani do nauczania przedmiotów zawodowych.

Nauczyciele wykładający w szkole dokształcającej	Wykładowcy przedm. zawod.	w t e m n a u c z y c i e l e									inne osoby		
		szkół powszechnych			szkół zawodowych			szkół innych			Zawodowcy; lek. instruk.		
		z w y k s z t a ł c e n i e m											
		niż.	śred.	wyż.	niż.	śred.	wyż.	niż.	śred.	wyż.	niż.	śred.	wyż.
241	78	—	47	1	—	1	10	—	1	2	1	9	6

Stosunek ilości młodzieży rzemieślniczej, uczęszczającej do szkół dokształcających do młodzieży nierzemieślniczej ilustruje tabelka poniższa:

	Ogólna liczba uczęszczających do szkół dokszt. zawod.	w t e m		
		kształcących się i pracuj. w rzem.	w przemyśle i handl.	niezatrudnionych
rok szkolny 1933/34	3.527	2 139	229	1.159
" " 1934/35 (stan na 1.X.1934 r.)	3.979	2.171	370	1.438

Chociaż więc jak wykazują cyfry powyższe, młodzież rzemieślnicza przewyższa ilościowo młodzież innych zawodów, to jednakże łączenie ich w jedne grupy uniemożliwia pogłębienie wiadomości zawodowych ucznia i prowadzenie wykładów równoległe z nauką warsztatową.

To wszystko sprawia, że szkolnictwo dokształcająco-zawodowe w bardzo minimalnej tylko części spełnia swe ustawowe zadanie — dopełnienie wiadomości zawodowych, otrzymywanych przez terminatora w warsztatach rzemieślniczych.

Dlatego też zrozumiałą się staje niechęć nie tylko mistrzów-pracodawców, ale i samych uczniów do szkoły dokształcającej, uczęszczanie do której w wielu wypadkach uważane jest za stratę czasu, jeszcze jeden ciężący na rzemiośle przymus.

Izba Rzemieślnicza walczy z ociąganiem się mistrzów-pracodawców w sposób dość radykalny — mianowicie przy reje-

strowaniu umów o naukę rzemiosła wstrzymuje rejestrację aż do chwili otrzymania zaświadczenia, stwierdzającego, że uczeń uczęszcza do szkoły dokształcającej.

Potwierdza to jednakże charakter uciążliwego przymusu, za jaki dotychczasowa szkoła dokształcająca jest uważana.

Pragnąc, by szkolnictwo zawodowo-dokształcające mogło rzeczywiście spełnić swe zadanie z prawdziwą korzyścią dla młodzieży rzemieślniczej — winno się dążyć do gruntownej reorganizacji szkolnictwa dokształcającego w kilku kierunkach.

Przedewszystkiem, jeśli chodzi o stan materialny szkół, władze szkolne winny podwyższyć udzielane szkołom subwencję z 30% do 50% ich budżetu personalnego, gdyż Zarządy Miejskie nie są i wobec ich ogólnego zadłużenia nie będą przez kilka lat w stanie regularnie zasilać funduszami szkoły dokształcające zawodowe.

Pozatem należałoby w miarę możliwości urzeczywistniać dezideraty rzemiosła i zamiast wieczorowego nauczania wszystkich rodzajów rzemiosła razem, stworzyć specjalne klasy, odpowiadające życiowym potrzebom rzemiosła, mianowicie: zawody grupy skórzaney, włókienniczej, metalowej, drzewnej i usług osobistych, a nawet i spożywczych chętnie zwolnią terminatora z warsztatu na cały 1 do 2 dni w tygodniu w godzinach od 8-ej do 14-ej. Nauka prowadzona w godzinach rannych, uznanych za najbardziej produkcyjne, niewątpliwie da więcej korzyści terminatorowi, niż wieczorowe godziny po pracy warsztatowej.

Zawody grupy budowlanej, z natury swej nie mające stałego miejsca pracy, już od paru lat wysuwają konieczność utworzenia specjalnych szkół sezonowych w okresie zimowego „martwego sezonu”, gdyż już od bardzo wczesnej wiosny do późnej jesieni terminator budowlany mularz czy cieśla wędruje z majstrem na budowę poza granice swego stałego zamieszkania i z konieczności opuszcza całe okresy nauki w obecnej szkole dokształcającej.

Gdyby pozatem warunki materialne pozwoliły na utworzenie specjalnych oddziałów, grupujących terminatorów pokrewnych zawodów, w ten sposób zreformowana szkoła dokształcająca stałaby się rzeczywistym przyczynkiem do krzewienia oświaty zawodowej wśród młodzieży warsztatowej.

Ostatnio wreszcie sfery rzemieślnicze wysunęły nową koncepcję dokształcania młodzieży rzemieślniczej. Według obowiązujących ustaw, a zresztą i ze względów zupełnie życiowych, na naukę rzemiosła przyjmuje się młodzież dopiero po ukończeniu lat 15. Tymczasem szkoły powszechne kończy młodzież już w 14 roku życia. W ten sposób przez cały rok, czy dwa, młodzież po ukończeniu szkoły powszechnej nie mając żadnego zajęcia spędza czas beczynnie, a gdy przyjdzie potem do warsztatu i szkoły dokształcającej, jest trudna do prowadzenia.

Otóż sfery rzemieślnicze wysuwają projekt utworzenia specjalnych szkół dokształcających dziennych, któreby przyjmowały na naukę młodzież w okresie przejściowym po ukończeniu szkoły powszechnej, szkoła taka w programie swym mogłaby szczegółowo uwzględnić dokształcenie teoretyczne młodzieży, tak by po rozpoczęciu nauki rzemiosła terminator mógł tylko na parę godzin uczęszczać do szkoły dokształcającej specjalnie dla dokształcenia zawodowego prowadzonego równoległe z nauką praktyczną w warsztacie.

W końcu sprawozdania umieszczone są 2 tablice ilustrujące stan szkolnictwa dokształcającego na terenie Woj. Warszawskiego. Tablica Nr. 7 omawia liczbę uczniów rzemieślniczych w poszczególnych szkołach. Na ogólną ilość 2171 uczniów najwięcej młodzieży rzemieślniczej uczęszcza do szkół w Włocławku — 227 (10,4%) i Kutnie — 125, najmniej — w szkole w Brześciu Kuj. i Przasnyszu — po 22.

Jest to wyrazem nie tylko ilości młodzieży rzemieślniczej na danym terenie, lecz także ustosunkowania się samego rzemiosła do sprawy dokształcania młodzieży.

Liczba uczniów w klasie I (756) znacznie wzrosła w porównaniu do liczby uczniów w roku szkolnym 1933/34 (609), co w pewnej mierze można przypisać większemu uświadomieniu mistrzów pracodawców.

Tablica Nr. 8 ilustruje stan młodzieży rzemieślniczej w szkołach dokształcających według zawodów. Najwięcej uczęszcza uczniów grupy spożywczej — 459 — 21,1% co odpowiada największej ilości terminatorów w tych zawodach. Najmniej 71 — 3,2% grupy budowlanej, gdzie wogóle bardzo mało przyjmuje się uczniów do terminu.

Przy układaniu tych tablic Izba posługiwała się materiałem będącym w posiadaniu Kuratorjum Okręgu Szkolnego Warszawskiego. Materiały te nie uwzględniają podziału na zawody absolwentów szkół, dlatego też nie można było danych tych umieścić w tablicy.

Drugi typ szkół, są to szkoły zawodowe, na terenie naszego Województwa jest tylko 4.

- 1) Szkoła Przemysłowo-Rzemieślnicza w Włocławku (ślusarstwo i elektromonterstwo)
- 2) Szkoła Rzemiosł im. Piłsudskiego w Aleksandrowie Kuj. (stolarstwo i krawiectwo)
- 3) Szkoła Rzemieślniczo-Przemysłowa Stow. Mechaników Polskich z Ameryki w Pruszkowie pow. Warszawski (ślusarstwo-mechaniczne)
- 4) Szkoła Zawodowa Żńska Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet w Kutnie (krawiectwo i bielizniarstwo)

Po ukończeniu tych szkół uczniowie ich otrzymują świadectwa ukończenia, uprawniające ich do używania tytułu czeladnika.

Według danych uzyskanych z Kuratorjum w r. szk. 1934/35 na ogólną liczbę, przyjętych uczniów do szkół zawodowych 253 ze świadectwami szkół powszechnych jest 233, i szkół średnich ogólnych — 12.

Załączona tabelka ilustruje stan liczbowy uczniów tych czterech szkół zawodowych.

Podana w tabelce grupa absolwentów szkół rzemieślniczych jednak mało ciąży do warsztatów rzemieślniczych, gdyż z reguły po ukończeniu szkoły stara się przedewszystkiem dostać się do warsztatów fabrycznych, kolejowych i t. p., a tylko w nielicznych wypadkach pozostaje w warsztacie rzemieślniczym.

Szkoła zawodowa znaczną część programu swego poświęca na uzupełnienie i pogłębienie wiadomości zawodowych i teoretycznych swych uczniów przy pracy zaś warsztatowej stwarza warunki pracy specjalne, jakich większość warsztatów rzemieślniczych nawet lepiej zaopatrzonych nie posiada.

Szkoły Rzemieślnicze Zawodowe.

Nazwa i miejscowość	Rok szk. 1933/34		Rok szkolny 1934/35										
	Liczba uczniów uczęsz. do szkoły	Liczba absol- wentów	Liczba uczniów uczęsz. do szkoły	z tej liczby uczniowie									
				z miast	ze wsi	w tem miejscowi	zamiejscowi			z językiem ojczyst.		wyznania	
							zamieszkali		dojeżdżaj.	pols.	innym	chrz.	innym
							w inter- nacie	prywat.					
Szkoła Rzemiosł. im. Piłsudskiego w Alek- sandrowie	60	16	73	60	13	16	47	—	10	71	2	73	—
Szkoła Zawodowa Żeń- ska ZPOK. w Kutnie	52	22	60	50	10	47	—	9	4	57	3	58	2
Szkoła Rzem. Przemysł. Stow. Mech. Pol. z Ameryki w Pruszkow- wie	92	36	128	110	18	46	1	3	78	128	—	128	—
Szkoła Rzemieśl. Przem w Włocławku . . .	95	16	167	130	37	73	15	15	64	145	22	145	22

Nazwa szkoły i miejscowość	Liczba godzin tygodniowo			w t e m												
				Przedmioty ogólnokształ.				przedmioty zawodowe				praca warsztatowa				
	ogó- łem	w klasie			ogó- łem	w klasie			ogó- łem	w klasie			ogó- łem	w klasie		
		I	II	III		I	II	III		I	II	III		I	II	III
Szkoła Rzem. im. Piłsudsk. w Aleksandrowie . . .	142	48	47	47	26	12	7	7	27	9	9	9	92	28	32	32
Szkoła Zawod. żeń. ZPOK. w Kutnie	120	38	41	41	36	13	12	11	84	25	29	30	—	—	—	—
Szkoła Rzem. Przem. Stow. Mech. Polskich Prusz- ków	138	46	46	46	27	15	8	4	111	31	38	42	—	—	—	—
Szkoła Rzem. Przemysłowa w Włocławku	129	47	43	39	26	14	7	5	31	9	12	10	72	24	24	24

Poniższa tabelka ilustruje podział godzin wykładowych, w szkołach zawodowych:

O stopniu zamożności młodzieży uczęszczającej do szkół świadczą liczby poniższe: 428 uczniów 4 szkół zawodowych, 101 zostało częściowo zwolnionych z należnych opłat w II półroczu r. 1933/34 i 9 uczęszcza bezpłatnie (tylko w Szkole Zawodowej ZPOK w Kutnie).

Sfery rzemieślnicze doskonale zdają sobie sprawę, że wobec możliwości stosowania pewnych nowoczesnych wynalazków, udogodnień i t. p. niedostępnych zwykłym warsztatom, wobec wysokiego poziomu wykładanych przedmiotów praktycznych i teoretycznych, zwiększenie ilości szkół zawodowych jest pożądane. Tym sposobem można będzie dążyć do podniesienia poziomu wiedzy ogółu rzemiosła pod warunkiem oczywiście, że szkoła tak przygotowuje swych absolwentów, że zasila oni warsztaty rzemieślnicze.

Dlatego też opracowując materiał na posiedzenie Państwowej Rady Oświecenia Publicznego, poświęcone sprawom szkolnictwa zawodowego, Izba Rzemieślnicza zgodnie z dezyderatami poszczególnych ośrodków rzemieślniczych, wysunęła konieczność uruchomienia na terenie Województwa kilku nowych szkół zawodowych typu zasadniczego (przewidzianych rozporządzeniem Min. W. R. i O. P. z dnia 21. XII. 1933 r.), a mianowicie: 4 niższe szkoły mechaniczne, 3 niższe szkoły odzieżowe, 2 niższe szkoły drzewne, 1 niższą szkołę galanterijną (z działem zdobnictwa ludowego w Łowiczu) oraz 3 gimnazja zawodowe: w Płocku — odzieżowe, w Łowiczu — tkactwa artystycznego i w Włocławku, gdzie dałoby się przekształcić na gimnazjum istniejącą szkołę Rzemieślniczo-Przemysłową.

Z powyższego i na zasadzie otrzymanych z terenu Województwa materiałów należy sądzić, że w społeczeństwie naszym dokonuje się pewien przewrót myślowy, korzystany dla wszelkich zawodów ręcznych, technicznych w przeciwstawieniu do faworyzowania dotychczas zawodów „umysłowych”. Może jest to skutkiem podkreślanej u nas ostatnio nadprodukcji inteligencji i co gorsze półinteligencji, w każdym bądź razie należy przypuszczać, że pokolenie dorastające obecnie obficie zasili szkoły zawodowe, niż szkoły ogólno-kształcące.

W roku sprawozdawczym, ściślej na początku roku szkolnego 1934-35, istniało na terenie Izby 8 kursów zawodowych, z tego jeden kurs, mianowicie kroju i szycia w Mławie był

nieczynny. Wszystkie te kursy są kursami prywatnymi, poziom ich i programy są niejednolite.

Z pośród 8-miu, — 5 są to kursy kroju i szycia, 2 kursy rękodzielnicze żeńskie i 1 kurs dokształcania zawodowego dla rzemieślników żydów.

Izba zdołała uzyskać z Kuratorjum materiały dotyczące tylko 4 kursów, które podaje na obok załączonej tabeli.

Kursy te z założenia swego są kursami dokształcającymi i mają prawo wydawania świadectw o przesłuchaniu kursów. Absolwenci tych kursów, nieświadomieni o znaczeniu tychże, sądzą, że uzyskanie świadectwa ukończenia kilkomiesięcznego kursu daje im pewne uprawnienie zawodowe.

Niejednokrotnie zdarzyło się, że po ukończeniu kursu (głównie chodzi tu o kursy kroju i szycia) młodzież stara się na podstawie otrzymanego świadectwa uzyskać uprawnienia t. j. kartę rzemieślniczą czy dyplom mistrzowski. Częstszymi wypadkami są, że dziewczyny wiejskie po ukończeniu półrocznego czy rocznego kursu kroju, wracają na wieś i tam otwierają pracownie krawieckie nielegalnie.

W ten sposób kursy zawodowe przynoszą rzemiosłu raczej szkodę niż jakiegokolwiek korzyści.

Za jedynie racjonalne należy uważać, zdaniem Izby kursy zawodowe dla mistrzów i czeladników, których zadaniem byłoby pogłębienie i rozszerzenie wiadomości teoretycznych i praktycznych zdobytych już przez rzemieślników.

Niestety jednak na terenie woj. Warszawskiego z przyczyn od Izby niezależnych, kursów takich dotychczas nie można było uruchomić.

W braku więc większej ilości odpowiednich szkół zawodowych i kursów, młodzież napływająca do rzemiosła odbywa naukę w warsztatach rzemieślniczych. Ma to zarówno swe strony dodatnie, jak i ujemne.

Mianowicie ucząc się w warsztacie, terminator styka się blisko ze swymi przyszłymi odbiorcami, uczy się poznawać ich wymagania, gusty, potrzeby chwili. Pozatem terminator bierze mniej lub więcej czynny udział w kłopotach właściciela warsztatu, zaznajamia się w praktyce z wykonaniem ustaw, obo-

T a b l i c a K u r s ó w .

Nazwa Kursu i Miejscowość	Absolwenci w roku 1933/34	słuchacze w roku 1934/35	z t e j l i c z b y s ł u c h a c z e											Liczba godzin nauki tygodniowo				
			z miasta	ze wsi	miejscowi	zamiejscowi			z język. ojczyst.		wyznania		w II półr. r. 1933/34			Ogółem	przedm.	
						zamieszka- ni	w in- ter-	dojeżdżaj-	polskim	innym	chrz.	inn.	zwol- cząc	z opłat.	bez opłat		Ogól. kształt.	zawod.
Prywat. Żeńskie Kursy Krawc. i Bieliz. T-wa „Caritas“ Grójec	—	13	9	4	8	2	—	3	13	—	13	—	9	—	42	5	37	
Kursy Kroju i szycia Sochaczew	6	8	2	6	2	—	—	6	8	—	8	—	2	—	48	—	48	
Stow. „Współ. Praca“ Włocławek	18	24	16	8	16	—	—	8	24	—	24	—	2	2	28	—	28	
Żeńskie Kursy Kroju i szycia T-wa Szerz. Pracy zawod. i rol- nej wśród żyd. Wło- cławek	27	50	50	—	48	—	2	—	—	50	—	50	36	7	36	—	36	

wiązującymi przepisami np. w sprawach podatkowych i t. p. W ten sposób, gdy po 3-letniej nauce rzemiosła zostaje czeladnikiem, przy mniejszych niż uczeń szkół zawodowych, zasobach wiedzy teoretycznej, jest jednakże bardziej od niego przygotowany do życia praktycznego i łatwiej może dać sobie potem radę w życiu.

Jednakże nauka w warsztacie ma i swoje cechy ujemne, mianowicie z tego powodu, że nie wszyscy rzemieślnicy są na takim poziomie, by mogli być zarówno dobrymi wychowawcami i nauczycielami.

Brak świetlic dla młodzieży rzemieślniczej, patronatów, czy burs daje się dotkliwie odczuć.

Naturalnie, nie można nie podkreślić faktu, że wśród mas rzemieślniczych wielu jest mistrzów, którzy nie tylko starają się nauczyć terminatora swego rzemiosła, ale z prawdziwym poświęceniem pracują nad wyrobieniem jego charakteru traktując go narówni z własnymi dziećmi.

Przesilenie gospodarcze, które dotknęło bardzo i rzemiosło, do pewnego stopnia zmniejszyło napływ kandydatów, szczególnie do niektórych, mniej gospodarczo odpornych zawodów. Z drugiej jednak strony coraz to wzrastające bezrobocie w fabrykach, zmniejszanie personelu w mniejszych przedsiębiorstwach handlowych i t. p., pociąga do rzemiosła chętnych, którzy mają przed sobą perspektywę, po kilkuletniej nauce i praktyce czeladniczej, usamodzielnienia się i uniezależnienia od groźby redukcji, wahań konjunktury w przemyśle, czy handlu. W ten sposób, jak sądzić należy z posiadanych przez Izbę danych, w roku sprawozdawczym zawarto więcej umów o naukę w rzemiośle.

Poniżej umieszczona tabela zarejestrowanych umów według zawodów i powiatów, ilustruje jakie zawody najczęściej pociągają współczesną młodzież.

P O W I A T Y	Ogółem	w t e m w e d ł u g g r u p						
		I Budowl.	II. Drzewn.	III. Włókien	IV. Metalow.	V. Spożyw.	VI. Skórzan.	VII. Usł. os.
Ogółem w r. 1933	578	5	68	53	102	234	45	71
Ogółem w r. 1934	622	3	64	67	121	241	60	66
Błoński	41	—	7	5	3	19	—	7
Ciechanowski	24	—	3	—	7	11	3	—
Gostyniński	30	1	4	4	1	10	8	2
Grójecki	12	—	—	—	—	10	—	2
Kutnowski	49	—	4	1	4	31	6	3
Lipnowski	33	—	4	3	8	15	1	2
Łowicki	4	—	—	1	1	—	—	2
Makowski	18	—	4	—	2	10	1	1
Miński	10	—	—	—	1	9	—	—
Mławski	13	—	—	4	3	6	—	—
Nieszawski	32	—	2	4	5	12	4	5
Płocki	20	—	1	3	1	12	—	3
Płoński	9	—	—	3	1	3	2	—
Przasnyski	7	—	—	2	3	2	—	—
Pułtowski	27	—	3	—	10	7	4	3
Radzyński	15	—	—	3	1	8	1	2
Rawski	29	—	2	2	4	8	4	9
Rypiński	36	—	4	—	24	3	4	1
Sierpecki	70	1	5	23	9	15	12	5
Skierniewicki	3	—	1	1	—	—	—	1
Sochaczewski	4	—	—	—	2	1	1	—
Warszawski	17	—	2	—	4	6	1	4
Włocławski	119	1	18	8	27	43	8	14

Na 622 zarejestrowane umowy w ciągu roku, najwięcej bo 241 przypada na rzemiosła grupy spożywczej, gdzie do piekarstwa i rzeźnictwa zawsze notowano największy napływ uczniów, następnie grupa metalowa — 121, w czem najwięcej kowalstwo i ślusarstwo — skutkiem zwrócenia specjalnej uwagi na uczniów kowali folwarcznych. Następnie idą grupy włókiennicze (krawiectwo) 67, usług osobistych (fryzjerstwo) 66, drzewna (stolarstwo) 64, skórzana (szewctwo i cholewkarstwo) 60 i budowlana 3.

W rzemiosłach budowlanych najczęściej zatrudnia się robotników zwykłych do noszenia cegieł i t. p. stąd mała ilość przyjmowanych uczniów, tembardziej, że jak już wyżej wspo-

mniano są poważne trudności w tym zawodzie z posyłaniem terminatorów do obecnego typu szkół doksztalcających.

Według powiatów — najwięcej zarejestrowano umów w powiecie Włocławskim — 119, Sierpeckim — 70, Kutnowskim — 49 i Błońskim — 41. Najmniej w Skierniewickim — 3, Łowickim — 4, Przasnyskim — 7.

Załączone tablice ilustrują ogólny stan umów zawartych i wygasłych do dnia 1.1.35 r. ogółem zawarto umów 2370, z czego najwięcej 452 — (19%) w pow. Włocławskim, 212 w pow. Błońskim, najmniej — 17 w pow. Płońskim i 13 w pow. Skierniewickim.

Wg. zawodów — najwięcej, bo około 25% w grupie spożywczej 594 i metalowej — 592, najmniej — ok. 2% w grupie budowlanej — 43.

Według tych danych w dn. 31.XII.1934 r. na terenie Woj. Warszawskiego aktualnych umów o naukę jest 1132.

Porównując tę liczbę do podanej wyżej liczby uczniów rzemieślniczych w szkołach doksztalcających — 2.171 według stanu na początku roku szkolnego otrzymamy znaczną różnicę. Wynika to przede wszystkim stąd, że znaczna ilość umów wygasła w końcu roku, pozatem wielu uczniów uczęszcza do szkoły już po ukończeniu właściwego terminu, a przed przystąpieniem do egzaminu czeladniczego. Bardzo nieznaczny odsetek młodzieży zaczyna uczęszczać do szkoły jeszcze w okresie próbnym przed spisaniem umowy.

Izba podkreśla, że jest to obraz umów zarejestrowanych przez Izbę. Pozatem na całym terenie Województwa zawarto umów więcej, jednakże po przysłaniu tych umów do Izby okazało się, że albo umowy te są zawarte z pominięciem przepisów obowiązujących, albo nie nadesłano jednocześnie wymaganych dokumentów. Winę tu należy przypisać w pewnej mierze Cechom rzemieślniczym, które dokonują rejestracji i skompletowania umów przed ich przesłaniem Izbie. Takie umowy (w ilości 147) Izba odłożyła do skompletowania.

Dalej — nierzadko Izba musi po kilkakrotnie wzywać do nadesłania ustawowo niezbędnych dokumentów, szczególnie świadectwa uczęszczenia do szkoły doksztalcającej. W wielu wypadkach jak to wyżej wspomniano, mistrzowie niechętnie i tylko pod przymusem wysyłają chłopców do szkoły doksztal-

cającej i dopiero kategoryczne żądanie Izby przedstawienia odnośnego zaświadczenia o ucześnieści, zmusza ich do tego.

Nie można pominąć milczeniem faktu, że rzemieślnicy często działają na szkodę terminatorów, przyjmując ich na naukę, nie spisują z nimi formalnej umowy. Takie wypadki spotyka się najczęściej na wsi, jednakże i w miastach zdarza się, że mistrz wogóle umowy nie spisuje, lub też po spisaniu odkłada ją, nie dopełniając formalności, związanych z rejestracją umowy.

Izba Rzemieślnicza walczy z tym objawem niezrozumienia przez mistrzów swoich obowiązków i korzyści młodocianych terminatorów, zwracając się do Cechów i Organizacyj o specjalne pilnowanie spraw terminatorskich, a kontrolerzy upoważnieni przez Izbę również specjalną uwagę zwracają na sprawę właściwego załatwienia rejestracji umów.

Parę słów należy tu poświęcić także sprawie wynagrodzenia terminatorów (art. 116 ust. ostatni Ustawy Przemysłowej).

Pojęcie wynagrodzenia pracy terminatora sprzeczne jest z dotychczasową tradycją rzemiosła, które uznaje natomiast opłatę za samą naukę, obecnie wg. przepisów ustawy zabronioną.

To też rzemieślnicy często rezygnują z trzymania terminatorów, uważając, że nie mają żadnej korzyści, natomiast nierzadko straty, szczególnie w pierwszym roku nauki. Bezpłatne zaś nauczanie uważają sfery rzemieślnicze za specjalnie dla nich krzywdzące, szczególnie jeśli weźmie się pod uwagę, że we wszystkich szkołach (z wyjątkiem przymusowych-powszechnych) nauka jest płatna. To też Izba Rzemieślnicza całkowicie podzielając ten pogląd rzemiosła, zwróciła się do Związku Izb z szeregiem wniosków w tej sprawie, w związku z rozpoczętymi przez Związek pracami, mającymi na celu określenie granic wynagrodzenia terminatora.

Przedewszystkiem Izba wysunęła szłusność opłaty za naukę, jakiej mistrz rzemieślniczy udziela w swym warsztacie, przyczem nie precyzowała granic tej opłaty, pozostawiając to dobrowolnej umowie. Co do wynagrodzenia terminatora za jego pracę, rzemiosło kategorycznie wypowiada się przeciw wynagradzaniu w pierwszym roku nauki, co zaś do wynagrodzenia, w II i III roku rzemiosło podziela konieczność wy-

grodzienia, określając to w stosunku procentowym do wynagrodzenia czeladnika danego zawodu i danej miejscowości.

Naturalnie często spotykane oddawanie do terminu wraz z utrzymaniem, mieszkaniem i t. p. traktowane jest, jako zapłata terminatora.

Omawiając sprawę kształcenia terminatorów w warsztatach, należy nadmienić także, że mimo stałych wysiłków Izby, by poinformować rzemiosło o obowiązku rejestrowania umów, sporządzania ich zgodnie z obowiązującymi przepisami i t. p. zdarzają się jeszcze i teraz wypadki, że umowy są zawarte nieprawidłowo, lub też kształci terminatora osoba nieuprawniona — rzemieślnik, nie posiadający dyplomu mistrzowskiego i t. d.

By zapobiec temu ostatniemu Izba już od lat prowadzi rejestr mistrzów uprawnionych do kształcenia, wydając każdemu z nich specjalną legitymację, bez której Cechom nie wolno przyjąć zawartej umowy.

W roku sprawozdawczym wydała Izba 406 legitymacyj, tak, że ogólna ilość ich wg. stanu na 31.XII.34 wynosi 2763.

Najwięcej legitymacyj wydano w ciągu roku w zawodzie kowalskim — 54, krawieckim — 49, rzeźnickim — 48 i fryzjerskim — 30, co jest wyrazem dużego napływu uczniów do tych rzemiosł. Według powiatów — najwięcej w Warszawskim — 54, Włocławskim — 41, Sierpeckim — 32, Nieszawskim i Lipnowskim po 27, co świadczy o dość wysokim uświadomieniu Cechów i poszczególnych rzemieślników w tych powiatach.

Ogólną ilość mistrzów uprawnionych do kształcenia terminatorów oraz wydanych legitymacyj na prawo kształcenia, wg. stanu na dn. 1.I.1935 r. ilustrują załączone tablice. W stosunku do ilości warsztatów rzemieślniczych, ilość uprawnionych stanowi około 40%.

Z danych tych wynika, że nie wszyscy mistrzowie uprawnieni do kształcenia wykorzystali to prawo i kształcą terminatorów: na 12.491 uprawnionych tylko 2.763 posiada legitymacje, co stanowi mniej niż 20%.

Specjalnie co się tyczy rzeźnictwa i wędliniarstwa, należy wyjaśnić, że znaczna część mistrzów posiada uprawnienia do kształcenia w obydwóch zawodach, gdyż posiada dyplomy Cechowe lub Izby na rzeźnictwo i wędliniarstwo. To też

wszyscy prawie otrzymali z Izby legitymacje na prawo kształcenia w obydwu zawodach.

Liczba 536 zawiera więc nie tylko mistrzów rzeźnickich, lecz i takich, którzy posiadają dyplomy rzeźnicze i wędliniar-skie. Zresztą z wyjaśnienia Ministr. Przemysłu i Handlu z 20.XI.1929 r. wynika, że mistrz posiadający prawo kształce-nia uczniów w swoim rzemiośle, może kształcić uczniów także w rzemiośle pokrewnem, a więc rzeźnik może kształcić uc-zniów w wędliniarstwie.

VI.

DZIAŁALNOŚĆ KOMISYJ EGZAMINACYJNYCH.

Sprawność Komisji Egzaminacyjnych w roku sprawozdawczym podobnie jak i w latach poprzednich stała na wysokości zadania. Zaznaczyć trzeba, iż poziom Komisji Egzaminacyjnych stale się podnosi.

Izba Rzemieślnicza w porozumieniu się z odnośnymi Cechami stara się by do Komisji Egzaminacyjnych wchodziłi rzemieślnicy o największych kwalifikacjach zawodowych i moralnych.

Izba zwraca baczną uwagę aby i techniczna strona działalności Komisji stała również na odpowiednim poziomie i aby zgodna była ze wszystkimi obowiązującymi w tym przedmiocie przepisami prawnymi.

W roku sprawozdawczym Komisje Egzaminacyjne czynne były we wszystkich obwodach egzaminacyjnych. Komisje te jak to wykazuje poniższa tablica przeprowadziły na terenie działalności Izby ogółem 828 egzaminów, co w porównaniu z rokiem 1933 — 686 egzaminów, stanowi dość poważny prawie 20% wzrost przystępujących do egzaminu.

Obwód	Siedziba Komisji Egzaminacyjnych.	Teren działalności Komisji Egzaminacyjnych. Powiaty:	Przeprowadzonych egzaminów w roku 1934			
			Czela-dnicz.	Mi-strzow.	Czel. Mistrz.	Razem
I	Ciechanów	Ciechanowski, Makowski, Mławski, Przasnyski, Płoński, Pultuski	65	13	24	102
II	Grójec	Grójecki i lewy brzeg Wisły pow. Warsz.	23	4	14	41
III	Mińsk-Maz.	Miński, Radzyński i prawy brzeg Wisły p. Warsz.	36	7	21	64
IV	Rawa Maz.	Rawski	18	5	11	34
V	Łowicz	Błoński, Łowicki, Skierniewicki i Sochaczewski	66	15	34	115
VI	Rypin	Rypiński	28	2	2	32
VIa	Sierpc	Sierpecki	58	11	41	110
VII	Włocławek	Włocławski, Lipnowski, Nieszawski i Kutnowski	216	31	49	296
VIII	Płock	Płocki i Gostyniński	16	6	12	34
R a z e m .			526	94	208	828

Stosownie do zalecenia Związku Izb Rzemieślniczych R. P. Komisje Egzaminacyjne Mistrzowskie dla zawodu mularskiego i ciesielskiego czynne w 9-ciu obwodach egzaminacyjnych na terenie działalności Izby zostały zniesione z dniem 1 września 1934 r. Dla tych zawodów powołane zostały Komisje Egzaminacyjne tylko w Włocławku.

EGZAMINY CZELADNICZE.

Już rok ubiegły wykazał znaczną zwyżkę wpływu podań 470 w stosunku do roku 1932 — 391 podań. W roku sprawozdawczym wpływ podań zwiększył się o prawie 40% — 762 podań.

Do tak poważnego wzrostu podań o dopuszczenie do egzaminu czeladniczego przyczyniło się to, iż coraz większa ilość terminatorów kończy prawidłowo naukę w rzemiośle i Szkołę Doksztalcającą Zawodową.

Z drugiej strony rozporządzenie z dnia 13.II.1934 r. o zmianie przepisów dotyczących egzaminu na czeladnika dało możność wielu kandydatom ubiegania się o dopuszczanie ich do egzaminu.

Komisje Egzaminacyjne urzędujące na terenie działalności Izby przeprowadziły w roku sprawozdawczym 526 egzaminów czeladniczych, w tem 17 z wynikiem niedostatecznym, zarówno z tymi kandydatami, którzy wnieśli podania w roku sprawozdawczym, jak i z tymi którzy rozpoczęli starania o dopuszczenie do egzaminu jeszcze w roku 1930/31.

Największą ilość egzaminów przeprowadziły Komisje Egzaminacyjne dla kandydatów grupy spożywczej — 169, a następnie metalowej — 159.

Na dzień 31.XII.1934 r. jak wykazuje tablica statystyczna pozostało niezalatwionych — 926 podań o dopuszczenie do egzaminu czeladniczego. W większości kandydaci do egzaminów nadesłali swe podania nie kompletne brak wymaganych dokumentów i taksy egzaminacyjnej.

Część podań została przesłana do Urzędu Wojewódzkiego z prośbą o zwolnienie z obowiązku wykazania się ukończeniem Szkoły Doksztalcającej Zawodowej, część do Kuratorjum Okręgu Szkolnego celem zaopatrzenia ich zaświadczeniem, stwierdzającym, że w miejscowości w której terminator pobierał naukę w rzemiośle nie było Szkoły Doksztalcającej Zawodowej.

EGZAMINY MISTRZOWSKIE.

Wpływ podań o dopuszczenie do egzaminu mistrzowskiego uległ w roku sprawozdawczym dalszej poważnej zmianie. Jeżeli bowiem podań tych w roku 1932 wpłynęło 31, a w roku ubiegłym 61, to w roku sprawozdawczym wpływ ten zwiększył się o 300% — 183 podań. Liczba ta w stosunku do liczby czeladników, którzy uzyskali świadectwa czeladnicze i posiadają warunki do dopuszczenia ich do egzaminu mistrzowskiego jest znikomą, dlatego, że czeladnicy ci posiadają w większości już karty rzemieślnicze uzyskane na podstawie p. 2 art. 145 Prawa Przemysłowego i prowadzą swe własne warsztaty samoistnie. Rzemieślnicy ci nie ubiegają się o uzyskanie prawa do kształcenia terminatorów w pierwszym rzędzie ze względu na ciężkie warunki gospodarcze w jakich rzemiosło naogół się znajduje, a następnie ze względu na nadmierne obciążenie świadczeniami socjalnymi warsztatów rzemieślniczych zatrudniających terminatorów.

Jak wykazuje tablica umieszczona w dziale tablic, Komisje Egzaminacyjne mistrzowskie przeprowadziły w roku sprawozdawczym 94 egzaminy mistrzowskie normalne w tem z wynikiem niedostatecznym 7.

Na dzień 31.XII.1934 r. pozostało niezakończonych 128 akt kandydatów do egzaminu mistrzowskiego, z powodu nie opłacenia taks egzaminacyjnych, bądź z powodu nie nadesłania dokumentów wymaganych art. 158 Prawa Przemysłowego.

EGZAMINY CZELADNICZO-MISTRZOWSKIE DLA SAMOISTNYCH RZEMIEŚLNİKÓW.

Z dniem 15 sierpnia 1934 r. Izba zaprzestała przyjmowania podań do egzaminu czeladniczo-mistrzowskiego t. zn. uproszczonego zgodnie z art. 158 noweli Prawa Przemysłowego. Podania nadesłane po tym terminie zostały zwrócone zainteresowanemu z pouczeniem ubiegania się o dopuszczenie do egzaminu czeladniczego.

Do dnia 15 sierpnia 1934 r. Izba otrzymała 311 podań o dopuszczenie do tego egzaminu. Największą ilość podań złożyli kandydaci z zawodów budowlanych mularskiego i cieślińskiego.

W roku sprawozdawczym Komisje Egzaminacyjne przeprowadziły 208 egzaminów czeladniczo-mistrzowskich z czego 28 z wynikiem niedostatecznym.

Stwierdzić należy, że większość kandydatów, których podania wpłynęły do Izby do dnia 15.VIII.1934 r. niezałatwiła zalegających podań. Na dzień 31.XII.1934 r. zaległość ta wynosi 1346 podań. Z pośród samoistnych rzemieślników przystępowali do egzaminu tylko zamożniejsi, którzy mogli i chcieli zaopatrzyć się w dyplomy mistrzowskie gwarantujące pełnię praw rzemieślniczych.

W roku bieżącym po przeprowadzeniu rewizji zaległych akt stan ten zostanie ostatecznie zlikwidowany.

VII.

SPÓŁDZIELCZOŚĆ.

Akcja na odcinku spółdzielczości rzemieślniczej na terenie woj. Warszawskiego rozpoczęła się w roku sprawozdawczym pod znakiem realizacji projektów i zamierzeń, wysuniętych jeszcze w roku 1933 przez Izbę, w kierunku zakładania spółdzielni surowcowych, wspólnych magazynów komisowych, sprzedaży wyrobów rzemieślniczych i innych.

W porównaniu z rokiem 1933 daje się zauważyć w niektórych ośrodkach woj. Warszawskiego zwiększone zainteresowanie ruchem spółdzielczym, który powoli zaczyna już docierać do najszerzych rzesz rzemieślniczych, zorganizowanych w Cechach i Związkach społeczno-gospodarczych.

Przy omawianiu zagadnienia spółdzielczości rzemieślniczej należy już zgóry zaznaczyć, że na słaby efekt z podjętych w tym kierunku prac składa się cały szereg przyczyn, wyrażających się: w braku uświadczenia i wychowania społecznego rzemieślnika na terenie dawnej kongresówki, w braku zmysłu handlowo-kupieckiego, w tradycyjnym wprost zasklepieniu się we własnym warsztacie i środowisku rodzinnem, w nieufności do kierowniczych jednostek, stojących na czele spółdzielni, w ujemnych wpływach załamania się spółdzielni w czasie stabilizacji waluty oraz w wpływach długoletniej depresji i złej konjunktury gospodarczej w kraju.

Widzimy tedy, że odpowiednie nastawienie psychologiczne rzemieślnika na zdrowy i celowy ruch spółdzielczy w odnie-

sieniu do spółdzielni surowcowych, z punktu widzenia interesów rzemiosła, jeszcze nie dojrzało do podjęcia konkretnych prac na odcinku kooperacji rzemieślniczej.

I w roku 1934 Izba stale zwracała uwagę na tworzenie spółdzielni surowcowych, uważając zresztą, że ta forma spółdzielni jest najbardziej potrzebna i celowa na terenie woj. Warszawskiego.

To też przy czynnym udziale Izby, Cech Szewców i Cholewkarzy w Aleksandrowie Kuj. przystąpił do założenia spółdzielni typu handlowego. Uzyskano na ten cel pożyczkę w wysokości zł. 25.000.— odpowiednie pomieszczenie oraz dobrze wyszkolonego kierownika. Mając tak dobre warunki rozwoju, zdawałoby się, że spółdzielnia zacznie normalnie funkcjonować dla dobra swych członków. Okazało się jednak, że i tu członkowie spółdzielni widzieli w objęciu stanowiska kierownika, bądź co bądź człowieka inteligentnego, cele osobiste, co w końcu zaważyło, że spółdzielnia ta nie doszła do skutku. To samo można powiedzieć o próbach zorganizowania składnicy surowca (specjaln. dykta) przez stolarzy na terenie Aleksandrowa.

W Skierniewicach powstała wytwórnia krawiecka, która cieszyła się zaufaniem całego społeczeństwa tak dalece, że wytwórnia w ciągu jej istnienia nie miała ani jednego dnia przerwy w pracy, jednak z powodu braku odpowiedniego kierownictwa i kapitału obrotowego, spółdzielnia ta wykazuje tendencję słabego rozwoju, choć była ona nastawiona dla obsługi klienteli prywatnej bez zbiorowych dostaw.

Prace wszczęte przez Cech Rzeźników i Wędliniarzy w Włocławku doprowadziły do opracowania szczegółowego projektu założenia spółdzielni wytwórczej wraz ze sprzedażą wyrobów mięsnych i mięsa. Ze względu na trudności w uzyskaniu odnośnych funduszy na ten cel odroczono realizację tego projektu na rok 1935. Projekt ten przewiduje zespolenie wszystkich istniejących warsztatów wraz ze sklepami sprzedaży, które pracować będą na zasadach spółdzielczych.

Również na tym terenie zostały podjęte prace w kierunku utworzenia spółdzielni szewckiej i hurtowego składu żelaza, lecz z powodu braku odpowiedniego kapitału nie zostały dotychczas uruchomione.

W związku z otrzymaną wielką dostawą dla wojska, rzemiosło rymarskie na terenie Płocka przystąpiło do prac przygotowawczych dla utworzenia spółdzielni, względnie zbiorowej dostawy wymienionych wyrobów, lecz z przyczyn natury finansowej i braku wzajemnego zaufania wśród rymarzy projekt został narazie zaniechany.

Cech stolarzy i tokarzy w Łowiczu podjął inicjatywę przyjmowania robót zbiorowo t. j. Cech, jako całość przyjmuje roboty i rozdziela je pomiędzy członków Cechu, z bardzo dobrym rezultatem, przyczem nadmienić należy, że jest to pierwszy wypadek na terenie województwa, gdzie Cech występuje jako organizacja gospodarcza, o charakterze nawpół spółdzielczym.

Dążenie rzemiosła do zakładania spółdzielni rozciąga się na wszystkie poważniejsze ośrodki rzemieślnicze woj. Warszawskiego.

Jako pierwsze fazy do przejścia do właściwej spółdzielczości można zaliczyć t. zw. spółki czasowe i stałe. Spółki takie tworzą się przeważnie w grupie budowlanej dla wykonania większego obiektu budowlanego. Tu sprawa wzajemnego zaufania sprowadza się do minimum, ponieważ skład ilościowy takiej spółki dochodzi od 3 — 5 osób.

Sprawa zakładania składnic żelaza dla grupy metalowej we Włocławku, Łowiczu, Sochaczewie, Kutnie i Sierpcu jest nadal aktualna i Izba koncentruje w tym kierunku swe wysiłki, by gotowe projekty takich składnic w roku bieżącym zrealizować.

Co się tyczy natomiast spółdzielni kredytowych przy Cechach i Organizacjach rzemieślniczych, należy podkreślić, że w roku sprawozdawczym wykazały one mniejszą ruchliwość, a ruch w kierunku tworzenia nowych, raczej się zmniejszył w porównaniu z rokiem 1933. I tak na terenie woj. Warszawskiego istnieje obecnie tylko 5 spółdzielni kredytowych przy Cechach.

Kasy, Spółdzielnie i t. p.	liczba organiz.			Liczba stowarzyszonych	Kapitał		Wartość obrotu roczn. na zł.	Uwagi
	chrz.	żyd.	miesz.		zakła- dowy	obro- towy		
1. Kasa Pożyczk przy Cechu Szewców w Żyrardowie . .	1	—	—	36	1485.—	1800.—	1800.—	z kredytu korzyst. członk. Cechu.
2. Kasa Zalicz. Zapom. przy Cech. Rzeź. i Piek. żyd w Gąbinie	—	1	—	19	1004.46	9531.71	—	"
3. Kasa Zalicz. przy Cechu Kuśn. Krawc. w Przedczu	—	—	1	34	2500.—	brak danych	—	"
4. Kasa Spółdz. Kred. przy Cechu Zrzesz. Rzem. w Lubiczu	—	1	—	32	—	—	—	brak danych
5. Spółdz. Krawiec-cka „Jedność“ w Skierniewicach . .	1	—	—	6	307.—	5783.—	5783.—	

Jak widać z powyższego wykazu spółdzielnie te, aczkolwiek są bardzo drobne, spełniają znakomicie swe zadania w udzielaniu doraźnej pomocy kredytowej swym członkom. Jedynie obrót Kasy Zaliczkowo-Zapomogowej przy Cechu Rzeźników i Piekarzy Żydów w Gąbinie wynosił zł. 9.531.71. Kasa Kredytowa w Warce, która w roku 1933 wykazała obrót 550.000,— zł., nie nadesłała w roku sprawozdawczym żadnych danych.

W końcu należy również wspomnieć i o udziale rzemiosła woj. Warszawskiego w Bankach i Kasach Spółdzielczych. Niestety, tak jak w roku poprzednim materiały któremi rozporządza Izba, są niekompletne, gdyż na 104 istniejące na terenie woj. Warszawskiego Spółdzielnie, odpowiedziały na ankietę Izby tylko 33. Z nadesłanych odpowiedzi wynika, że 447 rzemieślników posiada w tych spółdzielniach wkłady na ogólną sumę zł. 134.670,82. Wkłady te w porównaniu z rokiem poprzednim (wkłady 232,158,—) znacznie się zmniejszyły. Dowodzi to, że rzemiosło w roku sprawozdawczym zarabiało znacznie mniej i nie miało funduszy dla celów oszczędnościowych.

Bilans prac na polu spółdzielczo-rzemieślniczym, jak wynika z powyższego sprawozdania, jest wprawdzie niewielki, lecz śmiało można stwierdzić, że rzemiosło samo przy czynnym udziale Izby przyczyniły się do popularyzacji samej idei spółdzielczości wśród rzemieślników oraz przygotowały odpowiedni grunt pod przyszły wielki gmach spółdzielczości rzemieślniczej, przyczem trzeba jednak pamiętać, że ruch spółdzielczy, jako jeden z nowoczesnych środków walki przeciw kapitalizmowi koncentracyjnemu, jest ruchem b. młodym, a w szczególności w Polsce, gdzie zaczyna on stawiać dopiero pierwsze kroki. Tem niemniej możemy tu i owdzie na terenie woj. Warszawskiego skonstatować, pewne sukcesy i na polu spółdzielczości rzemieślniczej. Z drugiej zaś strony, eksperyment ze spółdzielczością szewcką w Aleksandrowie Kuj., gdzie przygotowano zgóry wszystkie warunki rozwoju, dał wręcz odwrotny efekt i wykazał jednocześnie, że daleko lepiej jest, gdy inicjatywa tworzenia spółdzielni wylania się samorzutnie, bezpośrednio przez samych rzemieślników.

Nie można w sprawozdaniu rocznym omawiać całokształtu zagadnień, związanych z ruchem spółdzielczym w dziedzinie rzemiosła, jednak dla lepszej orientacji, Izba uważa za swój obowiązek wysunąć pewne wytyczne i wnioski na najbliższą przyszłość.

Izba Rzemieślnicza we Włocławku stoi na stanowisku, że jedynym ratunkiem dla rzemiosła w czasie kryzysu gospodarczego jest właśnie spółdzielczość rzemieślnicza, wyrażająca się w zakładaniu spółdzielni surowcowych, wspólnych magazynów sprzedaży oraz związków gospodarczych dla zbytu, względnie eksportu wyrobów rzemieślniczych.

Odrzucając narazie projekty tworzenia spółdzielni wytwórczych, Izba uważa, że dla realizacji zamierzeń powyższych koniecznym jest: 1) nieprzerwana na szeroką skalę zakrojona akcja uświadamiania ogółu rzemieślniczego o konieczności zastosowania metod spółdzielczych w ruchu rzemieślniczym, 2) wyszkolenie odpowiednich kadr kierowników w zakresie spółdzielczości rzemieślniczej, 3) uzyskanie specjalnego kredytu rządowego na zorganizowanie spółdzielni, typu handlowego i na poparcie ruchu spółdzielczego oraz, 4) ustanowienie specjalnego aparatu informacyjnego organizacyjno-handlowego dla rzemiosła przy każdej Izbie.

VIII. K R E D Y T.

W sprawozdaniach swych za lata ubiegłe Izba omawiała szczegółowo zarówno potrzeby kredytowe rzemiosła, jak i sprawę kredytów rzemieślniczych.

Między innymi podkreśliła Izba zbyt krótkie terminy, na jakie kredyty te były przyznawane oraz sprawę jego ceny (oprocentowanie).

Niestety rzemieślniczy kredyt na cele obrotowe, który powinien być długoterminowy z uwagi na „sezon“ w niektórych zawodach w r. 1933 i 1934 był kredytem krótkoterminowym — 6 miesięcznym.

Co się tyczy oprocentowania kredytów, to w latach poprzednich wynosiło ono łącznie z marżą instytucji pośredniczących 9% p. a., przyczem wobec konieczności prolongowania weksli co 3 miesiące, cena kredytu wzrastała znacznie ponad ten odsetek.

Na początku roku sprawozdawczego Bank Gospodarstwa Krajowego przyznał dla rzemiosła całego Państwa, jako dalszy ciąg kredytu dyskontowo-wekslowego sumę zł. 3.000.000.— z 18 miesięcznym czasokresem administrowania. Oprocentowanie tego kredytu jest niższe, niż kredytów z lat poprzednich: mianowicie przy wekslach z terminem 3 miesięcznym $6\frac{3}{4}\%$ p. a., z terminem 6 miesięcznym — $7\frac{1}{2}\%$ p. a. Marża instytucji pośredniczących w obu wypadkach wynosi $1\frac{1}{2}\%$, czyli, kredyty 3 miesięczne oprocentowane w wysokości $8\frac{1}{4}\%$ p. a., 6 miesięczne 9% p. a.

W ten sposób ogólna suma kredytów rzemieślniczych dyskontowo-wekslowych wynosi obecnie łącznie z prolongowanymi kredytami z roku 1933 — zł. 6.300.000.— na terenie całego Państwa.

Kredyty przyznane w r. 1934, jak i lat poprzednich rozprowadzane są za pośrednictwem Kas Komunalnych i Banków Spółdzielczych, przyczem na terenie woj. Warszawskiego tylko Bank Spółdzielczy w Włocławku otrzymał kwotę zł. 15.000.— do rozprowadzenia między rzemiosło.

Z kredytów przyznanych przez Bank Gospodarstwa, Kasy Komunalne woj. Warszawskiego wykorzystane tylko część,

w niektórych wypadkach wogóle nie wykorzystaly kredytu, motywujac to posiadaniem własnych odpowiednich funduszów, oraz zbyt uciążliwymi dla kredytobiorców warunkami kredytów dyskontowych Banku Gospodarstwa.

Przy każdej Kasie Komunalnej w ciągu roku urzędowały Komitety Rozdzielcze, złożone z przedstawicieli rzemiosła, które opinowały składane podania o przyznanie kredytów. Jak Kasy Komunalne komunikują Izbie, Komitety te wywiązywały się ze swego zadania doskonale, opinując podania z niesłychaną ostrożnością. Tem też motywują niektóre Kasy Komunalne tak małe kwoty przyznanych kredytów.

Zestawienie poniższe zobrazuje dokładnie sprawę wykorzystania kredytów przez rzemiosło w Komunalnych Kasach (wg. odpowiedzi nadesłanych na ankietę Izby).

N a z w a	Kwota nadzielnego kredytu w roku 1934.	w t e m		Rzemieślnicy, którzy kredyt wykorzystali	Ogólna ilość rzemieślników w danym powiecie.
		z fund. B. G. K.	z fund. własn.		
Komunalna Kasa Oszczędności powiatu :					
Błońskiego	19.372	19 372	—	78	1674
Ciechanowskiego	33.504	20.000	13.504	79	1245
Gostynińskiego	brak	m a t e r j a ł o w			1210
Grójeckiego	20.000	20.000	—	127	1782
Kutnowskiego	7.337	—	7.337	31	1575
Lipnowskiego	7.750	7.750	—	65	1392
Łowickiego	5.105	5.105	—	88	1072
Makowskiego	17.290	17.290	—	80	1029
Mińsko-Maz.	16.750	—	16.750	28	1461
Mławskiego	500	—	500	—	1882
Nieszawskiego	24.343	11.000	13.343	67	1706
Płockiego	35.000	30.000	5.000	150	1791
Płońskiego	21.455	5.000	16.455	98	958
Przasnyskiego	34.180	10.000	24.180	73	1100
Pułtuskiego	brak	m a t e r j a ł o w			2278
Rawsko-Maz.	18.140	—	18.140	69	1169
Rypińskiego	31.190	25.000	6.190	35	1323
Sierpeckiego	5.550	3.900	1.650	29	1801
Skierniewickiego	58.520	35.000	23.520	165	974
Sochaczewskiego	34.447	25.000	9.447	90	739
Warszawskiego	641.867	—	641.867	137	3364
Włocławskiego	37.680	20.000	17.680	209	1186
miasto Włocławek	190.535	—	190.535	330	1279

Powyższe dane dokładnie wykazują, w jak minimalnym stopniu zostało nasycone zapotrzebowanie kredytowe rzemiosła i jak nikły jest stosunek kredytobiorców do ogólnej ilości rzemieślników w danym powiecie.

Niektóre Kasy Komunalne, nie wykorzystwały wcale przyznanych im kredytów rzemieślniczych jak Kasy w Kutnie, Mińsku, Pułtusk, Warszawie i w Włocławku, z uwagi na ich uciążliwe dla rzemiosła warunki, udzielając kredytów z własnych funduszy. Pozatem Kasy Komunalne w Mławie i Rawie nie otrzymały wogóle przydziału, gdyż zmuszone były kredyty z r. 1933 w 95% prolóngować z niezrozumiałych dla Izby powodów.

W roku sprawozdawczym Kasy Komunalne były w tak korzystnej sytuacji, że mogły udzielać kredytów rzemieślnikom z funduszy własnych, nie uciekając się do pomocy „kredytów rzemieślniczych”. Kasa Komunalna w Grójcu przeprowadzając 18 miesięczny kredyt z BGK przedłużyła go na 2¹/₂ roku — pokrywając należną sumę w terminie z własnych funduszy.

Trzeba zaznaczyć, że kredyt własny Kas Komunalnych jest w większości wypadków tańszy, niż kredyt dyskontowy z Banku Gospodarstwa Krajowego. Kasy Komunalne idąc za przykładem Banków obniżają swoją stopę procentową, wobec nagromadzonych rezerw gotówkowych dla stopniowego upłynienia rynku pieniężnego.

To samo zjawisko można zaobserwować w Kasach i Bankach Spółdzielczych, które w roku sprawozdawczym udzieliły pożyczek na ogólną kwotę zł: 3.385.262,— (w roku 1933 zł. 2.437.974,—).

Kasy i Banki spółdzielcze przychodzą z pomocą rzemieślnikom głównie mniejszych miejscowości, dla których otrzymanie kredytów z powiatowych Kas Komunalnych związane byłoby z trudnościami także i natury technicznej (koszta kilkakrotnego przejazdu i t. p.).

W roku sprawozdawczym na ankietę Izby odpowiedziały 33 Kasy Spółdzielcze (na 104 rozesłanych ankiet), które udzieliły ogółem 1.658 pożyczek.

Najwięcej pożyczek—458 na sumę zł. 2.548.270.— udzielił Bank Spółdzielczy w Włocławku, który miał możność wykorzystania kredytu dyskontowego rzemieślniczego z Banku Gospodarstwa Krajowego w wysokości zł. 15.000,— (w roku 1933

udzielił kredytu na kwotę zł. 1.553.676,—). Następnie — powiatu Płockiego zł. 158.000,— 173 rzemieślników, Sierpeckiego zł. 125.000,— 87 rzemieślników, Rypińskiego zł. 76.911,— 121 rzemieślników, Łowickiego zł. 65.195,— 26 rzemieślników.

Ale tak znaczne powiększenie kredytów udzielanych rzemiosłu zarówno przez Kasy Komunalne jak i Banki Spółdzielcze tłumaczy się nie tylko wzrostem upłynnienia i łatwością rezerw gotówkowych w instytucjach kredytowych. Ważnym powodem jest tu objaw bardzo korzystny dla rzemiosła — mianowicie wzrost zaufania do rzemieślnika jako do dłużnika — kredytobiorcy.

Już w roku 1933 Komunalne Kasy zaznaczały, że wypłacalność rzemiosła jest zadawalniająca. Obecnie w porównaniu do roku 1933 wypłacalność rzemiosła w Kasach Komunalnych jest jeszcze lepsza, w wielu wypadkach bardzo dobra. Np. Komunalna Kasa pow. Płockiego zaznaczyła, że za każdego kredytobiorcę odpowiedzialny jest Związek Rzemieślników, dotychczas zaś zaszedł tylko jeden wypadek protestu z powodu śmierci dłużnika.

Co się tyczy wypłacalności rzemiosła w Bankach Spółdzielczych — naogół stoi ona również na wyższym poziomie niż w latach poprzednich, choć w porównaniu ze stosunkami panującymi w Kasach Komunalnych, jest słabsza.

Kredyty udzielone w roku sprawozdawczym nie nasyciły całkowitego zapotrzebowania rzemiosła. Rzemieślnicy wykorzystywali ten kredyt głównie na cele obrotowe, rzadko na drobne niezbędne inwestycje.

Tymczasem całe obecnie nastawienie rzemiosła, dążącego do otrzymania większych dostaw dla samorządów, wojska i t.p., wymaga szeregu inwestycji, a więc długoterminowego, taniego kredytu. W obecnych jednak warunkach uzyskanie takiego kredytu zarówno przez osoby fizyczne jak i prawne (wytwórnie, spółdzielnie wytwórcze surowcowe i t. p.) jest dalekie od realizacji.

Wreszcie w ciągu roku dała się zaznaczyć potrzeba jeszcze jednego rodzaju kredytu długoterminowego, — mianowicie kredytu na cele budowlane dla piekarzy i rzeźników. Zawody te muszą dostosować swe warsztaty i sklepy do wymagań obowiązujących ustaw. W wielu wypadkach sprowadza

się to do konieczności zburzenia istniejących budynków i postawienia nowych, któreby odpowiadały przepisom.

Rzemiosło piekarskie i rzeźnicze rozpoczęło wobec tego w Banku Gospodarstwa Krajowego starania o uzyskanie kredytów na 25 do 30 lat, na warunkach jakie udziela Bank przy kredytach na cele rozbudowy miast, (a więc posiadanie odpowiedniej posesji i gwarancja hipoteczna). Starania te w roku sprawozdawczym nie zostały uwieńczone skutkiem pomyslnym.

Należy jednak przypuszczać, że w najbliższej przyszłości Bank Gospodarstwa Krajowego uwzględni postulaty rzemiosł rzeźniczego i piekarskiego, co do kredytów budowlanych, jak również ogółu rzemiosła co do globalnej sumy rzemieślniczych kredytów dyskontowych długoterminowych.

IX.

ILOŚĆ I WARTOŚĆ PRODUKCJI RZEMIEŚLNICZEJ.

Przystępując do obliczenia wartości produkcji należy przede wszystkim ustalić jej ilość. Obliczenie ilości produkcji rzemieślniczej napotyka na przeszkody wprost niemożliwe do opanowania, przeto Izba w sprawozdaniu swem ilości produkcji, ze względu na różnorodność wytwórczości rzemieślniczej, cyfrowo określić nie jest w stanie. W sprawozdaniu Izby za rok 1933 sprawa ta była dokładnie omówiona i wobec zmienionej struktury warsztatów, warunki uniemożliwiające obliczenie ilości produkcji pozostały te same.

Izba natomiast stwierdza, że naogół ilość produkcji z niewielkimi odchyleniami utrzymała się na poziomie roku 1933, w niektórych grupach, nawet nieznacznie wzrosła jak np. w grupie budowlanej i drzewnej, co zostało szczegółowo omówione w położeniu gospodarczem poszczególnych grup zawodowych.

Na podstawie jednak materiałów uzyskanych od Cechów i Organizacji, Izba ustaliła ogólną wartość produkcji na zł. 156.204.240.—, co zdaje się być sumą najbardziej rzeczywistą gdyż jak stwierdzono, spadek wartości produkcji zaznaczył się we wszystkich zawodach przeciętnie od 16 do 20%, a ogólna wartość produkcji roku 1933, wynosiła zł. 187.000.000.—.

Z globalnej sumy wartości produkcji roku 1934 na grupę:

budowlaną	przypada zł. 12.542.100.—	czyli 8,1 %	ogól. wart.
drzewną	„ „ 10.453.440.—	„ 6,15%	„ „
włókienniczą	„ „ 19.132.875.—	„ 12,32%	„ „
metalową	„ „ 11.207.100.—	„ 7,28%	„ „
spożywczą	„ „ 84.855.500.—	„ 54,4 %	„ „
skórzaną	„ „ 16.964.325.—	„ 10,95%	„ „
usług osobist.	„ „ 1.048.900.—	„ 0,8 %	„ „

Jak z powyższego wynika w ogólnej wartości produkcji rzemieślniczej roku 1934, wartość produkcji grupy spożywczej partycypuje w 54,4%, czyli stanowi przeszło połowę całej wartości. Pozatem należy zaznaczyć, że wartość produkcji przeciętnie obniżyła się: w grupie budowlanej do 20%, na co wpłynęło obniżenie cen za wykonanie robót przeprowadzone kosztem obniżki osiągalnych zysków samoistnych rzemieślników, w grupie drzewnej od 15 do 20%, w grupie włókienniczej od 10 do 15%, z powodów podanych w grupie budowlanej, w grupie metalowej od 20 do 35%, spowodowana obniżką cen żelaza, oraz nieproporcjonalnie wyższą obniżką cen za wykonanie roboty, w grupie spożywczej od 15 do 30% ze względu na zmniejszenie się konsumpcji i spadek cen, w grupie skórzaney od 15 do 20%, ze względu na zmniejszenie się ilości produkcji w legalnych warsztatach, oraz spadek cen na gotowe wyroby, w grupie usług osobistych od 15 do 20%, ze względu na zmniejszoną frekwencję w zakładach oraz obniżkę cen.

Należy zaznaczyć, że w zawodach grupy budowlanej i po części włókienniczej (krawiectwo) jako wartość produkcji wzięto za podstawę samo wynagrodzenie za wykonanie robót, gdyż w zawodach tych rzemieślnicy wykonują prace prawie wyłącznie z materiałów powierzonych, co w zasadzie nie pokrywa się z pojęciem wartości produkcji. Jednak materiałów odnośnie ścisłego określenia wartości produkcji tych zawodów w znaczeniu właściwym, Izbie nie udało się uzyskać.

X.

EKSPORT RZEMIEŚLNICZY I DOSTAWY.

Już w sprawozdaniu swem za rok 1953 Izba Rzemieślnicza w Włocławku zaznaczyła, że sprawa eksportu wyrobów i półwyrobów rzemieślniczych z terenu woj. Warszawskiego nie jest obecnie aktualna nie tylko z braku kapitałów, ale także z powodu nieprzygotowania rzemiosła do wymagań odbiorców zagranicznych oraz do produkcji na większą skalę.

Dlatego też w ciągu roku sprawozdawczego Izba nie kładła specjalnego nacisku i nie forsowała eksportu rzemieślniczych wyrobów. Główna uwaga Izby zwrócona była na zdobycie nowych większych krajowych rynków zbytu dla produkcji rzemieślniczej woj. Warszawskiego poza granicami Województwa oraz przez otrzymanie dostaw i robót państwowych i samorządowych.

Co się tyczy ekspansji produktów tut. rzemiosła na teren innych Województw należy zaznaczyć, że w ciągu roku rzeźnicy i wędliniarze kilku powiatów wywieźli pewną ilość żywca oraz szynki na Pomorze i do Gdyni.

Pozatem na Pomorze idzie z terenu woj. Warszawskiego kilkaset tysięcy par obuwia rocznie.

Wreszcie w drobnych ilościach rozchodzą się poza granice Województwa wyroby innych zawodów.

Cały wysiłek Izby i sfer rzemieślniczych Województwa skierowany był w r. 1954 na otrzymanie dostaw dla wojska, samorządu i t. p.

W tym celu przede wszystkim Izba starała się stworzyć spółdzielnie lub większe organizacyjne jednostki prawne, któreby mogły podjąć się wykonania otrzymanych ewentualnie

robót i dostaw. Niestety wysiłki Izby, jak to szczegółowo omówiono w rozdziale o spółdzielczości nie dały rezultatu pożądanego.

Natomiast rzemiosło chętnie tworzyło prywatne spółki 2 — 3 warsztatów rzemieślniczych w celu wykonania otrzymanych dostaw i robót dla miejscowych garnizonów, Zarządów Miejskich i Gminnych oraz Funduszu Pracy.

Według posiadanych przez Izbę danych z Cechów i Organizacyj w roku sprawozdawczym samorządy i wojsko częściej zwracało się bezpośrednio do wytwórcy — rzemieślnika omijając pośredników.

Jak mogła Izba stwierdzić, naogół udział rzemiosła w przetargach został przychylnie potraktowany przez ogłaszających przetargi.

Nie na wszystkich jednak przetargach udało się rzemiosłu utrzymać, gdyż jak się okazało ceny skalkulowane przez rzemieślnika często były wyższe, niż ceny podawane przez przedsiębiorców i zakłady fabryczne. Jedną z przyczyn była tu nieznanomość właściwych zasad kalkulacji przez rzemieślnika. Głównym powodem jednakże, zdaniem Izby były wyższe ceny surowca brane przy kalkulacji przez rzemieślnika, który nie ma możliwości nabycia surowców bezpośrednio u wytwórcy w ilości większej, a więc z dużą bonifikatą.

Izba w drodze ankiety ustaliła szereg warsztatów krawieckich, które mogłyby się pojedynczo lub wspólnie podejmować większych robót, poczem kilkakrotnie zawiadamiała te warsztaty o ogłoszonych przetargach.

Wiadomość o przetargach czerpała Izba zarówno z komunikatów Związku Izb Rzemieślniczych, jak i z „Monitora Polskiego“ oraz innych periodyków, przyczem podawała każdorazowo do wiadomości zainteresowanych zawodów za pośrednictwem Cechów i Organizacyj.

Jak ustaliła Izba w roku sprawozdawczym rzemiosło woj. Warszawskiego wykonało następujące większe roboty i dostawy.

Zawody grupy skórzanej—8612 par obuwia dla Centrali Zaopatrywania wojska. W tem szewcy Makowa Mazow. (finansowani przez Zarząd Miejski, który nabył niezbędne maszyny i udzielił Władzom Wojskowym gwarancji jak w r. 1933),

wykonali 5.000 par butów kawaleryjskich na kwotę zł. 20.450,—. W drugim ośrodku — Gąbinie wykonano 3.612 par. W Gąbinie powstała jak w roku 1933, dorywcza spółka 60 szewców, również wspomagana przez Zarząd Miejski.

Zawody grupy spożywczej—dostarczały głównie pieczywo i słoninę Funduszowi Pracy dla bezrobotnych, a w niektórych miejscowościach, jak w Grójcu dla powodzian. Za dostarczone pieczywo piekarze należność otrzymywali w mące. Rzeźnicy i wędliniarze dostarczali swych wyrobów dla miejscowych garnizonów, jak również dla szpitali. Między innymi — członkowie Cechu Rzeźników w Żyrardowie dostarczali Funduszowi Pracy swych wyrobów na zł. 9.000,— miesięcznie w ciągu miesięcy zimowych i na zł. 2.500,— miesięcznie w ciągu letnich; członkowie Cechu Rzeźników w Gostyninie—na zł. 100.— tygodniowo Szpitalowi Psychjatrycznemu i Szpitalowi Miejskiemu; członkowie Cechu Wędliniarzy w Ciechocinku na zł. 8.000.— w ciągu 5 miesięcy sezonu dla Wojskowego Szpitala.

Zawody grupy budowlanej i drzewnej — poza poszczególnymi drobnymi pracami otrzymali w ciągu roku sprawozdawczego większe roboty przy całym szeregu wznoszonych, remontowanych i przerabianych budowli. Między innymi w Włocławku mularze, zduni, stolarze i cieśle pracowali przy budowie i wykańczaniu kasyna wojskowego, oraz przerabianiu budynków po Monopolu Spirytusowym — na użytek Sądu Okręgowego, na łączną kwotę zł. 73.500.—. W Baranowie pow. Przasnyskiego — stolarze i cieśle pracowali przy budowie szkoły powszechnej i jej urządzeniu dla Zarządu Gminy i Dozoru Szkolnego. Wreszcie w Łowiczu powstała spółka budowlana kilku rzemieślników, która wykonała cały szereg robót dla Władz Wojskowych na ogólną sumę zł. 300.000.—.

Zawody grupy metalowej — w Włocławku i Sochaczewie pracowały dla Zarządów Miejskich przy budowie wodociągów i t. p. dla wojska, a nawet dla Ministerstwa Komunikacji. (Członkowie Cechu Ślusarzy, Tokarzy, Bronzowników, Kotlarzy i Pilnikarzy w Włocławku dostarczyli termometrów i różnych przyrządów pomiarowych na kwotę zł. 3.000.—).

Wreszcie należy wspomnieć, że rzemieślnicy żydzi z Kałuszyna dostarczyli dla Dyrekcji P. K. P. w Krakowie 6000 kożuchów na ogólną sumę zł. 240.000.—.

Te wszystkie roboty i dostawy są jednakże minimalną tylko częścią robót, jakich podjąćby się mogło rzemiosło wszystkich zawodów woj. Warszawskiego przy odpowiednio rozbudowanym aparacie informacyjnym, któryby dostarczył wiadomości o przetargach i t. p., ułatwił stawanie do tychże, zdobywanie w pierwszym źródle surowca i t. p.

Aparatem takim ma być w założeniu projektowane Biuro Informacyjno-Handlowe przy Izbie Rzemieślniczej. W roku 1934 z braku odpowiednich funduszy Biuro takie przy Izbie nie było czynne, jednakże Izba w granicach swych możliwości starała się, jak to wyżej podano informować rzemiosło o wszelkich przetargach, dostawach, robotach i t. p.

Wobec uwzględnienia w budżecie na rok 1935 sum na ten cel, należy przypuszczać, że życzenia rzemiosła w tym kierunku zostaną uwzględnione i praca na tym odcinku w roku następnym da lepsze rezultaty.

XI.

DZIAŁALNOŚĆ IZBY.

Rok 1934 w działalności Izby zaznaczył się przede wszystkim zmianą jej dotychczasowego ustroju w myśl rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27.X.1933 o Izbach i ich Związku. W miejsce mianowanego w r. 1932 przez Ministra Przemysłu i Handlu Tymczasowego Zarządu składającego się z 6 osób, na czele Izby stanęło w wyniku wyborów w dniu 8 lipca zebranie 25 radców, z których 15 weszło z wyboru, a 10 z nominacji p. Ministra Przemysłu i Handlu. Zebranie Radców na swem pierwszym posiedzeniu w dniu 13 sierpnia wyłoniło Zarząd w ilości 5 osób, w składzie, jak niżej:

Budzanowski Józef, Burmistrz — Rypin, Prezes (z nominacji)
Agrest Jakób Hersz, Cukiernik — Włocławek, Viceprezes
(z nominacji)
Kurowski Wincenty, piekarz — Płock (z wyboru)
Łukomski Kazimierz, ślusarz — Włocławek (z wyboru)
Oszczakiewicz Romuald, Dyr. Szkoły Rzemieśln. z Aleksandrowa Kuj. (z nominacji).

Radcowie Izby:

Chojnacki Stanisław, stolarz	— Sierpc (z wyboru)
Goślicki Kazimierz, kowal	— Rypin „
Głuchowski Franciszek, fryzjer	— Płock „
Grzelczyk Stanisław, rzeźnik	— Ciechanów „
Jabłoński Franciszek, krawiec	— Żyrardów (z nom.)
Janeczek Adam, fryzjer	— Łowicz „
Kirszencejg Hersz, cholewkarz	— Ciechanów (z wyb.)
Kościelewski Marjan, szewc	— Płońsk „
Kowalski Dionizy, cieśla	— Płock „

Kwiatkowski Józef, murarz	-- Włocławek (z wyb.)
Majerczak Abram, wędliniarz	— Włocławek „
Malinowski Wiktor, kołodziej	— Lipno „
Matuszewski Aleksy, ślusarz	— Radzymin (z nom.)
Rowiński Stanisław, wędliniarz	— Grójec „
Rozensztejn Judel, fotograf	— Nowy Dwór „
Rymwrot Mordka, rymarz	— Kałuszyn (z wyb.)
Wencel Janusz, cukiernik	— Lipno (z nominacji)
Wolrat Pejsach, malarz	-- Płock (z wyboru)
Zabęski Artur, redaktor	— Warszawa (z nom.)
Zyngier Majer, krawiec	— Rawa Maz. (z wyb.)

Zastępcy Radców:

Adam Stanisław, fryzjer	— Włocławek (z wyb.)
Archita Józef, stolarz	— Płock „
Buchner Berek, cholewkarz	— Łowicz „
Biernacki Kazimierz, murarz	— Sochaczew „
Chodkowski Teofil, kowal	— Maków Maz. „
Horowicz Josek, malarz	— Otwock „
Jankowski Waclaw, ślusarz	— Łowicz „
Kozak Mordka, rymarz	— Nasielsk „
Krogulski Józef, cieśla	— Włocławek „
Lurje Chaim, krawiec	— Gąbin „
Małecki Piotr, szewc	— Mława „
Rozenbaum Fiszal, wędliniarz	— Łowicz „
Szeremeti Adam, piekarz	— Łowicz „
Wesołowski Paweł, rzeźnik	— Ciechanów „
Zapiec Józef, kołodziej	— Aleksandrów „
Direktorem Izby pozostał p. Łazarewicz Jan.	

Również w składzie biura Izby nie zaszło ważniejszych zmian i w dalszym ciągu na swych stanowiskach pracowali:

Michałkiewicz Stefan	— Zastępca dyrektora i referent
Misiak Jan	— referent
Birman Nachman	— kancelista
Gąsiorowska Halina	— buchalterka i referentka
Gerszonowicz Estera	— referentka
Motyczanka Adela	— ekspedycja i maszyna
Fiedlerówna Alicja	— praktykantka biurowa (do 30.IX).
Kwiatkowski Francisz.	— „ „ (od 1.XII).

Już w r. 1933 zmniejszony personel z wielkim tylko wysiłkiem mógł podolać ogromowi pracy, w roku zaś sprawozdawczym, wobec przygotowawczych prac wyborczych oraz związanego z wejściem w życie od 15 sierpnia noweli do Ustawy Przemysłowej napływu podań o karty rzemieślnicze i opinjowaniem tych podań brak dostatecznej ilości personelu jeszcze bardziej dał się odczuć w pracach biura. O ogromie prac biura może świadczyć ilość pism, które wpłynęły do Izby w ciągu roku — 12.582.

W roku sprawozdawczym Tymczasowy Zarząd Izby (urzędujący do dnia 13 sierpnia) odbył 6 posiedzeń; nowy Zarząd z wyboru — 3 posiedzenia oraz 2 plenarne zebrania radców Izby.

Tymczasowy Zarząd Izby, oprócz załatwienia całego szeregu spraw bieżących, dotyczących działalności biura Izby, zatwierdzenia sprawozdań z działalności i rachunkowego powołał przewodniczących i członków Komisji Egzaminacyjnych, ustanowił kilka nowych siedzib Komisji, wreszcie powołał do życia szereg Komisji Kwalifikacyjnych w różnych miejscowościach Województwa dla badania uzdolnienia zawodowego petentów ubiegających się o karty rzemieślnicze z art. 146 Ustawy Przemysłowej.

Nowowybrany Zarząd Izby na swych posiedzeniach, poza sprawami wynikającymi z działalności biura, uzupełnił i rozszerzył uchwały dotyczące Komisji Kwalifikacyjnych, uregulował kwestję wydawania zaświadczeń o prawach nabytych przez rzemieślników (art. 198 ust. 4 znowelizowanej Ustawy Przemysłowej), uregulował szereg spraw dotyczących Komisji Kwalifikacyjnych, stworzył specjalne Komisje Egzaminacyjne, dla zawodów budowlanych w Włocławku (znosząc Komisje dla tych zawodów na terenie Województwa), powołał do życia Komisję dla spraw oświatowych i szkolnych, na której czele stanął członek Zarządu Izby. Ponadto Zarząd Izby, zgodnie z § 21. Statutu Izby przyjął przedstawiony przez Dyrektora dodatkowy budżet na rok 1934 oraz preliminarz budżetowy na rok 1935, wreszcie uchwalili statut służbowy pracowników Izby i regulamin Komisji Egzaminacyjnej czeladniczej dla kandydatów odpowiadających warunkom określonym rozporządzeniem Min. Przemysłu i Handlu w porozumie-

niu z Min. WR. i OP. (13.II 1934 r. Dz. U. R. P. Nr. 15) które przedłożył właściwym Władzom do zatwierdzenia.

Pierwsze plenarne posiedzenie radców Izby, jako inauguracyjne i uświetnione obecnością p. Wojewody Warszawskiego i Dyrektora Związku Izb, miało charakter specjalnie uroczysty.

Dokonano na tem posiedzeniu wyboru Prezesa, Viceprezesa i członków Zarządu oraz przedstawicieli do Rady Związku Izb, przyjęto majątek Izby od dotychczasowego Zarządu, wreszcie udzielono Prezesowi Izby upoważnienia do powoływania członków Komisji oraz delegatów z pośród radców Izby do Komisji szkolnych i urzędowych egzaminacyjnych.

W ciągu roku Izba brała udział przez swych przedstawicieli — w osobie Prezesa i Dyrektora — w posiedzeniach różnych Komisji, przy Związku Izb Rzemieślniczych. Poza tem Prezes i Dyrektor Izby wyjeżdżali na wezwania w sprawach przygotowania wyborów, w sprawach budżetowych i t. d. Prezes, Viceprezes i Dyrektor brali udział w Zjazdach Prezesów i Dyrektorów Izb Rzemieślniczych. Dyrektor Izby wyjeżdżał do Torunia w celu zapoznania się z istniejącą tam składnicą skór surowych i odpadków rzeźnickich. Poza tem Prezes i Dyrektor brali udział w Wojew. Zjeździe Piekarzy w Warszawie; Dyrektor wyjeżdżał na posiedzenia do Izby Skarbowej, celem wzięcia udziału w konferencji dotyczącej ustalania norm średniej dochodowości oraz w sprawie ustalenia kandydatów i zastępców do Komisji Odwoławczej.

W związku z przygotowawczymi pracami gospodarczymi Dyrektor Izby brał udział w szeregu zebrań informacyjnych urządzonych w Płocku, Kutnie, Gostyninie, Gąbinie, Pułtusku, Ciechanowie, Lipnie, Aleksandrowie, Łowiczu, Skierniewicach, Sierpcu, Rawie, Grójcu.

W Łowiczu, Sierpcu i Włocławku odbyły się okręgowe zjazdy rzemiosła piekarskiego, poza tem w Włocławku — Zjazd Rzemiosła rzeźnickiego i wędliniarskiego, w których również brali udział przedstawiciele Izby.

Wreszcie w Lipnie i Kutnie zwołano z inicjatywy Izby specjalne konferencje w celu skonsolidowania rzemiosła i utworzenia Sekretarjatu Cechów, przyczem i w tych wypadkach Izba była reprezentowana przez Dyrektora lub delegowanego urzędnika.

W dalszym ciągu akcji wszczętej w r. 1933, a mającej na celu ścisłą współpracę Izby z Cechami i Organizacjami, Izba zwołała w roku sprawozdawczym 2 konferencje Kierowników Sekretariatów Cechowych, na których omawiano szereg spraw zarówno organizacyjnych, jak i gospodarczych, dotyczących pracy Sekretariatów i konsolidacji rzemiosła na terenie woj. Warszawskiego.

Praca opiniodawcza.

W roku sprawozdawczym Izba w tej dziedzinie ściśle współpracowała ze Związkiem Izb Rzemieślniczych, za pośrednictwem, którego otrzymywała projekty ustaw i rozporządzeń zarówno wysuwane przez Władze Centralne, jak i przez sfery rzemieślnicze do zaopiniowania.

Wśród najważniejszych prac Izby w tym kierunku podkreślić należy zaopiniowanie rządowych projektów, dotyczących zmiany Ustawy Przemysłowej z r. 1927, zmiany ustawy o spółdzielniach, oraz (już po wejściu w życie z dniem 15-go sierpnia noweli do Ustawy Przemysłowej) projektów ministerjalnych, dotyczących rozporządzenia wykonawczego do części Ustawy, mianowicie — do artykułów o Cechach rzemieślniczych, statutu Cechowego oraz regulaminów instytutcyj przy Cechach — Kas pogrzebowych, zaliczkowych i t. d.

Przy rozpatrywaniu i opinjowaniu tych projektów Izba starała się utrzymać możliwie ścisły kontakt ze sferami rzemieślniczymi, tak, że proponowane przez nią pewne uzupełnienia czy poprawki projektów zawsze odpowiadały rzeczywistym potrzebom rzemiosła naszego terenu.

Poza temi kwestjami Izba opinjowała w ciągu roku szereg innych spraw, mianowicie: dotyczących zaliczenia do rzemiosł niektórych zawodów, jak fliziarstwo, mechanictwo, gorsciarstwo, betoniarstwo, wyprawa futer, walizkarstwo i elektromonterstwo wypowiadając się za uznaniem tych zawodów za rzemiosło.

Jak w roku ubiegłym wypowiedziała się Izba za nierozgraniczeniem rzemiosł rzeźnickiego i wędliniarskiego, co jednakże nie zostało w ustawie Przemysłowej uwzględnione, w roku sprawozdawczym Izba po zasięgnięciu informacji

wśród zainteresowanych — wypowiedziała się przeciwko projektom połączenia rzemiosł piekarskiego i cukierniczego.

Z uwagi na to, że w praktyce zdarzają się nieraz nieporozumienia przy wykonywaniu pewnych robót, wchodzących w zakres budownictwa, przez cieśli i stolarzy budowlanych, Izba zwróciła się do Cechów stolarskich i ciesielskich celem ustalenia zakresu prac każdego z tych zawodów. Po zebraniu materiałów Izba wystąpi z odpowiednimi wnioskami.

Związek Izb nadesłał również Izbie do zaopiniowania projekt przepisów sanitarnych dla zakładów fryzjerskich oraz rozporządzenie w sprawie czasu pracy w niedzielę i święta w zakładach fryzjerskich oraz piekarniach, które Izba zaopiniowała, wypowiadając się bezwzględnie za utrzymaniem zakazu otwierania tych zakładów.

Sprawa ubezpieczenia zwierząt rzeźnych na wypadek choroby, racjonalna gospodarka odpadkami poubojowymi oraz rozporządzenie w sprawie kwalifikacyj kierowników rzeźni, będąca już w latach poprzednich przedmiotem prac Izby i w tym roku również znalazła swój wyraz w opiniach przesyłanych przez Izbę co do wniosków nadsyłanych przez Związek Izb.

Specjalnie co się tyczy rozporządzenia Prezydenta R. P. o obrocie zwierzętami gospodarskimi i obrocie hurtowym mięsa, a więc związanej z tem ściśle sprawy urządzenia targowiska i opłat na nich pobieranych, Izba wypowiedziała się przeciw podnoszeniu tych opłat, wysuwając ich niewspółmierność z cenami rynkowymi mięsa. Projekt rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministrami Rolnictwa i Spraw Wewnętrznych, co do utworzenia na targowiskach lokalnych Komisji notowań cen i rejestracji umów sprzedaży zwierząt gospodarskich i mięsa, nie wywołał żadnych zastrzeżeń Izby, która, jak zawsze zresztą oparła się na zdaniu sfer rzemieślniczych.

Opiniowanie podań o karty rzemieślnicze.

W wyniku przepisów art. 146 i 198 znowelizowanej Ustawy Przemysłowej w ciągu roku bieżącego napływały do Izby, jak zresztą i lat ubiegłych, podania o wydanie kart rzemieślniczych w drodze dyspensy i w drodze praw nabytych do zaopiniowania. Specjalnie ostatnie miesiące roku sprawozdaw-

czego zaznaczyły się wzmożonym napływem tych podań: na ogólną ilość 5,406 podań w listopadzie i grudniu wpłynęło 1.100 spraw.

Większa część tych spraw (4079) nadeszła do Izby za pośrednictwem Starostw Powiatowych, które nadsyłały Izbie podania petentów o wydanie kart rzemieślniczych wraz z aktami do zaopinowania i postawienia odpowiedniego wniosku. Izba opierała swój wniosek na zebranych opiniach odnośnych Cechów i Organizacyj, do których zwracała się każdorazowo. Po uzyskaniu opinii sfer rzemiosła i po stwierdzeniu, że potwierdza ona przedłożone przez petenta dokumenty i świadectwa, Izba w wypadku posiadania przez petenta praw nabytych — przysyłała Starostwu Powiatowemu odnośne zaświadczenie, stwierdzające te prawa.

W wypadku ubiegania się zainteresowanego o kartę rzemieślniczą w drodze dyspensy, Izba po zebraniu opinii Cechu poddawała petenta badaniu kwalifikacyjnemu, które stwierdzało jego uzdolnienie zawodowe. Jednym z warunków dopuszczenia do badania było przepracowanie w danym zawodzie 10 lat.

W celu przeprowadzenia tych badań Izba ustaliła na terenie Województwa Komisje Kwalifikacyjne w 10 miastach powiatowych. W skład Komisji prócz delegata Izby wchodziły 2 rzemieślnicy — mistrzowie danego zawodu.

W ciągu roku Izba poddała badaniu 407 zainteresowanych, przyczem w 316 wypadkach wynik był dodatni, w 91 — ujemny dla badanego. Wynik badania Izba ze swą opinią również przysyłała Starostwu. Ogółem z 4.079 spraw otrzymanych ze Starostwa Izba w roku sprawozdawczym załatwiła 1.963, z czego wydała wnioszek przychylny w 1602 wypadkach, ujemny w — 361.

Prócz podań otrzymanych przez Izbę ze Starostw wpłynęło w ciągu roku 1326 podań o wydanie zaświadczenia o prawie nabytem oraz o uzdolnieniu zawodowym na zasadzie badania kwalifikacyjnego bezpośrednio od zainteresowanych, którzy uzyskane z Izby zaświadczenia przedkładali następnie Starostom przy podaniach o karty rzemieślnicze.

Sposób wydawania tych zaświadczeń i wniosków o wydanie karty rzemieślniczej był w tym wypadku ten sam co i przy podaniach przesyłanych przez Starostwa.

Na 1326 tego rodzaju podań Izba załatwiła w ciągu roku 519, z czego wydała zaświadczeń 237, udzieliła wyjaśnień ogólnych 37 i odmownych 123.

Sprawy gospodarcze.

Ze spraw gospodarczych na pierwszy plan wysuwają się bezsprzecznie sprawy podatkowe i ubezpieczeń społecznych oraz kredytowe, eksportowe i dostaw.

W roku bieżącym, jak zresztą co rok, Izba interwenjowała w szeregu spraw dotyczących wymiaru podatkowego w poszczególnych Urzędach Skarbowych, oraz udzielała zainteresowanym szczegółowych informacji w sprawach peruszanych przez nich, jak również w sprawach ulg podatkowych, wyjaśnień Min. Skarbu i t. d. Z zagadnień podatkowych najwięcej uwagi poświęciła Izba sprawie pobierania podatku przemysłowego od obrotu w formie ryczałtowanej. Na wezwanie Związku Izb, Izba zebrała informacje wśród rzemiosła i ustaliła, że naogół należy utrzymać nadal system ryczałtowy dla drobnych płatników, wyłączając jednakże rzemiosło rzeźniczkie i wędliniarskie, z uwagi na zbyt częste wahania cen surowca, używanego w tym rzemiośle.

Co do samej podstawy obliczania ryczałtu, Izba wysunęła wniosek, by za podstawę tego obliczenia na rok 1935 wzięto przeciętny obrót za rok 1932, obniżając go jednakże o 20%. Przy obliczaniu zaś ryczałtu na lata następne, jako podstawę należałoby uznać wymierzony średni obrót roku poprzedniego, obniżając go lub podwyższając w stosunku do niżki lub wyżki cen surowca i robocizny. Przy opracowywaniu kwestji powyższej Izba prócz zbierania materiałów od zainteresowanych, korzystała także ze współpracy z Komisją Gospodarczą, na jaką w roku sprawozdawczym przekształciła się utworzona w roku 1933 Komisja dław spraw podatkowych.

Z dniem 15 października roku sprawozdawczego weszła w życie Ordynacja Podatkowa, która zniosła urzędujące dotychczas przy Urzędach Skarbowych Komisje Szacunkowe, pozostawiając cały wymiar podatków w ręku właściwych Urzędów. Do istniejącej przy Izbie Skarbowej Okręgowej w Warszawie Komisji Odwoławczej na woj. Warszawskie (liczącej 36 członków weszło jak informuje nas Izba Skarbowa już

w r. 1935) 6 rzemieślników i tyłuż zastępców zarówno z nominacji jak z pośród przedstawionych przez Izbę Rzemieślniczą kandydatów.

Sprawą ubezpieczeń socjalnych najwięcej zainteresowani są rzemieślnicy, kształcący terminatorów, gdyż stawki ubezpieczeniowe od zatrudnionych czeladników przeważnie nie wywołują zastrzeżeń.

Natomiast mistrzowie kształcący terminatorów interwenjują stale w sprawach, dotyczących wyznaczonych stawek ubezpieczeniowych, przyczem podkreślają, że Ubezpieczalnie niejednokrotnie traktują terminatora jako pracownika i wyznaczają wyższą stawkę.

Dlatego też Izba w roku sprawozdawczym przy rejestracji umowy o naukę, obok legitymacji terminatorskiej dla ucznia, wystawia jednocześnie specjalne zaświadczenia przeznaczone dla Ubezpieczalni i stwierdzające, że w czasie określonym przez umowę terminator pozostaje u rzemieślnika w charakterze ucznia, a nie pracownika.

Jak wykazała praktyka roku sprawozdawczego, system ten okazał się dobry i Ubezpieczalnie Społeczne na zasadzie przedłożonego zaświadczenia zaliczają terminatorów do właściwej kategorii ubezpieczenia.

Sytuacja kredytowa rzemiosła woj. Warszawskiego została już szczegółowo omówiona w specjalnym dziale, tu więc tylko należy wspomnieć, że Izba w kilku wypadkach interwenjowała w sprawach podań o kredyty do Komunalnych Kas oraz woj. Komitetu Funduszu Pracy.

Wobec słabych rezultatów akcji w kierunku eksportu wyrobów rzemieślniczych w latach poprzednich, rzemiosło woj. Warszawskiego i Izba cały wysiłek zwróciła w roku sprawozdawczym w kierunku opanowania rynków miejscowych, uzyskania dostaw i robót państwowych, samorządowych i wojskowych.

W tym celu Izba rozsyłała do wszystkich ośrodków rzemieślniczych zawiadomienia o dostawach i przetargach, zarówno nadsyłanych przez zainteresowane instytucje lub Związek Izb jak i ogłaszane w pismach codziennych. Na zasadzie zebranych materiałów Izba ustaliła spis firm krawieckich, które ewentualnie mogłyby brać udział w przetargach i przyjmować większe partie robót do wykonania.

Starania te jednakże, mimo, że w porównaniu z rokiem poprzednim dały lepsze wyniki, nie można uznać za całkowicie zadawalniające; przyjęcie każdej większej dostawy czy roboty staje przed ważną przeszkodą — nieprzygotowanie poszczególnych warsztatów do wykonania większego zamówienia oraz brak środków do stworzenia specjalnych spółdzielni, wytwórni i t. d., które umożliwiłyby kilku czy kilkunastu warszatom odpowiednie wywiązanie się z przyjętych zobowiązań.

Równie, jak i przy możliwościach eksportu specjalny indywidualizm wyrobów rzemieślniczych i brak standaryzacji, jest ważnym hamulcem dla pomyślnego rozwiązania sprawy dostaw i robót na większą skalę.

Sprawy oświaty rzemieślniczej i terminatorów.

Rok sprawozdawczy zaznaczył się wzmożoną pracą w kierunku opracowywania i opinjowania programów egzaminacyjnych czeladniczych i mistrzowskich, programów kursów dla terminatorów, czeladników i mistrzów i t. d.

Związek Izb rozpoczął specjalną akcję, do której wciągnął wszystkie Izby, — a której celem ma być opracowanie programów w pytaniach dla poszczególnych zawodów.

Izba Rzemieślnicza w Włocławku wydała również broszurę popularną p. t. „Kurs rzemiosła ślusarskiego w pytaniach i odpowiedziach“ — jednakże zamierzone opracowywania innych podobnych wydawnictw popularnych, wstrzymała, wobec akcji wszczętej przez Związek Izb Rzemieślniczych.

Na skutek akcji Związku Izb opracowane zostały i po uzgodnieniu z Izdami — ogłoszone w „Rzemiośle“ programy egzaminacyjne w pytaniach dla zawodów zduńskiego, malarzkiego i lakierniczego.

Co się tyczy szkolnictwa, Izba na wezwanie Związku Izb i po zebraniu informacji z terenu Województwa, opracowała materiał dotyczący sieci niezbędnych szkół dokształcająco-zawodowych oraz pożytecznych dla właściwego rozwoju rzemiosła szkół zawodowych, przewidzianych w ustawie o szkolnictwie zawodowym. Zebrany materiał Izba przesłała Związkowi Izb dla przedstawienia na posiedzeniu Państwowej Rady Oświecenia Publicznego.

Pozatem szczegółowiej zajęła się Izba sprawą godzin nauczania w szkołach dokształcających i wnioski swoje przesłała również Związkowi Izb do wykorzystania.

Izba zebrała ciekawy materiał, dotyczący stanu materialnego naszych szkół dokształcających, wysokości ich budżetów oraz zadłużenia koncesjonariuszów w stosunku do personelu.

Materiał ten jest dokładną ilustracją katastrofalnego stanu niektórych szkół i pozwala częściowo zrozumieć ich słaby rozwój w pow. latach.

Dane te Izba również przesłała Związkowi Izb.

Pozatem Izba projektowała już od jesieni rozpocząć prowadzenie kursów dokształcających dla mistrzów i czeladników, przewidzianych Ustawą Przemysłową, jednakże wobec braku w budżecie odpowiednich kwot na ten cel, nie mogła zamiaru tego urzeczywistnić. Preliminarz budżetowy na r. 1935 opracowany został w sposób pozwalający przypuszczać, że już w najbliższej przyszłości kursy takie będzie mogła Izba uruchomić.

Co się tyczy sprawy nauczania rzemiosła w warsztatach, to główną troską Izby w okresie sprawozdawczym było ustalenie, wobec wyraźnego brzmienia art. 116 Ustawy Przemysłowej — granic wynagrodzenia za pracę terminatora celem zapobieżenia ewentualnym nadużyciom czy wykorzystaniu małoletniego. Przedewszystkiem jednak trzeba było przewyciężyć psychikę mistrza rzemieślniczego, nie przyzwyczajonego do wynagrodzenia pracy swego ucznia.

Pozatem starała się Izba ułatwić rzemiosłu sprawę rejestracji umów, a jednocześnie, utrzymać rejestrację umów w Cechach. Szczególnie chodziło Izbie o rzemieślników tych zawodów, które nie są zgrupowane w Cechach.

W tym celu w niektórych miejscowościach Izba upoważniła specjalnie żywotne Cechy do kompletowania dokumentów niezbędnych do zawarcia umowy i do przesyłania takiej umowy do Izby celem rejestracji.

W ten sposób da się uniknąć rejestracji umów w Zarządach Miejskich, co będzie bezwzględnie korzystniejsze dla rzemiosła.

Sprawy nielegalnego rzemiosła.

Walka z nielegalnym rzemiosłem przybrała w roku sprawozdawczym bardziej ostrą formę, niż w latach poprzednich. Mianowicie Cechy i specjali kontrolerzy upoważnieni przez Izbę (o czym szczegółowo informowała Izba w swych poprzednich sprawozdaniach) uważają, że osobista interwencja u referenta przemysłowego Starostwa Powiatowego skuteczniejsza jest, niż złożenie piśmiennego doniesienia, to też delegaci Cechów i kontrolerzy starają się utrzymać ściślejszy kontakt ze Starostwami.

Oczekiwana nowela do Ustawy Przemysłowej nie wprowadziła coprawda specjalnych sankcyj karnych za wykonywanie rzemiosła bez uprawnienia zawodowego, jednakże w art. 144 wyraźnie podkreśliła, że prowadzić warsztat rzemieślniczy można dopiero po uzyskaniu karty rzemieślniczej.

Brzmienie tego artykułu pozwala przypuszczać, że organa policyjne, zwracając będą specjalną uwagę na świeżo powstające warsztaty, zamykając warsztaty bez kart rzemieślniczych.

Tymczasem jednakże na skutek doniesień Cechów i poszczególnych osób Izba zmuszona była interwenjować w Starostwach w 332 wypadkach nielegalnego rzemiosła (r. 1933 — 656) przyczem upoważnionych do kontroli w ciągu tego roku było 288 osób. Najwięcej doniesień składały Cechy rzeźnicze, specjalnie skarżąc się na nielegalny ubój po wsiach i małych miasteczkach, pozatem również i rzemieślnicy grupy drzewnej.

Poza kontrolą uprawnień rzemieślników wykonywujących rzemiosło samoistnie, Izba poleciła Cechom przeprowadzenie kontroli uczniów, spisanych umów, uprawnień kształcących majstrów i t. p. W ten sposób ujawniono szereg niedokładności, nierejestrowania czy niespisanie umów z krzywdą ucni, czy wreszcie trzymanie terminatorów przez osoby nieuprawnione. W tych wszystkich wypadkach Izba starała się spowodować naprawienie niedokładności, by nie krzywdzić terminatora, zwracając się bezpośrednio do zainteresowanego pracodawcy lub opiekunów ucznia i tylko w 6 wypadkach zwróciła się do Starostw Powiatowych o ukaranie osób nieprawnie kształcących terminatorów.

Sprawy finansowo-budżetowe.

W roku sprawozdawczym Izba wykonała budżet w cyfrach następujących:

Nadwyżka z roku 1933	. .	zł.	57.779,06
Dochody budżetowe	. .	„	<u>91.400,61</u>
			zł. 149.179,67
Wydatki budżetowe	. .	„	<u>76.802,97</u>
Nadwyżka na rok 1935	. .	zł.	72.376,73

Kapitały swe Izba w roku sprawozdawczym tak jak i lat poprzednich lokowała w Komunalnej Kasie Oszczędności m. Włocławka oraz w paru innych Komunalnych Kasach Oszczęd. woj. Warszawskiego.

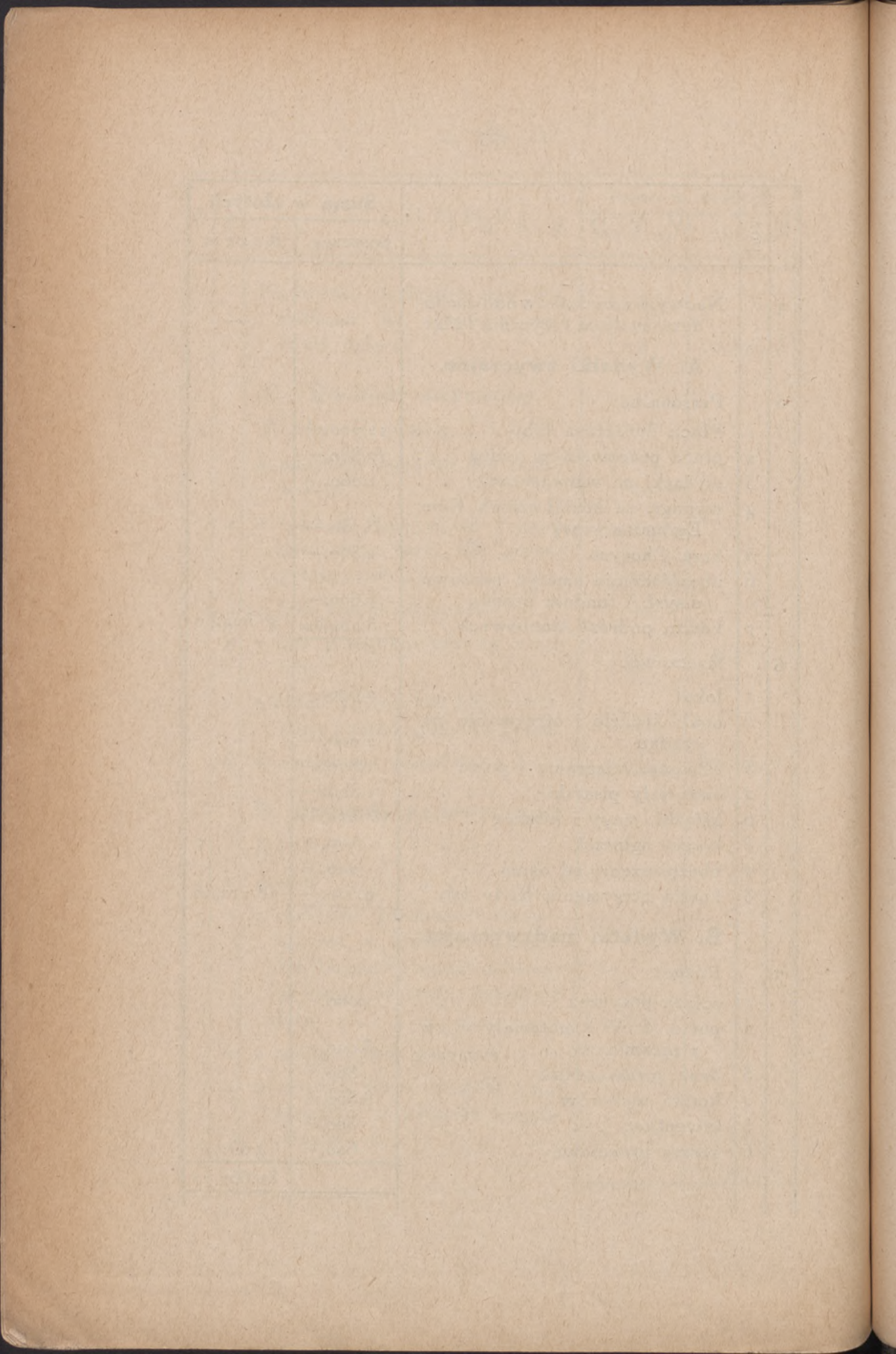
Głównym źródłem dochodów Izby były wpływy z taks egzaminacyjnych, które wyniosły zł. 27.577,— oraz z dodatku przewidzianego dla Izby w Ustawie o Państwowym podatku przemysłowym zł. 26 512,85, czyli razem ponad 50% całej sumy budżetu.

Szczegółowe sprawozdanie z wykonania budżetu jak również budżet na r. 1934 załączone są do niniejszego sprawozdania.

B U D Ż E T
I Z B Y R Z E M I E Ś L N I C Z E J
we WŁOCLAWKU
na rok 1934

§	poz.	D O C H O D Y	Suma w złotych	
			poszczeg.	razem
1		Nadwyżka dochodów nad wydatkami na dzień 1 stycznia 1934 r.	—	55.497,15
		A. Dochody zwyczajne		
2		Wpływy stałe:		
	1	z własnego majątku wg. zestawienia	500,—	
	2	z opłat za korzystanie z urządzeń Izby (art. 183 prawa przemysłowego)	500,—	
	3	z taks egzaminacyjnych	21.750,—	
	4	z kar porządkowych na rzecz Izby	—	
	5	z dodatku przew. dla Izby wustawie o państw. podatku przem.	25 000,—	
	6	z wpisowego uczniów	2.500,—	50.250,—
		B. Dochody nadzwyczajne		
3		Różne:		
	1	z ofiar	—	
	2	z rozkładu niedoboru (art. 1 ustawy o zasilaniu fundusz Izby Rzemieśl.) wg. zał. uchwały ogólnego zebrania członków Izby	—	
	3	z zaciągniętych pożyczek	—	
	4	ze zwrotu porta, druków i materiałów w związku z egzaminami.	12.500,—	12.500,—
				<u>118.247,15</u>

§	poz.	W Y D A T K I	Suma w złotych	
			poszczeg.	R a z e m
4		Nadwyżka wydatków nad dochodami na dzień 1 stycznia 1934r.	—	—
		A. Wydatki zwyczajne.		
5		Personalne:		
	1	Placa dyrektora Izby	12.000,—	
	2	placa pracowników biura . . .	17.880,—	
	3	wydatki na reprezentację . . .	1.500,—	
	4	wynagr. za udział członk. Kom. Egzaminacyjnej	5.750,—	
	5	kasa Chorych	1.520,—	
	6	ubezpieczenia emeryt. pracown. umysł. i fundusz pracy . . .	1.600,—	
	7	koszta podróży służbowych . .	8.254,80	48.504,80
6		Rzeczowe:		
	1	lokal	2.640,—	
	2	opał, światło i utrzymanie porządku	2.000,—	
	3	telefony, telegramy i porto . .	1.800,—	
	4	materiały pisarskie	1.300,—	
	5	książki, mapy i pisma	546,35	
	6	koszta ogłoszeń	100,—	
	7	ubezpieczenie od ognia	200,—	
	8	koszta utrzymania Rady Izb . .	9.526,—	18.112,35
		B. Wydatki nadzwyczajne.		
7		Różne:		
	1	spłata pożyczek	1.000,—	
	2	porto, druki i materiały w zw. z egzaminami	3.000,—	
	3	druk sprawozdania	800,—	
	4	koszta wyborów	8.350,—	
	5	inventarz	300,—	
	6	koszta procesowe	600,—	14.050,—
				80.667,15

SPRAWOZDANIE
RACHUNKOWE
IZBY RZEMIEŚLNICZEJ
we WŁOCLAWKU
za rok 1934.

§	poz.	D O C H O D Y	s u m y	
			poszczeg.	r a z e m
1		Nadwyżka dochodów nad wydatkami na dzień 1.I.1934 r.	—	57.779,06
		A. Dochody zwyczajne		
2		W pływ y stałe:		
	1	z własnego majątku wg. zał. zestawienia	2.968,03	
	2	z opłat za korzystanie z urządzeń Izby (art. 183 prawa przem.)	11.845,23	
	3	z taks egzaminacyjnych	27.577,—	
	4	z kar porządkowych	—	
	5	z dodatku przewidz. dla Izby w Ustawie o państw. podatku przemysłowym	26.512,85	
	6	z wpisowego uczniów	4.873,90	73.777,01
		B. Dochody nadzwyczajne		
3		R ó ż n e:		
	1	z ofiar	—	
	2	z rozkładu niedoboru (art. 1 Ustawy o zasilaniu fund. Izby Rzemieśl.)	—	
	3	z zaciągniętych pożyczek	—	
		ze zwrotu porta, druków i materiałów w związku z egzaminami	17.223,60	
	5	nieprzewidziane	400,—	17 623,60
				<u>149.179,67</u>

§	poz.	W Y D A T K I	S u m y	
			poszczegól.	r a z e m
4		Nadwyżka wydatków nad dochodami na 1.I.34	—	—
		A. Wydatki zwyczajne		
5		Personalne:		
	1	Placa dyrektora Izby	12.000,—	
	2	placa pracowników biura	17.270,—	
	3	wydatki na reprezentację	1.499,21	
	4	wynagr. członk. Komisji Egzaminacyj.	6.198,10	
	5	ubezpieczenie pracowników	2.670,17	
	6	Fundusz Pracy	292,20	
	7	koszty podróży służbowych	8.254,80	48.184,48
6		Rzeczowe:		
	1	lokal	2.640,—	
	2	opał, światło, utrzymanie porządku	1.281,98	
	3	telefony, telegramy, porto	996,30	
	4	materiały pisarskie	1.299,17	
	5	książki, mapy i pisma	546,35	
	6	koszta ogłoszeń	—	
	7	ubezpieczenie od ognia	—	
	8	koszta utrzymania Związku Izb	9.526,—	16.289,80
		B. Wydatki nadzwyczajne		
7		Różne:		
	1	splata pożyczki	1.000,—	
	2	porto, druki, materiały egzamin.	2.153,20	
	3	druk sprawozdania	773,—	
	4	koszta wyborów	6.324,66	
	5	inwentarz	268,98	
	6	koszta procesowe	1.808,85	12 328,69
				<u>76.802,97</u>

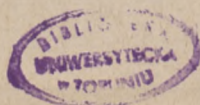

Tabela porównawcza liczby warsztatów rzemieślniczych
z podziałem na prowadzone w miastach i osadach woj. Warszawskiego wg. stanu na 1930 i 1934 rok.

Grupa zawodowa	NAZWA ZAWODU	Rok 1930			Rok 1934		
		Ogólna liczba warsztatów rzem. prow. na podstawie kart rzemieśl.	w t e m		Ogólna liczba warsztatów rzem. prow. na podstawie kart rzemieśl.	w t e m	
			w miastach	we wsiach i osad.		w miastach	we wsiach i osadach
I-sza Budowlana	Ogółem woj. Warszawskie	27877	18428	9449	35289	21486	13803
	w t e m:						
	brukarstwo	—	—	—	17	14	3
	dekarstwo	61	34	27	68	30	38
	garncarstwo	58	40	18	75	53	22
	kamieniarstwo	40	31	9	47	38	9
	lakiernictwo	18	16	2	18	16	2
	malarstwo	443	375	68	548	448	100
	mularstwo	1464	661	803	2022	819	1203
	rzeźba w kamieniu	—	—	—	2	2	—
	studniarstwo	9	3	6	15	4	11
	szklarstwo	154	118	36	200	156	44
sztukatorstwo	1	1	—	2	2	—	
zduństwo	161	144	17	175	144	31	
	R a z e m . .	2409	1423	986	3189	1726	1463
II-ga Drzewna	bednarstwo	152	125	27	162	125	37
	ciesielstwo	826	313	513	1202	408	794
	grzebieniarstwo	2	2	—	—	—	—
	kołodziejstwo	1015	280	735	1181	370	811
	koszykarstwo	115	59	56	127	64	63
	rzeźba w drzewie	2	2	—	2	2	—
	stolarstwo	1895	1188	707	2339	1355	984
	tokarstwo drzewa	76	71	5	62	50	12
	wyr. instr. muzycz.	3	3	—	4	4	—
	R a z e m . .	4086	2043	2043	5079	2378	2701
III-cia Włókiennicza	bandażownictwo	1	1	—	1	1	—
	chem. czyszcz. i farb. odzieży i skórek futrzanych	—	—	—	13	12	1
	czapnictwo	308	278	30	344	299	45
	kapelusznictwo	103	97	6	127	112	15
	krawiectwo	3974	3371	603	4779	3836	843
	kuśnierstwo	63	53	10	75	59	16
	powroźnictwo	104	86	18	122	105	17
	szczołkarstwo	23	19	4	22	17	5
	szmuklerstwo	12	12	—	14	14	—
	tapicerstwo	74	71	3	83	77	6
	R a z e m . .	4662	3988	674	5580	4532	1048
IV-ta Metalowa	blacharstwo	418	357	61	480	382	98
	bronzownictwo	3	2	1	1	1	—
	grawerstwo	9	9	—	8	8	—
	jubilerstwo	20	20	—	20	18	2
	kotlarstwo	11	8	3	16	8	8
	kowalstwo	2630	568	2062	3283	732	2551
	mosięźnictwo	3	3	—	3	3	—
	pilnikarstwo	4	4	—	5	5	—
	pozłotnictwo	—	—	—	2	—	2
	ślusarstwo	632	455	177	795	549	246
	tokarstwo metalowe	36	35	1	85	85	—
	wyr. narz. optycz.	2	2	—	1	1	—
zegarmistrzowstwo	311	272	39	344	294	50	
złotnictwo	12	11	1	9	9	—	
	R a z e m . .	4091	1746	2345	5052	2095	2957
V-ta Spożywcza	cukiernictwo	193	174	19	243	222	21
	kuchmistrzostwo	16	12	4	13	8	5
	piekarstwo	1295	842	453	1557	989	568
	piernikarstwo	11	11	—	7	4	3
	rzeźnictwo	2039	1235	804	3645	1990	1655
	wędliniarstwo	1097	665	432	1239	611	628
	R a z e m . .	4651	2939	1712	6704	3824	2880
VI-ta Skórzana	białoskórnicstwo	—	—	—	1	1	—
	cholewkarstwo	830	724	106	1021	901	120
	garbarstwo	69	66	3	86	74	12
	introligatorstwo	37	35	2	49	44	5
	rymarstwo	503	302	201	561	310	251
	siodlarstwo	6	3	3	8	6	2
	szewctwo	5664	4480	1184	6708	4696	2012
	R a z e m . .	7109	5610	1499	8434	6032	2402
VII-ma Usług osobistych	fotografowanie	97	90	7	144	121	23
	fryzjerstwo	765	582	183	1100	772	328
	golarstwo	1	1	—	2	1	1
	perukarstwo	6	6	—	5	5	—
		R a z e m . .	869	679	190	1251	899

Liczba warsztatów rzemieślniczych prowadzonych na podstawie posiadanych kart rzemieślniczych i bez kart z wykazaniem liczby warsztatów chrześcijańskich i żydowskich.

P O W I A T Y	Ogólna liczba warsztatów rzem. prow. na podstawie kart rzem. i bez kart na terenie woj. Warszawskiego na 1. I. 1935	w tem liczba warsztatów		Liczba warsztatów rzem. prowadzonych na podstawie posiadanych kart rzemieśln.	w tem liczba warsztatów		Liczba warsztatów rzem. prowadzonych bez kart rzemieślniczych	w tem liczba warsztatów	
		chrześc.	żyd.		chrześc.	żyd.		chrześc.	żyd.
Ogółem wg. stanu na 1 I. 1933 rok.	35591	21545	14046	33398	20080	13318	2193	1465	728
" " " " 1. I. 1934 rok.	38001	23376	14630	34124	20542	13582	3877	2829	1048
" " " " 1. I. 1935 rok.	41812	25475	16337	35289	21570	13719	6523	3905	2618
w tem:									
Błoński	2146	1127	1019	1674	842	832	472	285	187
Ciechanowski	1409	970	439	1245	856	389	164	114	50
Gostyniński	1328	882	446	1210	809	401	118	73	45
Grójecki	2031	988	1043	1782	849	933	249	139	110
Kutnowski	1889	1033	856	1575	989	586	314	44	270
Lipnowski	1602	1276	326	1392	1120	272	210	156	54
Lowicki	1216	795	421	1072	693	379	144	102	42
Makowski	1371	742	629	1029	529	500	342	213	129
Mińsko Maz.	1841	793	1048	1461	688	773	380	105	275
Mławski	2042	1415	627	1882	1323	559	160	92	68
Nieszawski	1871	1455	416	1706	1366	340	165	89	76
Płocki	2082	1148	934	1791	958	833	291	190	101
Płoński	1083	645	438	958	547	411	125	98	27
Przasnyski	1225	856	369	1100	765	335	125	91	34
Pultuski	2605	1552	1053	2276	1353	923	329	199	130
Rawski	1268	666	602	1169	615	554	99	51	48
Rypiński	1496	1066	430	1323	936	387	173	130	43
Radzyński	1569	798	771	1301	618	683	268	180	88
Sierpecki	1944	1318	626	1801	1217	584	143	101	42
Skierniewicki	1118	717	401	974	631	343	144	86	58
Sochaczewski	876	530	346	739	437	302	137	93	44
Warszawski	4885	2987	1898	3364	1945	1419	1521	1042	479
Włocławski	2915	1716	1199	2465	1484	981	450	232	218

Liczba warsztatów rzemieślniczych prowadzonych na podstawie posiadanych kart rzemieślniczych i bez kart z wykazaniem liczby warsztatów chrześcijańskich i żydowskich.

Grupa Zawodowa.	N A Z W A Z A W O D U	Ogólna liczba warsztatów rzem. prow. na podstawie kart rzem. i bez kart na terenie woj. Warszawskiego wg. stanu na 1. I. 1934.	w tem liczba warsztatów		Liczba warsztatów rzem. prow. na podstawie posiadanych kart rzemieśln.	w tem liczba warsztatów		Liczba warsztatów rzem. prowadzonych bez kart rzemieślniczych	w tem liczba warsztatów	
			chrześc.	żyd.		chrześc.	żyd.		chrześc.	żyd.
	Ogółem wg. stanu na 1 I. 1933	35591	21545	14046	33398	20080	13318	2193	1465	728
	" " " " 1. I. 1934	38001	23371	14630	34124	20542	13542	3877	2829	1048
	" " " " 1. I. 1935	41812	25475	16337	35289	21570	13719	6523	3905	2618
	w tem:									
I-sza Budowlana	brukarstwo	26	25	1	17	16	1	9	9	—
	dekarstwo	77	41	36	68	39	29	9	2	7
	garncarstwo	81	81	—	75	75	—	6	6	—
	kamieniarstwo	59	36	23	47	29	18	12	7	5
	lakiernictwo	20	16	4	18	14	4	2	2	—
	malarstwo	656	384	272	548	317	231	108	67	41
	mularstwo	2239	2192	47	2022	1979	43	217	213	4
	rzeźba w kamieniu	2	2	—	2	2	—	—	—	—
	studniarstwo	24	23	1	15	14	1	9	9	—
	szklarstwo	277	26	251	200	19	181	77	7	70
	sztukatorstwo	2	1	1	2	1	1	—	—	—
zduństwo	211	194	17	175	162	13	36	32	4	
	R a z e m . . .	3674	3021	653	3189	2667	522	485	354	131
II-ga Drzewna	bednarstwo	179	175	4	162	159	3	17	16	1
	ciesielstwo	1380	1350	30	1202	1175	27	178	175	3
	kołodziejstwo	1312	1210	102	1181	1092	89	131	118	13
	koszykarstwo	135	132	3	127	124	3	8	8	—
	rzeźba w drzewie	2	—	2	2	—	2	—	—	—
	stolarstwo	2752	2088	664	2339	1792	547	413	296	117
	tokarstwo drzewa	74	11	63	62	11	51	12	—	12
	wyr. instr. muzycz.	8	7	1	4	3	1	4	4	—
	R a z e m . . .	5842	4973	869	5079	4356	723	763	617	146
III-cia Włókiennicza	bandażownictwo	1	—	1	1	—	1	—	—	—
	chem. czyszcz. i farb. odzieży i skór futrzanych	25	13	12	13	7	6	12	6	6
	czapnictwo	393	12	385	344	10	334	49	2	47
	kapelusznictwo	145	28	117	127	26	101	18	2	16
	krawiectwo	5665	912	4753	4779	804	3975	886	108	778
	kuśnierstwo	105	8	97	75	7	68	30	1	29
	powroźnictwo	139	31	108	122	30	92	17	1	16
	szczotkarstwo	30	13	17	22	7	15	8	6	2
	szmuklerstwo	17	3	14	14	3	11	3	—	3
	tapicerstwo	104	37	67	83	30	53	21	7	14
	R a z e m . . .	6624	1057	5567	5580	924	4656	1044	133	911
IV-ta Metalowa	blacharstwo	534	145	389	480	130	356	54	15	39
	bronzownictwo	4	—	4	1	—	1	3	—	3
	grawerstwo	8	—	8	8	—	8	—	—	—
	jubilerstwo	21	2	19	20	2	18	1	—	1
	kotlarstwo	17	14	3	16	13	3	1	1	—
	kowalstwo	3749	3537	212	3283	3083	200	466	454	12
	mosiężnictwo	3	3	—	3	3	—	—	—	—
	pilnikarstwo	6	5	1	5	4	1	1	1	—
	pozłotnictwo	2	1	1	2	1	1	—	—	—
	ślusarstwo	998	749	249	795	608	187	203	141	62
	tokarstwo metalowe	87	29	58	85	27	58	2	2	—
wyr. narz. optycz.	1	1	—	1	—	—	—	—	—	
zegarmistrzostwo	378	35	343	344	25	319	34	10	24	
złotnictwo	10	2	8	9	2	7	1	—	1	
	R a z e m . . .	5818	4523	1295	5052	3899	1153	766	624	142
V-ta Spożywcza	cukiernictwo	286	94	192	243	74	169	43	20	23
	kuchmistrzostwo	13	13	—	13	13	—	—	—	—
	piekarstwo	1876	939	937	1557	782	775	319	157	162
	piernikarstwo	7	—	7	7	—	7	—	—	—
	rzeźnictwo	4537	3040	1497	3645	2418	1227	892	622	270
	wędliniarstwo	1747	1668	79	1239	1174	65	508	494	14
	R a z e m . . .	8466	5754	2712	6704	4461	2243	1762	1293	469
VI-ta Skórzana	białoskórnicstwo	5	—	5	1	—	1	4	—	4
	cholewkarstwo	1206	20	1186	1021	15	1006	185	5	180
	garbarstwo	106	9	97	86	6	80	20	3	17
	introligatorstwo	65	12	53	49	10	39	16	2	14
	rymarstwo	627	441	186	561	401	160	66	40	26
	siodlarstwo	9	9	—	8	8	—	1	1	—
	szewctwo	7909	4871	3038	6708	4155	2553	1201	716	486
	R a z e m . . .	9927	5362	4565	8434	4595	3839	1493	767	726
VII-ma Usług osobistych	fotografowanie	168	84	84	144	71	73	24	13	11
	fryzjerstwo	1284	699	585	1100	595	505	184	104	80
	golarstwo	3	2	1	2	2	—	1	—	1
	perukarstwo	6	—	6	5	—	5	1	—	1
		R a z e m . . .	1461	785	676	1251	668	583	210	117

Liczba samoistnych rzemieślników na terenie woj. Warszawskiego z podziałem wg. wyznania, dowodu uzdolnienia i powiatów.

POWIATY	Ogólna liczba samoist. rzem. na terenie woj. Warszawsk. wg. stanu na 1.1.1935 r.	w t e m									
		c h r z e ś c i j a n					ż y d ó w				
		Ogółem	w t e m				Ogółem	w t e m			
			mężcz.	kobiet	mistrz.	nie mistrz.		mężcz.	kobiet	mistrz.	nie mistrz.
Ogółem woj. Warszawskie	34599	20918	20559	359	9647	11271	13681	13171	510	2844	10837
w tem:											
Błoński	1643	815	805	10	442	373	828	812	16	141	687
Ciechanowski	1242	853	845	8	310	543	389	382	7	110	279
Gostyniński	1202	803	780	23	480	323	399	372	27	127	272
Grójecki	1727	794	788	6	374	420	933	904	29	119	814
Kutnowski	1549	963	957	6	377	586	586	552	34	181	405
Lipnowski	1390	1118	1107	11	626	492	272	262	10	100	172
Łowicki	1024	646	630	16	311	335	378	360	18	103	275
Makowski	1020	524	522	2	241	283	496	492	4	95	401
Mińsko-Maz.	1449	679	667	12	274	405	770	744	26	63	707
Mławski	1808	1256	1229	27	541	715	552	525	27	99	453
Nieszawski	1683	1343	1314	29	661	682	340	329	11	48	292
Płocki	1783	950	922	28	409	541	833	801	32	160	665
Płoński	936	525	512	13	112	413	411	389	22	96	315
Przasnyski	1081	746	735	11	183	563	335	319	16	61	274
Pultuski	2249	1326	1324	2	491	835	923	916	7	115	808
Rawski	1166	612	609	3	397	215	554	542	12	194	360
Rypiński	1295	908	887	21	395	513	387	360	27	101	286
Radzyński	1233	551	540	11	251	300	682	651	31	155	527
Sierpecki	1731	1162	1117	45	552	610	569	523	46	158	411
Skierniewicki	971	628	625	3	223	405	343	332	11	79	264
Sochaczewski	718	416	414	2	161	255	302	293	9	56	246
Warszawski	3241	1823	1800	23	575	1248	1418	1386	32	187	1231
Włocławski	2458	1477	1430	47	1261	216	981	925	56	288	693

Liczba samoistnych rzemieślników na terenie woj. Warszawskiego z podziałem wg. wyznania, dowodu uzdolnienia i zawodów.

Grupa zawodowa	NAZWA ZAWODU	Ogólna liczba samoist. rzem. na terenie woj. Warszawskiego wg. stanu na 1.1.1935 r.	w t e m										
			c h r z e ś c i j a n					ż y d ó w					
			Ogółem	w t e m				Ogółem	w t e m				
				mężczyzn	kobiet	mistrz.	niemistrz.		mężczyzn	kobiet	mistrz.	niemistrz.	
	Ogółem	34599	20918	20559	359	9647	11271	13681	13171	510	2844	10837	
I-sza Budowlana	w tem:												
	brukarstwo	17	16	16	—	—	16	1	1	—	—	1	
	dekarstwo	68	39	39	—	6	33	29	29	—	—	3	
	garncarstwo	75	75	74	1	21	54	—	—	—	—	—	
	kamieniarstwo	47	29	29	—	12	17	18	18	—	—	18	
	lakiernictwo	18	14	14	—	4	10	4	4	—	—	3	
	malarstwo	548	317	317	—	164	153	231	231	—	43	188	
	mularstwo	2013	1970	1970	—	539	1431	43	43	—	3	40	
	rzeźba w kamieniu	2	2	2	—	—	2	—	—	—	—	—	
	studniarstwo	15	14	14	—	8	6	1	1	—	1	—	
	szklarstwo	192	18	18	—	12	6	174	174	—	5	169	
	sztukatorstwo	2	1	1	—	—	1	1	1	—	—	1	
	zduństwo	175	162	162	—	96	66	13	13	—	3	10	
		Razem	3172	2657	2656	1	862	1795	515	515	—	59	456
	II-ga Drzewna	bednarstwo	162	159	159	—	60	99	3	3	—	—	3
ciesielstwo		1202	1175	1175	—	298	877	27	27	—	5	22	
kołodziejstwo		1180	1091	1091	—	368	723	89	89	—	12	77	
koszykarstwo		127	124	123	1	26	98	3	3	—	1	2	
rzeźba w drzewie		2	—	—	—	—	—	2	2	—	—	2	
stolarstwo		2280	1734	1733	1	807	927	546	546	—	97	449	
tokarstwo drzewa		62	11	11	—	8	3	51	51	—	1	50	
wyr. instr. muzycz.		4	3	3	—	2	1	1	1	—	—	1	
		Razem	5019	4297	4295	2	1569	2728	722	722	—	116	606
III-cia Włókiennicza		bandażownictwo	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1
	chem. czyszc. i farb. odzieży i skórek futrzanych	13	7	6	1	—	7	6	5	1	—	6	
	czapnictwo	344	10	10	—	6	4	334	329	5	41	293	
	kapelusznictwo	127	26	19	7	10	16	101	38	63	16	85	
	krawiectwo	4779	804	540	264	694	110	3975	3637	338	998	2977	
	kuśnierstwo	72	7	7	—	4	3	65	65	—	17	48	
	powroźnictwo	122	30	30	—	18	12	92	92	—	7	85	
	szczotkarstwo	22	7	7	—	7	—	15	15	—	4	11	
	szmuklerstwo	14	3	3	—	2	1	11	11	—	—	11	
	tapicerstwo	82	29	29	—	29	—	53	52	1	13	40	
	Razem	5576	923	651	272	770	153	4653	4245	408	1096	3557	
IV-ta Metalowa	blacharstwo	480	130	129	1	88	42	350	350	—	91	259	
	bronzownictwo	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	
	grawerstwo	8	—	—	—	—	—	8	8	—	8	—	
	jubilerstwo	20	2	2	—	—	2	18	18	—	7	11	
	kotlarstwo	16	13	13	—	8	5	3	3	—	—	3	
	kowalstwo	3222	3024	3023	1	1336	1688	198	198	—	34	164	
	mosiężnictwo	3	3	3	—	3	—	—	—	—	—	—	
	pilnikarstwo	5	4	4	—	3	1	1	1	—	—	1	
	pozłotnictwo	2	1	1	—	—	1	1	1	—	—	1	
	ślusarstwo	793	607	607	—	382	225	188	186	—	58	128	
	tokarstwo metalowe	85	27	27	—	2	25	58	58	—	—	58	
	wyr. narz. optycz.	1	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	
zegarmistrzowstwo	344	25	25	—	25	—	319	318	1	83	236		
złotnictwo	9	2	2	—	1	1	7	7	—	1	6		
	Razem	4989	3839	3837	2	1849	1990	1150	1149	1	282	868	
V-ta Spożywcza	cukiernictwo	243	74	72	2	42	32	169	154	15	51	118	
	kuchmistrzostwo	13	13	12	1	11	2	—	—	—	—	—	
	piekarstwo	1557	782	760	22	493	289	775	744	31	226	549	
	piekarnictwo	7	—	—	—	—	—	7	7	—	—	7	
	rzeźnictwo	3099	1896	1888	8	999	897	1203	1187	16	117	1086	
	wędliniarstwo	1239	1174	1150	24	377	797	65	63	2	51	14	
	Razem	6158	3939	3882	57	1922	2017	2219	2155	64	445	1774	
VI-ta Skórzana	białoskórnicstwo	1	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	
	cholewarstwo	1021	15	15	—	15	—	1006	1006	—	246	760	
	garbarstwo	86	6	6	—	3	3	80	80	—	5	75	
	introligatorstwo	49	10	10	—	3	7	39	39	—	2	37	
	rymarstwo	561	401	401	—	209	192	160	160	—	12	148	
	siodlarstwo	8	8	8	—	5	3	—	—	—	—	—	
	szewctwo	6708	4155	4153	2	2037	2118	2553	2551	2	290	2263	
	Razem	8434	4595	4593	2	2272	2323	3839	3836	3	555	3284	
VII-ma Usług osobistych	fotografowanie	144	71	62	9	23	48	73	68	5	30	42	
	fryzjerstwo	1100	595	581	14	380	215	505	479	26	261	244	
	golarstwo	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	
	perukarstwo	5	—	—	—	—	—	5	2	3	—	5	
		Razem	1251	668	645	23	403	265	583	549	34	291	292

Cechy Województwa Warszawskiego z wykazaniem liczby członków, ich wyznania oraz wartości majątkowej.

POWIATY	Ogólna liczba Cechów na terenie woj. Warszawsk. wg. stanu na 1.1.1935	w tem liczba Cechów			Ogólna liczba rzemieślnik. zrzeszon. w Cechach	w tem liczba rzemieśl. Zrzesz. w Cechach			Wartość majątkowa Cechów			w t e m C e c h ó w					
		chrz.	żyd.	mieszanych		chrz.	żyd.	mieszanych	Ogólna	w tem wartość		chrześc.		żydow.		mieszanych	
										nieruch.	kapitał.	nieruch.	kapit.	nieruch.	kapit.	nieruch.	kapit.
Ogółem w r. 1932	389	251	100	38	9 291	5739	2583	969	103 402	—	103 402	—	97 298	—	1713	—	4391
„ w r. 1933	387	246	108	33	9.784	6201	2727	856	154.568	69.640	84.928	69.240	73.788	—	4136	400	7004
„ w r. 1934	384	248	101	35	9 926	6367	2722	837	149.177	69.640	79.537	69.640	71.207	—	2304	—	6026
w tem:																	
Błoński	22	16	5	1	624	475	137	12	2.885	—	2.885	—	2.852	—	33	—	—
Ciechanowski	9	8	1	—	255	235	20	—	2.487	—	2.487	—	2.360	—	127	—	—
Gostyniński	15	5	5	5	416	183	146	87	9.598	—	9.598	—	5.475	—	48	—	4075
Grójecki	14	12	1	1	274	243	19	12	940	ogród 240.—	700	ogród 240.—	700	—	—	—	—
Kutnowski	21	10	9	2	439	182	208	49	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lipnowski	16	15	—	1	374	342	—	32	11.923	—	11.923	—	11.923	—	—	—	—
Łowicki	14	10	3	1	453	344	75	34	25.000	zł. 25.000 43 morgi	—	zł. 25 000 43 morgi	—	—	—	—	—
Makowski	10	4	5	1	239	89	137	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mińsko-Maz.	13	9	4	—	322	222	100	—	3.052	—	3 052	—	3.045	—	7	—	—
Mławski	14	11	3	—	425	318	107	—	3.248	—	3.248	—	3.248	—	—	—	—
Nieszawski	15	12	—	3	325	267	—	58	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Płocki	21	13	8	—	363	206	157	—	14 550	zł. 11 000 29 mórg	3.550	zł. 11.000 29 mórg	3.150	—	400	—	—
Płoński	5	1	2	2	178	17	80	81	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Przasnyski	9	6	3	—	216	159	57	—	480	—	480	—	419	—	61	—	—
Pułtowski	26	19	6	1	473	343	119	11	6 340	zł. 5 000 13 mórg	1.340	zł. 5 000 13 mórg	1.280	—	30	—	30
Radzymiński	15	8	4	3	395	184	112	99	2 430	—	2.430	—	1.980	—	—	—	450
Rawski	14	9	3	2	371	192	119	60	2.453	—	2.453	—	1 750	—	503	—	200
Rypiński	13	10	1	2	424	357	34	33	3.552	—	3.552	—	3.552	—	—	—	—
Sierpecki	24	16	5	3	503	299	130	74	9 329	—	9 329	—	8.653	—	436	—	240
Skierniewicki	14	9	4	1	353	209	133	11	17.000	zł. 17.000 dom 5,5 m	—	zł. 17.000 dom 5,5 m.	—	—	—	—	—
Sochaczewski	10	3	7	—	240	114	126	—	4 198	—	4.198	—	4.198	—	—	—	—
Warszawski	30	18	8	4	1.216	758	349	109	12.034	—	11.634	—	11.248	—	—	—	386
Włocławski	40	24	14	2	1.048	629	357	62	17 678	zł. 400.— plac	6 678	zł. 400.— plac	5.374	—	659	—	645
										zł. 11.000		zł. 11,000					

**Związki i Stowarzyszenia rzemieślników według powiatów
z wykazaniem członków.**

POWIATY	Liczba organizacyj			Liczba członków		
	Ogółem	w t e m		Ogółem	w t e m	
		chrz.	żyd.		chrz.	żyd.
Ogółem 1.1.1932	147	50	97	11.101	3.819	7.282
Ogółem 1.1.1933	89	30	59	6.804	2.041	4.763
Ogółem 1.1.1934	107	23	84	7.464	1.897	5.567
Błoński	7	1	6	492	25	467
Ciechanowski	4	2	2	193	88	105
Gostyniński	5	3	2	258	112	146
Grójecki	4	—	4	277	—	277
Kutnowski	4	1	3	150	20	130
Lipnowski	1	—	1	20	—	20
Łowicki	3	1	2	800	425	375
Makowski	3	—	3	141	—	141
Miński	6	1	5	466	70	396
Mławski	3	1	2	340	160	180
Nieszawski	6	2	4	185	66	119
Płocki	5	1	4	368	90	278
Płoński	2	—	2	187	—	187
Przasnyski	3	1	2	126	21	105
Pułtusk	5	—	5	530	—	530
Radzymiński	4	1	3	284	30	254
Rawski	4	1	3	289	50	239
Rypiński	2	—	2	68	—	68
Sierpecki	5	—	5	187	—	187
Skierniewicki	3	1	2	202	90	112
Sochaczewski	3	—	3	52	—	52
Warszawski	13	1	12	1.017	300	717
Włocławski	12	5	7	832	350	482

**Uczniowie rzemieślnicy w Szkołach Doksztalających Zawodowych
czynnych w r. szkol. 1934/35 na terenie Województwa Warszawskiego.**

L. P.	Siedziba Szkoły Doksztalającej Zawodowej	Charakter szkoły	Rok szkolny 1933/34		Rok szkolny 1934/35				
			Liczba uczniów uczęszcza- jących do szkoły	Liczba absolwen- tów	Liczba uczęszcza- jących	w tem w klasie			
						przygot.	I.	II.	III.
	Ogółem .		2.130	566	2.171	45	756	789	581
1	Błonie k. Warszawy	koedukac.	85	18	94	—	36	31	27
2	Brześć Kujawski	„	38	30	22	—	1	10	11
3	Ciechanów	męska	46	15	56	—	16	22	18
4	Gąbin	koedukac.	29	15	43	—	13	12	18
5	Gostynin	męska	57	21	60	6	25	17	22
6	Góra Kalwarja	koedukac.	28	13	40	—	20	14	6
7	Grodzisk Mazowiecki	„	93	30	64	—	15	27	22
8	Grójec	męska	46	9	64	—	27	37	—
9	Kutno	koedukac.	107	18	123	—	48	37	38
10	Lipno	„	59	26	98	—	31	44	23
11	Lubraniec	męska	31	10	30	—	—	18	12
12	Łowicz	„	79	39	90	—	31	29	30
13	Mława	koedukac.	87	9	74	8	20	28	18
14	Mińsk Mazowiecki	męska	55	29	52	—	16	20	16
15	Mszczonów	„			36	—	36	—	—
16	Nowe Miasto n/Pil.	„	ponownie uruchom. 124	4	72	12	15	23	12
17	Nowy Dwór	koedukac.	48	15	47	1	8	22	16
18	Piaseczno	„	54	9	51	10	12	16	13
19	Płock	„	68	16	71	—	26	28	17
20	Płońsk	męska	24	16	26	—	3	13	10
21	Przasnysz	„	19	7	22	—	8	7	7
22	Przedecz	koedukac.	28	12	28	—	7	21	—
23	Pułtusk	męska	36	12	37	—	15	14	8
24	Pruszków	„	46	25	25	—	2	6	17
25	Rawa Mazowiecka	„	62	7	72	—	29	31	12
26	Raciąż	„	19	8	16	—	6	5	5
27	Radzymin	koedukac.	34	—	45	—	22	16	7
28	Rypin	„	64	13	73	—	32	20	21
29	Sierpc	„	47	18	37	—	6	16	15
30	Sochaczew	męska	45	21	35	5	6	13	11
31	Skierniewice	„	104	15	78	—	30	23	25
32	Warka	„	30	5	49	—	20	13	16
33	Wyszków n/B.	„	23	5	30	—	13	8	9
34	Włocławek	„	267	18	227	—	90	92	45
35	„	żeńska	—	23	71	—	31	23	17
36	Żychlin	męska	54	10	36	—	6	16	14
37	Żyrardów	koedukac.	85	23	53	3	10	17	23
38	Żuromin	„			24	—	24	—	—
39	Zakroczym	„	nowo uruchomiona 18	—	nieczynna	—	—	—	—

**Uczniowie rzemieślnicy w szkołach Doksztalających Zawodowych, czynnych w 1934-35
na terenie województwa Warszawskiego z podziałem na zawody.**

Grupa zawodowa	ZAWÓD UCZNIA	Rok szkolny 1933-34		r o k s z k o l n y 1934-1935				
		Liczba uczniów uczęszczających do szkoły	Liczba absolwentów	Liczba uczniów uczęszcz. do szkoły	w t e m w k l a s i e			
					przygot.	I.	II.	III.
I-sza Budowlana	O g ó ł e m	2139	566	2171	45	756	789	581
	w tem:							
	brukarstwo	1		1	—	1	—	—
	dekarstwo	—		—	—	—	—	—
	garncarstwo	1		8	—	4	4	—
	kamieniarstwo	1		—	—	—	—	—
	lakiernictwo	—		—	—	—	—	—
	malarstwo	39		23	—	8	10	5
	mularstwo	31		26	1	8	9	8
	studniarstwo	1		—	—	—	—	—
szklarstwo	2		2	—	1	—	1	
sztukatorstwo	—		—	—	—	—	—	
zduństwo	7		11	1	3	4	3	
	R a z e m	83		71	2	25	27	17
II-ga Drzewna	bednarstwo	6		14	—	5	8	1
	ciesielstwo	12		13	—	5	4	4
	kołodziejstwo	4		12	—	4	7	1
	koszykarstwo	1		6	—	2	2	2
	rzeźba w drzewie	—		—	—	—	—	—
	stolarstwo	187		192	3	69	61	59
	tokarstwo drzewa	1		13	—	1	7	5
	wyr. instr. muz.	4		—	—	—	—	—
		R a z e m	215		250	3	86	89
III-cia Włókiennicza	bandażownictwo	—		—	—	—	—	—
	chem. czysz. i farb.	1		—	—	—	—	—
	czapnictwo	14		9	2	2	3	2
	kapelusznictwo	6		21	—	8	8	5
	krawiectwo	363		369	6	142	126	95
	kuśnierstwo	1		1	—	—	1	—
	powroźnictwo	1		1	—	—	—	1
	szcotkarstwo	2		—	—	—	—	—
	szmuklerstwo	—		—	—	—	—	—
	tapicerstwo	1		2	2	—	—	—
	R a z e m	389		403	8	154	138	103
IV-ta Metalowa	blacharstwo	21		15	—	5	6	4
	bronzownictwo	—		—	—	—	—	—
	grawerstwo	—		1	—	—	1	—
	jubilerstwo	1		—	—	—	—	—
	kotlarstwo	3		1	—	—	1	—
	kowalstwo	95		94	2	31	31	27
	mosięźnictwo	—		—	—	—	—	—
	pilnikarstwo	—		—	—	—	—	—
	pozłotnictwo	—		1	—	—	1	—
	ślusarstwo	284		296	3	98	99	96
	tokarstwo metali	7		—	—	—	—	—
	wyr. narzędzi optycz.	1		—	—	—	—	—
zegarmistrzostwo	5		2	—	1	1	—	
złotnictwo	—		—	—	—	—	—	
	R a z e m	417		410	5	135	143	127
V-ta Spożywcza	cukiernictwo	12		8	—	1	2	5
	kuchmistrzostwo	2		3	—	3	—	—
	piekarstwo	107		115	2	30	51	32
	piernikarstwo	—		—	—	—	—	—
	rzeźnictwo	322		230	9	64	91	66
	wędliniarstwo	—		103	—	32	43	28
	R a z e m	443		459	11	130	187	131
VI-ta Skórzana	białoskórnicstwo	1		—	—	—	—	—
	cholewkarstwo	51		63	4	24	28	7
	garbarstwo	2		1	—	1	—	—
	introligatorstwo	9		8	—	—	1	7
	rymarstwo	17		37	3	19	9	6
	siodlarstwo	—		—	—	—	—	—
szewctwo	312		296	8	139	91	58	
	R a z e m	392		405	15	183	129	78
VII-ma Usług osobistych	fotografowanie	5		7	—	1	4	2
	fryzjerstwo	195		166	1	42	72	51
	golarstwo	—		—	—	—	—	—
	perukarstwo	—		—	—	—	—	—
	R a z e m	200		173	1	43	76	53

Materiały, otrzymane przez Izbę z Kuratorium, a dostarczone przez Kierownictwa Szkół nie zawierają podziału absolwentów na zawody.

**Umowy o naukę w rzemiośle zawarte na terenie Województwa Warszawskiego
i zarejestrowane w Izbie Rzemieślniczej w Włocławku.**

Stan na 1.1.1935 rok.

Wg. Powiatów.

P O W I A T Y	Ogólna liczba umów zawartych na terenie woj. War- szawskiego według stanu na 1.1.1934 r.	Umowy zarejestro- wane przez Izbę w ciągu roku 1934	Ogólna liczba umów wyga- słych i rozwią- zanych do dnia 1.1.1935 r.	Ogólna liczba umów aktualnych za- rejestrowanych przez Izbę wg. stanu na 1.1.1935 r.
Ogółem	2370	622	1860	1132
Błoński	212	41	156	97
Ciechanowski	90	24	41	73
Gostyniński	112	30	87	55
Grójecki	39	12	28	23
Kutnowski	157	49	131	75
Lipnowski	115	33	84	64
Łowicki	105	4	80	29
Makowski	50	18	52	16
Mińsko-Mazow.	39	10	37	12
Mławski	71	13	59	25
Nieszawski	178	32	131	79
Płocki	81	20	84	17
Płoński	17	9	11	15
Przasnyski	32	7	23	16
Pultuski	92	27	67	52
Radzyński	52	15	43	24
Rawski	85	29	76	38
Rypiński	93	36	69	60
Sierpecki	156	70	119	107
Skiernewicki	13	3	13	3
Sochaczewski	52	4	37	19
Warszawski	77	17	49	45
Włocławski	452	119	383	188

**Umowy o naukę w rzemiośle zawarte na terenie woj. Warszawskiego
i zarejestrowane w Izbie Rzemieślniczej w Włocławku.**

Stan na 1.1.1935 rok.

Wg. Zawodów.

Grupa zawo- dowa	Z A W O D Y	Ogólna liczba umów zawartych na terenie woj. Warszawskiego wg. stanu na 1.1.1934 r.	Umowy zarejestro- wane przez Izbę w ciągu r. 1934	Ogólna liczba umów wyga- słych i rozwią- zanych do dnia 1.1.1935 r.	Ogólna liczba umów aktualnych zarejestrowanych przez Izbę według stanu na dz. 1.1.35 r.
	Ogółem	2.370	622	1.860	1.132
I-sza Budowlana	w tem:				
	brukarstwo	—	—	—	—
	dekarstwo	—	—	—	—
	garncarstwo	—	—	—	—
	kamieniarstwo	1	—	1	—
	lakiernictwo	—	—	—	—
	malarstwo	13	—	12	1
	mularstwo	23	2	23	2
	studniarstwo	—	—	—	—
	szklarstwo	—	—	—	—
sztukatorstwo	—	—	—	—	
zduństwo	10	1	11	—	
	R a z e m	47	3	47	3
II-ga Drzewna	bednarstwo	—	3	—	3
	ciesielstwo	3	2	2	3
	kolodziejstwo	75	13	65	23
	koszykarstwo	—	—	—	—
	rzeźba w drzewie	—	—	—	—
	stolarstwo	214	45	178	81
	tokarstwo drzewa	—	1	—	1
	wyr. instr. muz.	1	—	1	—
	R a z e m	293	64	246	111
III-cia Włókiennicza	bandażownictwo	—	—	—	—
	chem. czysz. i farb.	—	—	—	—
	czapnictwo	1	—	1	—
	kapelusznictwo	3	—	3	—
	krawiectwo	219	67	155	131
	kuśnierstwo	13	—	13	—
	powroźnictwo	1	—	—	1
	szczotkarstwo	2	—	2	—
	szmuklerstwo	2	—	2	—
tapicerstwo	8	—	7	1	
	R a z e m	249	67	183	133
IV-ta Metalowa	blacharstwo	8	2	3	7
	bronzownictwo	1	—	—	1
	grawerstwo	2	—	2	—
	jubilerstwo	3	—	3	—
	kotlarstwo	—	—	—	—
	kowalstwo	314	84	241	157
	mosiężnictwo	—	—	—	—
	pilnikarstwo	—	—	—	—
	pozłotnictwo	—	—	—	—
	ślusarstwo	254	33	224	63
	tokarstwo metali	4	—	3	1
	wyr. narzędzi optycz.	1	—	1	—
zegarmistrzostwo	5	2	4	3	
złotnictwo	—	—	—	—	
	R a z e m	592	121	481	232
V-ta Spożywcza	cukiernictwo	8	2	6	4
	piekarstwo	107	45	88	64
	piernikarstwo	—	—	—	—
	rzeźnictwo	320	139	233	226
	wędliniarstwo	159	55	90	124
	R a z e m	594	241	417	418
VI-ta Skórzana	białoskórnicstwo	—	—	—	—
	cholewkarstwo	13	16	10	19
	garbarstwo	—	—	—	—
	introligatorstwo	5	2	2	5
	rymarstwo	11	3	9	5
	siodlarstwo	—	—	—	—
szewctwo	173	39	147	65	
	R a z e m	202	60	168	94
VII-ma Usług osobistych	fotografowanie	7	1	6	2
	fryzjerstwo	386	65	312	139
	golarstwo	—	—	—	—
	perukarstwo	—	—	—	—
	R a z e m	393	66	318	141

Rzemieślnicy uprawnieni do kształcenia terminatorów na terenie woj. Warszawskiego z wykazaniem liczby mistrzów, posiadających legitymacje na prawo kształcenia, wydane przez Izbę Rzemieślniczą w Włocławku.

Wg. Powiatów.

P O W I A T Y	Ogólna liczba rzem. uprawnionych do kształcenia terminatorów na terenie woj. Warszawskiego	w tem posiadających		Ogólna liczba wydanych legitymacji na prawo kształcenia uczniów	w tem legitymacji wydanych mistrzom posiadającym	
		tytuł mistrza (art. 158 i 159 Ustawy Przem.)	odpowiednie świadectwo ukończenia szkoły technicz. (art. 150)		tytuł mistrza (art. 158 i 159 Ustawy Przem.)	odpowiednie świadectwo ukończenia szkoły technicz. (art. 150)
Woj. Warszawskie wg. stanu na 1.1.1934 r.	12223	12222	1	2357	2356	1
Woj. Warszawskie wg. stanu na 1.1.1935 r.	12491	12489	2	2763	2761	2
w tem:						
Błoński	583	583	—	181	181	—
Ciechanowski	420	420	—	114	114	—
Gostyniński	607	607	—	149	149	—
Grójecki	493	493	—	56	56	—
Kutnowski	558	558	—	167	167	—
Lipnowski	726	726	—	132	132	—
Łowicki	414	414	—	94	94	—
Makowski	336	336	—	31	31	—
Mińsko-Maz.	337	337	—	67	67	—
Mławski	640	640	—	107	107	—
Nieszawski	709	709	—	182	182	—
Płocki	577	577	—	73	73	—
Płoński	208	208	—	35	35	—
Przasnyski	244	244	—	59	59	—
Pułtowski	606	606	—	162	162	—
Radzyński	406	406	—	159	159	—
Rawski	591	591	—	97	97	—
Rypiński	496	496	—	106	106	—
Sierpecki	710	710	—	149	149	—
Skierniewicki	302	302	—	80	80	—
Sochaczewski	217	217	—	71	71	—
Warszawski	762	762	—	177	177	—
Włocławski	1549	1547	2	305	304	2

Rzemieślnicy uprawnieni do kształcenia terminatorów na terenie woj. Warszawskiego z wykazaniem liczby mistrzów, posiadających legitymacje na prawo kształcenia, wydane przez Izbę Rzemieślniczą w Włocławku.

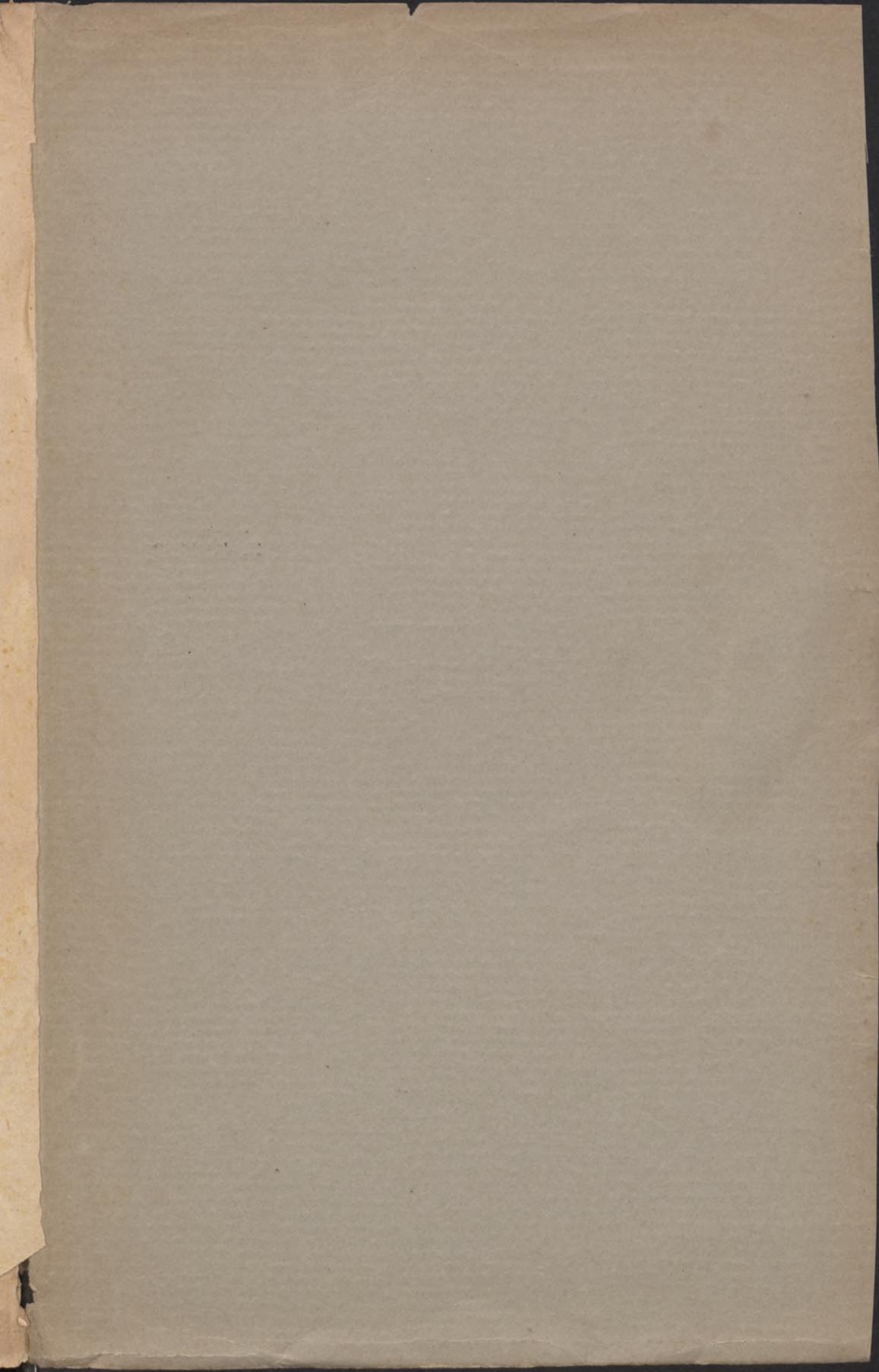
Stan na 1.1.1935 rok.

Wg. Zawodów.

Grupa zawodowa	NAZWA ZAWODU	Ogólna liczba rzem. uprawnionych do kształcenia terminatorów na terenie woj. Warszawskiego	w tem posiadających		Ogólna liczba wydanych legitymacji na prawo kształcenia uczniów	w tem legitymacji wydanych mistrzom posiadającym	
			tytuł mistrza (art. 258 i 159 Ustawy Przem.)	odpowiednie świadectwo ukończenia szkoły technicz. (art. 150)		tytuł mistrza (art. 158 i 159 Ustawy Przem.)	odpowiednie świadectwo ukończenia szkoły technicz. (art. 150)
I-sza Budowlana	Woj. Warszawskie wg. stanu na 1.1.1934 r.	12223	12222	1	2357	2356	1
	Woj. Warszawskie wg. stanu na 1.1.1935 r.	12491	12489	2	2763	2761	2
	w tem:						
	brukarstwo	—	—	—	—	—	—
	dekarstwo	9	9	—	1	1	—
	garncarstwo	21	21	—	1	1	—
	kamieniarstwo	12	12	—	—	—	—
	lakiernictwo	5	5	—	—	—	—
	malarstwo	207	207	—	31	31	—
	mularstwo	542	541	1	39	98	1
studniarstwo	9	9	—	—	—	—	
szklarstwo	17	17	—	7	7	—	
sztukatorstwo	—	—	—	—	—	—	
zduństwo	99	99	—	9	9	—	
R a z e m	921	920	1	128	127	1	
II-ga Drzewna	bednarstwo	60	60	—	1	1	—
	ciesielstwo	303	303	—	58	58	—
	kołodziejstwo	380	380	—	14	14	—
	koszykarstwo	27	27	—	70	70	—
	rzeźba w drzewie	—	—	—	—	—	—
	stolarstwo	904	904	—	199	199	—
	tokarstwo drzewa	9	9	—	1	1	—
	wyr. instr. muzycz.	2	2	—	—	—	—
R a z e m	1685	1685	—	343	343	—	
III-cia Włókiennicza	bandażownictwo	—	—	—	—	—	—
	chem. czyszcz. i farb.	—	—	—	—	—	—
	czapnictwo	47	47	—	7	7	—
	kapelusznictwo	26	26	—	3	3	—
	krawiectwo	1692	1692	—	262	262	—
	kuśnierstwo	21	21	—	2	2	—
	powoźnictwo	25	25	—	4	4	—
	szcotkarstwo	11	11	—	—	—	—
	szmuklerstwo	2	2	—	1	1	—
	tapicerstwo	42	42	—	5	5	—
R a z e m	1866	1866	—	284	284	—	
IV-ta Metalowa	blacharstwo	179	179	—	20	—	—
	bronzownictwo	1	1	—	—	—	—
	grawerstwo	8	8	—	1	1	—
	jubilerstwo	7	7	—	2	2	—
	kotlarstwo	8	8	—	—	—	—
	kowalstwo	1370	1370	—	398	398	—
	mosięźnictwo	2	2	—	—	—	—
	pilnikarstwo	3	3	—	—	—	—
	pozlotnictwo	—	—	—	—	—	—
	ślusarstwo	440	439	1	142	141	1
	tokarstwo metalowe	2	2	—	1	1	—
wyr. narz. optycz.	1	1	—	—	—	—	
zegarmistrzostwo	108	108	—	7	7	—	
zlotnictwo	2	2	—	—	—	—	
R a z e m	2131	2130	1	571	570	1	
V-ta Spożywcza	cukiernictwo	93	93	—	13	13	—
	kuchmistrzostwo	11	11	—	—	—	—
	piekarstwo	719	719	—	161	161	—
	piernikarstwo	—	—	—	—	—	—
	rzeźnictwo	1116	1116	—	536	536	—
	wędliniarstwo	428	428	—	20	20	—
R a z e m	2367	2367	—	730	730	—	
VI-ta Skórzana	białoskórnicstwo	—	—	—	—	—	—
	cholewkarstwo	261	261	—	48	48	—
	garbarstwo	8	8	—	2	2	—
	introligatorstwo	5	5	—	1	1	—
	rymarstwo	221	221	—	17	17	—
	siodlarstwo	5	5	—	2	2	—
	szewctwo	2327	2327	—	320	320	—
R a z e m	2827	2827	—	390	390	—	
VII-ma Usług osobistych	fotografowanie	53	53	—	9	9	—
	fryzjerstwo	641	641	—	287	287	—
	golarstwo	—	—	—	—	—	—
	perukarstwo	—	—	—	—	—	—
	R a z e m	694	694	—	296	296	—

Tablica ilości wniesionych podań o dopuszczenie do egzaminu i ilości przeprowadzonych egzaminów w roku 1934.

Grupa zawodowa	GRUPY ZAWODOWE RZEMIOSŁA	czeladniczych					mistrzowskich					czeladniczo - mistrzowskich					U W A G I	
		I L O Ś Ć																
		wnie-sionych podań	przeegzaminow z wynikiem		niezala-twionych i niedo-puszczon.	zwró-cono podań	wnie-siono podań	przeegzaminow z wynikiem		niezala-twionych i niedo-puszczon.	zwró-cono podań	wnie-siono podań	przeegzaminow. z wynikiem		niezala-twionych i niedo-puszczon.	zwró-cono podań		
	dodatn.	ujem.				dodatn.	ujem.				dodatn.	ujem.						
I-sza Budowlana	Ogółem na 1. I. 1933 r.	2465	1559	108	784	114	200	149	8	27	6	4718	3204	13	1405	96	*) Wpływ podań do dn. 15.VIII.34 r.	
	W roku 1933	470	450	11	713	10	61	49	2	47	—	163	155	19	1262	8		
	W roku 1934	762	509	17	926	23	183	87	7	128	8	311*	180	28	1346	19		
	w tem:																	
	brukarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—
	dekarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2		—
	garnciarstwo	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—		
	kamienniarstwo	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3		—
	lakiernictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—		—
	malarstwo	8	3	—	11	1	1	—	—	1	—	7	5	—	29	2		
	mularstwo	13	19	3	45	1	18	8	3	12	—	61	20	9	79	2		
	studniarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—		
szklarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—			
sztukatorstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—			
zduństwo	3	2	—	3	—	1	—	—	1	—	3	1	—	3	—			
Razem	26	24	3	60	3	20	8	3	14	—	70	26	9	123	4			
II-ga Drzewna	bednarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
	ciesielstwo	9	5	—	8	—	11	3	—	8	—	65	22	6	70	—		
	grzebienniarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
	kołodziejstwo	24	24	1	26	1	5	5	—	—	—	1	2	—	27	—		
	koszykarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—		
	rzeźba w drzewie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—		
	stolarstwo	34	27	—	76	1	16	8	—	12	1	20	6	—	90	—		
tokarstwo drzewa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—			
wyr. instr. muz.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—			
Razem	67	56	1	110	2	32	16	—	20	1	87	30	6	190	—			
III-cia Włókiennicza	bandażownictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
	chem. czysz. i farb.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
	czapnictwo	1	—	—	3	—	—	—	—	—	—	3	1	—	19	—		
	kapelusznictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	7	—		
	krawiectwo	69	39	1	80	1	6	2	—	6	—	32	33	1	274	2		
	kuśnierstwo	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—		
	powroźnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—		
	szcotkarstwo	1	—	—	1	—	1	1	—	—	—	2	1	—	4	—		
	szmuklerstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—		
tapicerstwo	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—			
Razem	73	40	1	86	1	7	3	—	6	—	38	37	1	323	2			
IV-ta Metalowa	blacharstwo	2	—	—	3	—	2	1	—	—	1	4	4	—	36	1		
	bronzownictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
	grawerstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—		
	jubilerstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
	kotlarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—		
	kowalstwo	126	99	3	124	3	25	16	—	20	1	11	9	—	66	—		
	mosiężnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—		
	pilnikarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
	pozłotnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
	ślusarstwo	56	52	—	60	3	17	11	—	9	2	11	9	3	32	—		
	tokarstwo metali	3	4	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—		
	wyr. narzędzi optycz.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—		
zegarmistrzostwo	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1	11	—			
złotnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—			
Razem	188	156	3	189	6	44	28	—	30	4	27	22	4	155	1			
V-ta Spożywcza	cukiernictwo	5	4	—	5	—	—	—	—	—	—	2	—	—	16	—		
	kuchmistrzostwo	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
	piekarstwo	82	26	—	137	5	12	5	2	10	—	8	8	1	70	1		
	piernikarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
	rzeźnictwo	59	31	2	55	1	27	13	—	16	1	13	16	1	37	3		
wędliniarstwo	135	105	—	90	—	20	8	1	16	1	10	6	—	62	2			
Razem	322	157	2	267	6	59	26	3	42	2	33	30	2	185	6			
VI-ta Skórzana	cholewkarstwo	12	5	—	16	1	1	—	1	—	—	7	7	1	29	—		
	garbarstwo	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—		
	introligatorstwo	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—		
	rymarstwo	1	5	—	4	—	2	—	—	2	—	3	4	—	25	2		
	siodlarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—		
szewctwo	37	17	1	83	—	5	—	—	4	1	25	13	3	175	4			
Razem	53	28	1	105	1	8	—	1	6	1	36	26	4	289	6			
VII-ma Usług osobistych	fotografowanie	2	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—		
	fryzjerstwo	71	38	6	84	4	13	6	—	10	—	18	9	2	75	—		
	golarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
	perukarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Razem	73	38	6	89	4	13	6	—	10	—	18	9	2	81	—			

Biblioteka Główna UMK

300020825679

391

Dubl. do nr. 142/P

ZAKŁADY GRAFICZNE
BEDIOTROWICY
WĘGLEK WER